

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

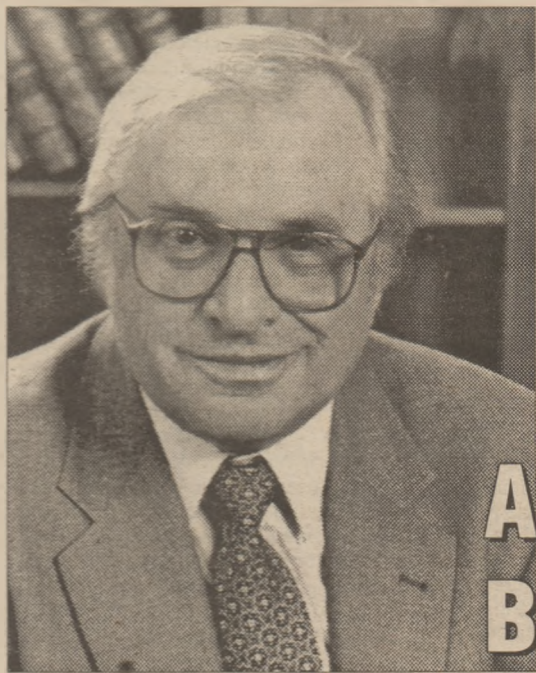
Editor: Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu

Coeditor: Editura Național
Redactor-șef
Violeta Borzea

9 - 15 mai 2001
(Anul XXXIV)

18

Interviurile „ROMÂNIEI LITERARE“

**Augustin
BUZURA:**

**„Jepurii de odinioară
au îmbrăcat blănuri
de tigri“**

(pag. 3, 12-13, 14-15)

**Un vagabond
cu mare har**

(pag. 9)

Françoise CHOQUARD:

**Drag prieten
de departe**

(pag. 20-21)

**Cînd ai o piesă și nu știi
ce să faci cu ea**

(pag. 16)

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Pornografie și cultură

LANSAREA versiunii românești a revistei lui Larry Flynt *Hustler* a sfîrșit scandaluri în serie. Era de așteptat. Pe scandal a mizat Flynt de la început și a fost, cum se spune, servit. Între altele, un proces la Curtea Supremă a S.U.A. stă mărturie. *Hustler* își propune să fie și este o revistă pornografică. Își are cu siguranță cititorii și care cu siguranță sînt mai mulți decît ai unei publicații mensuale de cultură. Tot așa cum filmele pornografice de după miezul nopții tin deschise mai multe televizoare decît telectinemateca. Nu e nici o noutate în asta. În confruntarea dintre cultură și pornografie a cîștigat mereu pornografia: dar nu neapărat fiindcă primitivitatea senzațiilor pe care aceasta le provoacă ar fi mai atractivă decît rafinamentele artei. Autoritățile din toată lumea au căutat un leac pentru acest sindrom imunodeficient al minții umane și s-au oprit, legal și practic, în pragul unor măsuri menite a interzice filmele, cărțile ori spectacolele pornografice. Nimănui nu pare a-i fi trecut prin cap că e mai profitabil să susții cultura decît să încerci să interzici pornografia. Banii cheltuiți în combaterea celei din urmă ar fi mai bine investiți în sprijinul celei dinfii. Singurul mod în care poate fi diminuat interesul pentru pornografie este să-l crești pe acela pentru arta adevărată.

Partea proastă este că autoritățile culturale înseși dovedesc adesea o anumită aplecare spre pomografie. Să ne înțelegem: pornografia nu se limitează la fotografiile cu femei care se masturbează folosind tehnologii moderne din *Hustler*. Există pornografie în gîndire și în exprimare, în comportamentul privat sau public, în gesturi. Faptul că un adjunct al ministrului Culturii s-a dus la lansarea revistei lui Flynt constituie deja un prim indiciu. Dl Ion Antonescu n-a simțit, bunăoară, impulsul să fie prezent la Conferința Uniunii Scriitorilor și nici ministrul său nu l-a împins de la spate. S-a înfățișat în schimb la nu știu ce discotecă din Capitală unde a fost lansată *Hustler* și a apărut în fotografii compromițătoare. Ca patron al Agenției de turism *Marshal*, d-sa putea ține în brațe oricîte domnișoare dorea. Ca ministru, avea alte obligații. Dl Răzvan Theodorescu care l-a recomandat pentru post, declară: „Am făcut-o pentru că este un om de afaceri care a sprijinit cultura și turismul cultural...” Problema este ce fel de cultură a sprijinit dl Antonescu, fiindcă, după cum se vede, există cel puțin două, foarte diferite. Cerîndu-i acum demisia, dl Theodorescu e refuzat de premier, care preferă să-l pedepsească pe dl Antonescu silindu-l să întocmească un proiect de lege pentru combaterea pornografiei. Să mai întreb ce șanse de a fi serios și eficace are un proiect elaborat de un ins pentru care cultura înseamnă pomografie? Un ins care vorbește așa: „Așteptați comunicatul de presă a lui domnul prim-ministru și eu vă spun că totu' e în regulă, da?” Nu e nimic în regulă, în afară de certitudinea ministrului adjunct, că va fi acoperit de șeful său cel mare.

Și cum să n-o aibă, cînd observă cu cîtă dulceață anunță purtătoarea de cuvînt a Președinției că unul din consilierii prezidențiali, recent numit la UNESCO din partea României, tras în poză tocmai cînd își vîra mîna în sutienul unei june, s-a aflat la lansarea revistei *Hustler* ca persoană particulară. Da, nu consilierul a fost acolo, ci o persoană particulară. Cea mai bună probă că autoritățile românești confundă cultura cu pomografia este chiar punerea unor indivizi ca Ion Antonescu să se ocupe de patrimoniu, de artă sau de ce s-o fi ocupînd la Ministerul Culturii și Cultelor ori alegerea reprezentantului nostru la UNESCO în persoana unui plastician, de altfel talentat, pe care nimeni nu l-a văzut la vernisajul vreunei expoziții dar care a tinut să onoreze mamelele domnișoarei de la *Hustler*. Și oare n-a laudat dl Iliescu însuși telenovelele ca mijloc de educare împotriva violentei și urîului? Sigur, în telenovele pomografia e îndulcită cu șerbet de trandafiri și nu e așa-zicînd fizică, ci morală. Dar eu mă tem cu mult mai mult de efectele perverse ale filmuletelor de acest tip decît de acela provocat de fotografiile cu lesbiene siliconate din *Hustler*.

Și ca să fie indubitabilă confuzia majoră în care autoritățile culturale se găsesc, citim în ziare că prefectul de Bistrița interzice spectacolul actriței Ada Milea sub motiv că în el figura și Sabin Gherman, autorul manifestului *M-am săturat de România*. E primul caz de cenzură din istoria postdecembristă. În aceeași zi, un procuror constăntean cu un nume desprins dintr-o telenovelă, dl Grigore Gill Julian, percheziționează redacția ziarului *Telegraf* în căutarea surselor de informație care i-au condus pe redactori la publicarea unui documentar despre niscai afaceri necurate. În concluzie, nu *Hustler* e problema, nici plăcerea unora de a le frecventa pe domnișoarele extrase din paginile revistei, ci faptul că responsabilitățile noastre cu arta și cultura se comportă pornografic. Pe lîngă acești periculoși pomografi de înalt nivel, cei dispuși să dea 49.500 lei pe un număr din *Hustler* nu sînt decît niște palide figuri de obsedați sexual.

CONTRAFORTde *Mircea Mihăieș*

Integrarea cu silicoane

VIZITA lui Günther Verheugen în România ne-a mai lecuit de-o iluzie. Firește, dacă suntem normali și dacă judecăm lucrurile logic. Altminteri, putem să batem câmpii în stilul "retragerea lui Hagi" și să ne spunem că orice înfrângere nu e decât partea nevăzută a unei victorii! Deși s-a prefăcut indignat că presa i-a citat cuvintele întocmai ("În patru luni de guvernare nu s-a făcut nimic!") comisarul pentru lărgirea U.E. și-a amendat zicerea lăsându-ne într-o ceață încă mai lăptoasă: "Românii trebuie să manifeste încredere în guvernul țării!" Păcat că dl. Verheugen nu și-a dus vorba până la capăt: care guvern și care țară? Dacă s-a gândit la România și la guvernul Năstase, înseamnă că am încurcat-o rău de tot. Românii aveau o imensă încredere în dl. Năstase și înainte de a-i fi făcut galerie dl. Verheugen. Mă întreb ce se va întâmpla începând de luni!

Problema e că încrederea nu ajută în România la nimic. În cine să avem încredere? În ditamai oamenii politici albiți la tâmpile care se zvârcolesc lubric, mângâind scabros bucile cutărei "traseiste" avansată la excepțional cu prilejul lansării gunoiului pornografic "Hustler"? În ciocoi precum Dan A. Lăzărescu, turnător de cea mai joasă speță, care nici pus în fața prăbelor absolute nu-și recunoaște ticăloșia? Cocolat la balconul unei nesimțiri paralizante pentru interlocutor, "boierul de viță" îi privea pe Mircea Dinescu și pe Cristian Tudor Popescu ca pe niște gânganii agasante pe care urma să le strivească, din clipă în clipă, cu superbul său baston de gradul treizeci și trei.

Dacă masoneria română s-a aflat atâta vreme sub oblăduirea acestei scule a Securității, m-am cam lămurit ce e și cu "loja" care dă insomnii naționaliștilor români, scoși din minți de așa-zisele malversațiuni ale "iudeo-tâmpilarilor"! Să fim serioși, domnilor: cu Amedeu în frunte, masonii români n-au fost decât aluatul docil, gata să ia forma secerii și-a ciocanului bine garnisite cu stelele Securității! Nici acum, când pamântul îl mai ține doar prin intermediul apendicelui cu maciulie lucitoare, dl. Lăzărescu nu realizează crima comisă nu doar împotriva propriului popor, ci și împotriva propriului partid. Cercuri apropiate liberalilor susțin că dl. Lăzărescu ar fi refuzat să-l susțină pe Theodor Stolojan în clipa în care, chestionat în partid, acesta n-a fost capabil să deslușească anumite porțiuni mai obscure din existența sa — nu știm dacă e vorba de colaborarea cu Securitatea sau cine știe ce alte *imbroglio*-uri ceaușiste. Nu văd decât o explicație: probabil că Dan A. Lăzărescu era nemulțumit că dl. Stolojan nu fusese suficient de dubios!

Ori încotro ți-ai îndrepta privirile, nu dai pe scena publică românească decât peste specimene care-ți provoacă oroare, scârbă sau te deprimă până-n pragul casei de nebuni. Cum a fost posibil să iasă la suprafață doar pleava, nesimțirea și agresivitatea? Ori suntem paranoici, ori cei care vorbeau despre bunătațe, cinstea și omenia românului erau niște luneteci. Minciuna sfruntată, în față, și înjunghierea lașă, pe la spate, au devenit cele două modalități de manifestare ale "românătății". Ne-am vinde și plombele din gură, numai să-i putem face rău semenului nostru. Haită flămândă, înebunită de lăcomie, de lupi loviți de streche, ne canalizăm energiile pentru a-l umili pe calălalt, nu pentru a ne înălța pe noi!

Pretindem că vrem să intrăm în Europa, dar ne afundăm, cu fiecare zi, în ciuboatele nemerniciei, mintind, înșelând

și furând. Ce vină are Europa că noi nu suntem integrabili? Ce să reproșăm Bruxelles-ului, când la noi acasă perpetuăm haosul, delasarea, nesimțirea și minciuna? N-am făcut nimic pentru a securiza granițele, pentru că s-ar fi golit pușculița contrabandismelor de tot felul: de la droguri și arme, la țigări și curve. Păi, dacă se "securizează" granițele, din ce va mai prospera... Securitatea? Ce se va întâmpla cu "impex"-urile toa'șilor colonei de sub pulpana lui Pleșiță, Vlad și Postelnicu? Să între ei în concurență cinstită cu legile de fier ale Uniunii Europene? Dar ce, sunt nebuni?! Decât modelul occidental în economie, mai bine modelul sovietic în justție!

Idea ieșită de sub coșitele fluturânde ale d-nei Stănoiu — lărgirea posibilităților de a declara recurs în anulare de către procurorul general — înseamnă a trece, practic, întreaga putere din România în mâinile unui singur om, dl. Joița Tănase. Care om, la rândul său, e doar pseudonimul celor ce manevrează brațele mecanice agitate a democrației de către acesta. Printr-o simplă modificare a Codului de procedură civilă, dl. Joița poate decide ce e bine și ce e rău, cine e diavol și cine e înger în țară. Și asta fără să mai fie nevoie de sesizarea cuiva: de ce să se mai cheltuie, de pildă, bani pentru mobilizarea minerilor, când noi, Joița I-ul, ne autosesizăm și decidem tot ce dorim? (Ordonanța spune răspicat: "Procurorul general, din oficiu sau la cererea ministrului Justiției, poate ataca cu recurs [sic!] în anulare, la Curtea Supremă de Justiție, hotărârile judecătorești irevocabile când s-au săvârșit infracțiuni de către judecători în legătură cu hotărârea pronunțată").

O singură propoziție din ordonanța ar putea ridica oareșari probleme: "Când s-au săvârșit infracțiuni de către judecători în legătură cu hotărârea pronunțată". Văzând cât de vivace zburdă pe la talk-show-uri mega-escrocii naționali, mă întreb totuși: dar când nu se săvârșesc infracțiuni? Sau, și mai simplu, "infracțiune" e orice decizie corectă anulată de către dl. Joița! Curat, logic, eficient: din moment ce noi am spus că lepădătura X e inocentă, tu, judecător, ai comis o infracțiune!

Că autoritatea judecătorească e redusă la zero de către guvernul pe care-l susține, n-am mai avut timp să-i comunic d-lui Verheugen, care-a onorat cu ilustra-i prezență de-o zi orașul de pe Bega. (Evident, făceam o metaforă, pentru că pe tot parcursul vizitei verheugeriene la Timișoara nu m-am aflat nici o clipă mai aproape de o jumătate de kilometru de domnia sa!) Și chiar dacă i-aș fi comunicat, probabil că mi-ar fi replicat evropenește: "Românii să manifeste încredere în guvernul țării!" Și abia atunci aș fi înțeles că e vorba de guvernul României, doar că noi nu mai suntem demult români, ci o masă de manevră pentru o adunătură cinică și scelerată de ahtiați de putere și îmbogățire.

Dl. Verheugen a marcat, totuși, un punct important: a arătat limpede că puțin îi pasă de România și de iluzoriile sale "integrări". Drept care trag grabnica concluzie: românii au tot atâta încredere în guvernul român, precâta încredere are guvernul român în Europa. Să mai spun că cifra în jurul căreia se dă toată această bătălie a vorbitului în dodii e eternul, mioriticul zero al ciobănașului cu ambiții cosmice, dar cu putrințe rivalizând duritatea țâțelor tip silicon ale fetelor din "Hustler"-ul românesc?

POST-RESTANTde *Constanța Buzea*

RECITIND scrisoarea ce însoțește dactilograma, urmăresc îngrijorările ce vă apasă, cea dintâi fiind aceea, amintiți-vă, a *deșartei zăbave: maculatură*. Nici vorbă de așa ceva! Drept este că așteptându-mă la o revelație, aceasta nu s-a produs. Am sperat să învăț de la dvs., date fiind cunoștințele în domeniul pe care-l aprofundăm fiecare cu atâta iubire. Rodul cules însă s-a dovedit încă *nefăcut*, în sensul de nedesăvârșit, dulceața lui rămâne în seama zilei de mâine. Și poate în înțelegerea corectă și fără orgolii a ceea ce vă voi spune. În aura mănăstirii Viforâta, probabil că se vor face rugăciuni într-un târziu. Și dacă împreună cu cele milenare și multisekulare se vor rosti și dintre acelea care sunt gata, cu ajutorul, lui Dumnezeu, să ne înroueze pagina de-acum înainte, înseamnă că zăbava pe manuscrisul dvs., atât de numeros în texte ce trebuie să sufere modificări, chiar că nu a fost deșartă. Și cum se face că știu foarte bine povestea cu *berbecul* stimulator în ale *scorpionului*, și efectul final care nu-l favorizează pe cel dintâi, rămâne de văzut cum se va cabra firea asasinului asupra blândului de bună-credință. Acum, dar mai ales în viitor. Și iată că sosește încă un mesaj. Aflu că sunteți nu numai sincer ci și sigur că în manuscrisul cărților va fi de găsit la ora aceasta *destul balast*. Cât despre *ignoranță*, nu-mi asum riscul să interpretez astfel acele momente discutabile din textele dvs., unde nu ignoranță este, ci credință nesăbuită că nouă, oamenilor, care vrem să ni-l apropiem pe Dumnezeu, ne-ar fi îngăduit a o face cu o familiaritate care ne condamnă. Mărturisesc că, în cazul dvs., a vă citi, în manuscris, dacă nu mă înșel, tot ce ați scris într-o viață, nu mi se pare un *coșmar*. Coșmar poate deveni însă pentru autorul care sunteți, revenirea asupra fiecărui text, unde mi-am caligrafiat la sugestia dvs., cu voia dvs. deci, ușor, cu un creion care s-a speriat, probabil, de ceea ce mintea mea cu răceală l-a silit să aștearnă. Inutil să precizez că sufletul meu, în schimb, a fost cald. Frumos spus: "în cazul în care nu mă găsiți vrednic de tutela dumneavoastră literară", să vă inapoiez manuscrisul, să vă recomand un cenaclu în București, unde să cereți atenție și sfat. Vă găsesc vrednic. Nu fiți naiv, ceneclurii așezate pe ideea de infinită rabare nu mai există, și încă n-a revenit vremea lor. Dacă vă interesează să vă tipăriți opera, vă asigur că e prematur, e pe de altă parte imposibil, și nu v-ar avantaja, nu ați avea bun ecou, acum. Un răgaz de câteva luni, de lucru supus și în singurătate. Un răgaz în care să vă capacitați, convins că este cu puțință o schimbare de ton, nu și de substanță. O schimbare la față în lăminozitate, nicidecum în trasături. O aducere la zi, la firescul ei minunat, fără a o moderniza neapărat, a limbii în care scrieți arhaizând-o inutil. Vorbeam, mai sus, de rugăciunile multisekulare și milenare. Le regăsim, în ediții succesive, aceleași, dar epurate, în edițiile recente, de rudimentele limbii vechi, care omului modern ce vrea să creadă, nu-i mai spun aproape nimic formele străvechi, chiar îl uimesc și îl obosesc. Eu recunosc că-mi plac acele forme vechi, dar în textele proprii nu fac imprudența/greșeala de a le respecta topica și termenii ieșiți din uz. Filologul nedesăvârșit care sunt iubesc cu ardoare variantele străvechi. La înviere însă, vocea mea sună ciudat în mulțimea care cântă, încuipănându-mă să perez, împotriva curentului, versul *Și celor din mormânturi* celui actualizat *Și celor din morminte*. E un exemplu. Dar în alt exemplu, cum este *vartos* (cu sensul de *tare*), îl accept pentru totdeauna pe *tare*. Dar îl folosesc și astăzi, și mereu pe *carele* în locul lui *care*. Îmi sunt familiare verbele *a se sălășlui*, *a se mântui*, cărora nu le găsesc, în rugăciune, vreun similar mai expresiv, mai puternic. Păcatele *se curățesc*, nu se *curăță*. Cine se mai gândește astăzi că *ridicarea* porților este altceva și are altă valoare decât *deschiderea* acelorași porți? Și dacă *pururea* pare să însemne *mereu*, eu îl prefer pe primul. Și acum să trecem la fapte. Doar câteva, căci spațiul nu ne-ar permite mai mult, fiind sigura însă că va veți îndura să generalizați, aplicând învățătura, să-i zicem așa, și asupra restului. În *Domnul copilariei* numărați în patru locuri sintagma *pe când*, și *pe-ul*, care și el e în exces. Pentru *Binecuvântare*, care poate rămâne la infinit în forma ei târăgănată de-acum, vă transcriu o variantă pe gustul meu a textului: "Îngerească mi-a fost copilăria./ Vineri era zi de târg./ scoteam din adânc apa bună./ cuminte stam pe colacul fântânii./ Dumnezeu îmi trimitea însetați./ în ulcior le întindeam peste gard/ apa vie și ei beau și împreună cu apa, ochii mei fierbinți de culoare/ cerească, unii zicând:/ Îngerul te-a trimis sau însuși ești înger/ împărțitoriu de viață./ fie să ai pe lumea cealaltă/ loc răcoros cu multă verdeață". Vă întreb cum vi se pare? E purat la sânge de *balastul* de care ați și făcut vorbire, mie mi se pare poemul dvs. minunat. Veți vedea pe manuscris sugestiile mele. Un vers am subliniat, la *Fiul răscăitor*, și care pare copiat aidoma din Pann, din Conachi. Iar ceva mai jos, vorbind de *vicleanul cel fără de nume*, care, de ce să nu recunoaștem, are o grămadă de nume, eu am impresia că dvs. ați vrut să spuneți, și n-ați fi greșit deloc, *nenumit, cel nenumit*. Ideea din *Calători* este frumoasă, dar poemul nu e pe măsura frumuseții ei. Vă sugerez să alternați timpurile, folosind, dar nu în exces, virtuțile gerunziului, care este un muzicalizant superb ce taie monotonia imperfectului, de pildă. În *Ego sum particula mai*, în exces, cu diverse funcții. Suprimându-l, poemul respiră. În *Maranatha*, câțiva încă abuzează de răbdarea cititorului. Evitați cuvintele de umplutură. Nu vă temeți, ritmul rămâne în metrica nouă, ce este mai firească. În *Rugăciunea plopilor*, ce are comun *foșnetul cu zornăitul*? Pentru *demonă arsură*, probabil cu accentul pe *ă*, *arsura demonului* e tot ce-și poate dori cititorul. Aștept să-mi răspundeți dacă doriți să continui în această manieră, sau să vă inapoiez manuscrisul, cu sau fără note pe pagini. (R.P., București)

România literară

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Marina Constantinescu (teatru), Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Nina Pruteanu, Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Köln).

Tehnoredactare computerizată: Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan, Ionela Stanciu. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Cornelii Ionescu (difuzare, tel. 650.33.69.), Mihai Minulescu.

e-mail: romlit@romlit.ro

http://www.romlit.ro

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Uniunea Scriitorilor din România și Ministerul Culturii.

Coeditor: Editura Național - Director general: Dan Chiriac

Augustin BUZURA:

“Iepurii de odinioară au îmbrăcat blănuri de tigri”

Avem mulți analfabeți cu diverse diplome

România nu duce lipsă de oameni valoroși, ci de instituții. Dumneavoastră ați creat o instituție, Fundația Culturală Română, care funcționează, are stil și colaborează cu instituții similare din străinătate. Cum a fost începutul? Nu v-ați simțit copleșit de greutate? Nu au existat momente când ați fi vrut să abandonați totul și să va întoarceți la masa de scris?

Înainte de a vorbi despre Fundație, simt nevoia să mă opresc asupra sintagmei: “oameni valoroși”. De zece de ani, mai ales în momentele, nu puține, de derută și spaimă, mă încapaținam să cred și să susțin că am avea foarte mulți asemenea oameni, numai că tot mai frecvent simt obligat să mă întreb, și nu fără argumente, unde vor fi fiind, unde stau ascunși acești oameni valoroși? Starea sănătății populației este dezastuoasă, a învățământului, de asemenea, peste un milion și jumătate de analfabeți, în plus, mult mai mulți analfabeți cu diverse diplome, tineretul și oamenii de acțiune părăsesc țara, am ajuns izvor gratuit de informaticieni, medici și supradotați pentru “lumea civilizată”, criminalitatea, subcultura agresivă au atins culmi periculoase, cultura este cu fiecare an tot mai ignorată, subvenționată mai prost ca oricând, și multe altele. Or, în această situație, ce poți aștepta de la viitor? Mai crede cineva că vom rămâne multă vreme liberi? Dacă am avea atâția oameni valoroși, situația nu ar trebui să fie alta, mai bună? Acum când libertatea cuvântului, a manifestărilor etc. sînt certitudini, de ce s-au lăsat - ei, cei atît de numeroși, dacă există cu adevărat - sufocați, chiar anulați de acești suplinitori, de incompetenții care ne-au adus unde sîntem? Oricît ai fi de valoros, nimeni nu te vede dacă nu scoți capul, dacă nu strigi. Așa că, spre regretul meu, se impun unele nuanțe, căci, n-am nici o îndoială, un om valoros se simte răspunzător de soarta comunității sale umane și profesionale, de destinul disciplinei pe care o reprezintă. Oricît ar fi ei de fragili și de scîrbiți de nivelul scăzut al diverselor dezbateri sau derutați de bâdaraniile altor “vedete” ale momentului, nu ai voie să aștepți la nesfîrșit ca alții să te salveze, să lupte pentru tine. Să revin însă la Fundație.

La început mi s-a propus să intru în diverse partide sau să-mi fac unul al meu, căci aveam foarte mulți cititori și mă bucuram de încrederea lor, dar am refuzat. Facusem politică înainte, cînd nu se putea, cînd a te opune nu era un lucru atît de simplu și nici numărul acestora nu era atît de mare, cum au lăsat să se înțeleagă victimele autodeclarate sau democrații postrevoluționari despre care nimeni n-a bănuțit măcar că ar exista înainte de revoluție. În plus, pe lângă faptul că aveam un “proiect de viață” în care politica nu-și găsea locul, mai știam cîteva lucruri printre care și faptul că în general scriitorii nu au ajuns pentru prea mult timp pe pozițiile din față și nici n-au ridicat ca-

litatea dezbaterilor și luptei politice, în schimb, absolut sigur, au pierdut foarte mult ca scriitori, ca profesioniști ai scrisului. Și mai știam cum se construiește o fundație mai ales că, din 1987, faceam parte dintr-o grupare culturală foarte importantă, cu sediul în Amsterdam, *Gulliver*, cum se numise la insistențele lui Günther Grass, despre care am avut prilejul să vorbesc deseori, și de ajutorul căreia am beneficiat din plin în primii ani ai Fundației Culturale Române.

Ne facem singuri mai mult rău decât orice dușman

Prin urmare, într-un moment cînd se distrugea în devalmășie, mi s-a părut normal să încerc să construiesc o instituție atunci cînd se putea, cînd nimeni nu-mi interzicea acest lucru. Aveau și au acest drept și cei ce mă injură și cei ce rivnesc la avantajele aparente ale Fundației. După numeroase cercetări am optat pentru modelul Institutului suedez și așa, treptat, am adăugat în fiecare zi ceea ce se dovedea a fi necesar, centre de cercetări în Iași și Cluj, editură, vreo douăzeci de publicații în țară și străinătate etc. A fost însă înspăimîntător de greu.

Am fost “înjurat” mai ales de confrăți și de toți adormiții “epocii de aur”, de parcă eu aș fi înființat Securitatea și Partidul Comunist Român. Iepurii de odinioară, cei ce mă rugau înainte să nu mai critic atît că ni se va lua Fondul literar sau diverse alte avantaje, îmbrăcaseră blănuri de tigri. Erau violenți și puri! Unii anticomuniști de ultima oră deveniseră mai duri, mai intransigenți chiar decît comunistii. În locul operei, de cele mai multe ori inexistente, acești vajnici apărători ai democrației se ascundeau în spatele diverselor carnete de partid. Și, în plus, a unor biografii falsificate. Scriau despre cenzura cei ce nu prea aveau idee cum arată o conversație “pe text” cu un cenzor sau cu un securist. Hemoragie de procurori naționali, lumini călăuzitoare și dizidenți. Habar nu am pe unde stăteau ascunși înainte. Oricum, a fost o revărsare de ură, violență și agresivitate pe care îmi va fi greu să o uit. Și mai ales insultele la adresa poporului căruia, din păcate, îi aparțineau, dar cu toată lehamitea și deruta care mă încercau, n-am vrut să cedez. Din moment ce drumul pe care mă aflam mi se părea cel bun, cel adevărat, din moment ce mă situam pe o poziție morală corectă, era exclus să dau înapoi. N-am făcut-o niciodată. Dacă toată lumea stă, critică sau injură,

dacă toți așteaptă să le facă alții treaba sau să li se “dea” fără să miște un deget, istoria trece pe lângă noi, ne abandonează uitării sau ridicolului. De atunci, explic întruna de ce e bună cultura, ce drumuri trainice poate deschide ea pentru prestigiul țării, chiar și pentru economia ei, la ce folosește Fundația, ce facem și mai ales cum sînt sprijinite asemenea instituții în țări mult mai sărace decît a noastră. Pentru că, o spun în cunoștința de cauză, nu sărăcia ne este piedica principală, ci ignoranța, suficiența, refuzul de a învăța și de a intra în dialog cu alții. Țara lui “Las” că știu eu!”. În secunda în care au ajuns demnitari, diverse personaje postrevoluționare au lăsat să se înțeleagă că problemele țării și ale locului ei în lume s-au rezolvat de la sine. Oricum, se vede clar că ne facem singuri mai mult rău decît orice dușman. Am mai spus-o de atîtea ori, cultura costă, dar prostia costă infinit mai mult! Acolo unde nu a-

Augustin Buzura - 1984 / Foto: Tudor Jebeleanu

călcat picior de soldat rus niciodată, au ajuns Tolstoi și Dostoievski, de exemplu. Și victoria lor este definitivă. Asta este la îndemina cui dorește să observe. Prin oricît de mari greutate ar trece o țară, un popor, nimeni, dar absolut nimeni, indiferent pe ce treaptă ierarhică s-ar afla, nu are voie să-și desconsidere cultura, spiritul, adică identitatea comunității, fără consecințe catastrofale. Sigur că am fost tentat de foarte multe ori să plec căci ajuns la o vîrstă cînd timpul are alt înțeles și cînd te torturează personajele cărților nescrise, trebuie să alegi. Și probabil că aș fi plecat demult, dacă nu m-ar fi întărit adversitatea unora, mai ales cărora le-am făcut bine! Sau a celor necunoscuți cu care nu am avut de împărțit nimic niciodată. Unii au mers pînă acolo încît au ajuns să se bucure în scris, în presă, că am avut o anume suferință organică. La noi se pare că insuccesul cel mai mare îl are tocmai succesul!

Ierarhiile fixate de Ceaușescu au înghețat în multe minți

Nu intenționez să vă flatez, dar activitatea Fundației Culturale Române - cel puțin așa se vede din afara ei - se

remarcă printr-o organizare riguroasă, prin anvergură și chiar printr-un anumit fast (în condițiile în care multe alte instituții de cultură românești au în manifestările lor ceva improvizat și umil). Cum ați reușit să păstrați această tinuță? Îmi închipui că aveți nevoie de mulți bani. De unde îi luați?

Dat fiind profilul Fundației, ești obligat, din respect pentru țara ta și pentru cultura ei, pe care încerci să o reprezinti cît mai onorabil, să fii asemenea altor instituții din lume cu același profil cu care, după împrejurări, colaborezi sau te confrunți. Spre a fi partener valabil pentru Smithsonian Institute, Japan Foundation, Institutul Suedez, Südosteuropa Gesellschaft etc., trebuie să ai o organizare foarte bună, oameni competenți și sentimentul timpului, să fii exact, să te ții de cuvînt, cuvîntul dat să fie echivalent cu un angajament, cu un contract. Și să nu cobori o singură clipă ștacheta. Ceea ce este foarte greu. De zece ani explic mereu și mereu unor puternici sau mai puțin puternici ai zilei, din sfera culturii sau politicii, de ce trebuie și este obligatoriu să rămînem în afara partidelor, să facem doar politica culturală a țării etc., că numai cultura îi poate uni pe români indiferent pe ce meridian s-ar afla. Într-un spațiu al migrațiilor și reconverțiilor mi-ar fi fost mai simplu să fiu membru al vreunui partid. M-aș fi reconverțit... Diaspora reflectă spectrul politic din țară și, logic, dacă Fundația ar fi a unui partid, nu ar putea rămîne automat și a celorlalte. Lucru care nu s-a înțeles nici pînă azi. Cît despre bani, toate țările investesc mult în astfel de instituții. Fundațiile importante sînt neguvernamentale, și ele pot “greși” cînd este nevoie. Politica de perspectivă, diplomația culturală adevărată se face prin fundații. Ele nu depind de oscilațiile politicii și nici de obligațiile acesteia. Greșelile lor, cu sau fără voie, le aparțin, nu sînt ale țării. Ale țării sînt doar rezultatele muncii lor. Și cu cît țările sînt mai sărace și au nevoie de nume, de afirmare, cu atît investesc mai mult! La noi, ierarhiile fixate de Ceaușescu - muncitori, țărani, intelectuali - și “cultura de partid”, a lui Lenin, au înghețat în multe minți. În această ordine de idei, zece ani, ziaristi și politicieni de doi lei mi-au reproșat pe toate lungimile de undă că aș fi omul lui Iliescu, omul PDSR-ului. Acum, cînd domnul Ion Iliescu a revenit la putere, am ajuns, iată, omul lui Constantinescu, aș fi, pasă-mi-te, de dreapta! Că aș avea un număr de cărți, că aș fi membru al unor academii și societăți culturale și științifice străine, că am fost și am rămas omul meu ca și înainte de Revoluție - cînd mulți îngroșau birourile sau rezervele de cadre ale partidului - asta nu se observă. Și nici că Fundația a ținut, ani întregi, locul unor ministere și al atîtor inutile consilii interministeriale, comisii și comitete.

Alex. Ștefănescu

(Continuare în pag. 12-13)

PUBLICICISTICĂ DE CINCI STELE

Un Jupiter Tonans în pagina a doua a României literare

FOARTE multă lume este oripilată - și pe drept cuvânt - de invazia de vulgaritate din presa de după 1989. Se pierde însă din vedere relansarea, în aceeași perioadă, a gazetăriei de ținută, prin contribuția a numeroși scriitori, istorici, filosofi, sociologi și politologi. Ștefan Aug. Doinaș, Adrian Marino, Zoe Petre, Livius Ciocârlie, Ana Blandiana, Romulus Rusan, Nicolae Manolescu, Mihai Zamfir, Gheorghe Grigurcu, Gabriela Adameșteanu, Gabriel Liiceanu, Andrei Pleșu, Eugen Uricaru, Ileana Mălăncioiu, Dorin Tudoran, Emil Hurezeanu, Vladimir Tismăneanu, Nicolae Prelipceanu, Liviu Antonesei, Toma Roman, Alina Mungiu-Pippidi, Horia-Roman Patapievici, Andrei Cornea, Vitalie Ciobanu, iată numai o parte dintre autorii care în ultimul deceniu au ridicat publicistica românească la nivelul celei dinaintea instaurării comunismului. Lor li se adaugă Mircea Mihăieș și Adrian Cioroianu, ale căror recente culegeri de articole fac obiectul cronicii de față.

Cartea lui Mircea Mihăieș, *Masca de fiere*, cuprinde texte publicate între 1996-2000, săptămânal, în cadrul rubricii *Contrafort din România literară*. Subtitlul cărții, *Pamflete*, asociat cu terifiantul joc de cuvinte din titlu, îl avertizează pe cititor că nu este vorba de inofensive fantezii satirice. Abstrahul critic literar timișorean, doctor în litere al Universității din București, devine în publicistica politică, în mod surprinzător, un justițiar vehement. Dorința sa de a-i pedepsi - lingvistic - pe toți cei vinovați de situația dezastruoasă în care se află România se alimentează din ea însăși, ajunge la paroxism, începe să semene, de la un moment dat, cu un acces de furie divină.

Rechizitoriile sunt uneori de o brutalitate care sperie, dar n-au nimic vulgar. Ele amintesc de violența fulgerului, care miroase a curat. Mircea Mihăieș este un Jupiter Tonans rătăcit în pagina a doua a unei pașnice reviste literare.

Publicistul se mobilizează repede, încă de la începutul fiecărui articol, fără să piardă timpul cu analiza situațiilor incriminate. De fapt, nu numai de la începutul fiecărui articol, ci chiar de la titlul lui, care este aproape întotdeauna de un umor caus-

tic, rău prevestitor. Iată câteva exemple: *Idila pe un sac cu dinamită*, *Clonarea lui Iuda*, *Șvaițer cu șperactu*, *Un Hamlet cu termenul expirat*, *Europubela românească*, *Maiakovski*, *bolnav de hepatită*, *Foloasele schizofreniei*, *Măhniri de tânăr colportor*, *Cântând în zoaie*, *Aseară ți-am luat hazna*.

Urmează pamfletul propriu-zis, derulare vertiginosă a unei suite de acuzații necruțătoare, formulate astfel încât să usture cumplit, ca vitriolul aruncat în față:

"Politicienii mănuiesc la perfecție arta disimulării, punându-se cu nerușinare în poziții de-un penibil incredibil. Maniera aberantă prin care își imaginează că duc lumea de nas nu depășește nivelul pisicii care își ascunde în nisip reziduurile intestinale."

Chiar și digresiunile, care la alți pamfletari reprezintă scurte armistiții cu victimele, sunt la Mircea Mihăieș de un sarcasm nemilos:

"Cineva spunea, de curând, că foștii demnitari continuă să se adreseze unul-altuia cu titlurile deținute pe când se aflau la putere: «domnule ministru», «domnule secretar-general al guvernului», «domnule premier»etc., etc. Oare de ce nu coboară cu apelativele până la Iepoca de Aur? De ce nu și «domnule contabil de la CAP», «domnule administrator de bloc», «domnule profesor ratat» sau chiar «domnule securist» și «domnule turnător»?"

Pamfletarul are atitudinea unui adolescent intrinsigent, însetat de absolut și dezamăgit de toată lumea. El îi pune la zidul infamiei și pe pedeseriști și pe cederiști, fără să țină seama de deosebirea de situație istorică dintre ei. Cu aceeași furie oarbă îi aneantizează pe intelectualii care îi vin întâmplător în minte, în momentele lui de negativism dezlănțuit.

Riscul acestei asprimi fără nuanțe este de ordin moral și constă în săvârșirea unor nedreptăți, greu de reparat într-o viață de om. Din punctul de vedere al lui Mircea Mihăieș, Petru Popescu este "un nimeni", "un prozator de doi bani", Cristian Țopescu - "un stimabil comentator sportiv pe vremuri, dar catastrofal realizator de emisiuni așa-zis distractive", Grigore Vieru - "o nulitate poetică" ș.a.m.d. În realitate, Petru Popescu este unul dintre cei mai talentați prozatori ai noștri, Cristian Țopescu - un extraordinar crainic sportiv (nu numai pe vremuri, ci și în prezent), iar Grigore

Vieru, un poet poate desuet, dar înzestrat și sensibil, care are asigurat un loc în istoria literaturii române.

Un tratament similar suferă în pamfletele lui Mircea Mihăieș poporul român însuși, privit cu un dispreț nedismulat, în totalitatea lui. Dar aceasta este alta poveste...

Ceea ce-l umanizează totuși pe autorul atâtor sentințe drastice este grija sa de a-și menaja prietenii. (Nu există, de exemplu, nici o șansă de unu la un milion ca Mircea Mihăieș să-l caracterizeze drept "o nulitate poetică" pe amicul său Ioan T. Morar, deși acesta chiar o nulitate poetică este.) Jupiter Tonans seamănă în unele privințe cu omologul său din concesiua religie ortodoxă, Sfântul Ilie. El lovește cu biciul de foc în mulți păcătoși, dar... nu chiar în toți.

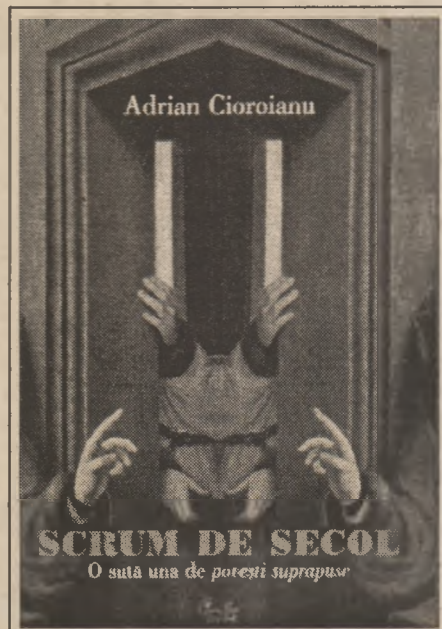
Această inconsecvență nu prejudiciază însă valoarea literară a cărții. Discutabile din punct de vedere moral, articolele lui Mircea Mihăieș sunt admirabile din punct de vedere literar.

Povești pentru trezit copiii

LECTOR la Facultatea de istorie din București (unde predă cursurile *Sovietizarea României și Intelectuali și societate în România postbelică*), redactor al revistelor *Dilema* și *Sfera politicii*, prezența cuceritoare și surprinzător de elevată, în raport cu ceea ce suntem obișnuiți, la *talk-show*-urile TV, Adrian Cioroianu este un tânăr intelectual dintr-o Românie la care deocamdată doar visăm. Oameni ca el ar trebui să conducă țara sau măcar să fie sfătuitoarii celor care o conduc.

Adrian Cioroianu ilustrează un nou mod, occidental, de a fi istoric. El face din istorie un instrument de orientare pentru societate. Publicistica sa reprezintă o formă elegantă de a acorda consultații de specialitate contemporanilor, care vor să afle (chiar și când nu știu că vor aceasta) cum sunt văzute faptele lor din perspectivă istorică.

Volumul *Scrum de secol* cuprinde articole publicate în perioada 1998-2000 în revista *Dilema*. Autorul își numește articolele "povești suprapuse", pentru că în construcția lor întâmplări de altădată sunt asociate cu întâmplări din vremea noastră. De

Adrian Cioroianu, *Scrum de secol*, o sută una de povești suprapuse, cuvânt înainte de Andrei Pleșu, ilustrații de Dan Perjovschi, București, Ed. Curtea Veche, 2001. 232 pag.

ce recurge publicistul la această asociere? Pentru că de multe ori trecutul explică prezentul, mai bine decât explicațiile propriu-zise oferite de analiștii politici.

Procedeele nu este însă aplicat mecanic. Adrian Cioroianu își ia o mare libertate, compunându-și textele ca un scriitor, după logica maximei expresivități. El apelează, de exemplu, la o amintire din copilărie - scoaterea din pământ a unei cârțițe, de către bunicul său - pentru a-i portretiza pe bucureștenii care merg zilnic cu metrourile și care - și la figurat vorbind - își petrec viața în subteranele istoriei:

"Bucureștii este alcătuit pe jumătate din indivizi cu nările calibrate pe aerul închis din subteran, obișnuiți matinal cu drumul la slujbă prin galerii. Dați-le o grevă de metrou, scoateți-i cu ochii în soare să aștepte autobuzul și veți vedea cât de multă sărmană cârțiță se ascunde în umilul om."

O atenție specială este acordată practicilor specifice stilului de viață comunist, ca și formelor pe care ele le-au luat după 1989. Preferințe și obișnuințe aparent nesemnificative, ignorate de istoricii lipsiți de imaginație, sunt studiate de Adrian Cioroianu cu atenție. Prin exploatarea inteligență - și inspirată - a acestui neconvențional material documentar se ajunge la revelații. Așa se întâmplă, de exemplu, în articolul despre banala "eugenie", articol care poate fi considerat o capodoperă a genului:

"Poet de-aș fi, i-aș scrie o odă. Ca mulți dintre noi, eugenia s-a născut și și-a trăit tinerețea în socialism; fidelă ca o măicuță îndrăgostită de Hristos, eugenia a servit sistemul cu o devoțiune pe care, hai s-o recunoaștem, n-a avut-o nici unul dintre noi. S-a unduit după împrejurări și a fost ce i s-a cerut să fie: dimineața, era mic-dejun pentru elevii-cu-cheia-la-gât-de-la-școala-dintre-blocuri; la amiază, aceeași eugenie a fost substituit de prânz pentru muncitorii cu pachetul de țigări îndesat în salopetă, la piept; cu același gramaj, eugenia devenea seara cină în gura știrbă a vreunui pensionar."

După cum se vede, "poveștile" lui Adrian Cioroianu nu sunt "de adormit copiii", ci dimpotrivă, au fost concepute astfel încât să-i trezească. Volumul *Scrum de secol* face ca în fiecare cititor să fie mai puțină cârțiță și mai multă conștiință.

Cărți primite la redacție

- Ana Blandiana, *Cine sunt eu?* (un sfert de secol de întrebări), Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 2001 [interviuri cu Ana Blandiana din perioada 1977-2000]. 400 pag.
- Florentina Șerbănescu, Zoia Geacă, *Multidico (de română)*, București, Ed. Compania, 2001 [compartimente: *Dificultăți ale limbii române*, *Pleonasme*, *Neologisme*, *Cuvinte polisemantice*, *Omonime*, *Paronime*, *Expresii și locuțiuni*]. 328 pag.
- Gruja Novac, *Cumînțenia lui Procurante/Încet către critică* (eseuri, cronici, inscripții), Tg. Mureș, Casa de Editură Mureș, 2001. 170 pag.
- Floarea Țuțuianu, *Leul Marcu*, poeme, prefață de Eugen Negrici, concepția grafică și ilustrațiile: Floarea Țuțuianu, București, Ed. Aritmos, 2000. 48 pag.
- Maria Baci, *Vinovatul spectacol*, Timișoara, Ed. Augusta, col. "Mari poeți ai micilor orașe", 2001. 96 pag.
- Alina Bodnar, *Romancierul din Luz*, Timișoara, Ed. Marineasa, 2000 [proză scurtă; debut; prezentări pe ultima copertă de Livius Ciocârlie și Șerban Foartă]. 80 pag.
- Ioan Pinzar, *Gânduri*, poezii, Biblio-

- teca Bucovinei "I.G. Sbiera", 2001. 80 pag.
- Mircea Cîrstea, *Psihodrama sau Asaltul nebunilor*, teatru impracticabil, București, Ed. Semne, 2000 [debut în teatru]. 88 pag.
- Victoria Comnea, *Capcana*, roman, București, Ed. Vremea, 2001. 216 pag., 60000 lei.
- Eugen Dimitriu, *Lovineștii*, ediție îngrijită și prefață de Constantin Severin, Iași, Ed. Spiru Haret, col. "Bibliografie școlară", 2001. 182 pag.
- Basile Gliga, *Pe clapele unui pian nevăzut/Sur les touches d'un piano invisible*, versuri, ediție bilingvă româno-franceză, prefațată și îngrijită de Simion Bărbulescu, Cerașu, Ed. Scrisul Prahovean, 2001. 36 pag.
- Ion Chichere, *Cap și pajură*, versuri, Reșița, Ed. Timpul, 2000. 52 pag.
- Gérard Blua, *Ondine*, versuri, traducere și adaptare: Rodica Draghinescu, cu șase desene de Marcel Breilean, Timișoara, Ed. Brumar, 2001. 60 pag.
- Nicoleta Douca, *Persona: detalii, mutații*, versuri, Timișoara, Ed. Marineasa, 2001 [prezentare pe ultima copertă de Cornel Ungureanu]. 48 pag.

Mircea Mihăieș
Masca de fiere

Mircea Mihăieș, *Masca de fiere*, pamflete, Iași, Ed. Polirom, col. "Ego", 2000. 360 pag.

Un conspect Macedonski

CRONICA
LITERARĂ

de
Gheorghe
Grigurcu

PROPUNÎNDU-NE un succint studiu asupra lui Macedonski, Nicolae Oprea ne readuce în fața ochilor pe cel mai straniu, poate, poet român. Încitant prin existența sa ce cuprinde "efervescentă" perioadă dintre sfârșitul secolului al XIX-lea și primele două decenii ale secolului XX, o perioadă rodnică pentru literatura română, în care apar și se interferează diverse curente artistice. Aproape neverosimil reînviat, aidoma legendarei păsări, din propria-i cenușă de damnat, din pricina inoportunei epigrame împotriva lui Eminescu, dar și a propensiunii sale novatoare, ce întâmpina încăpăținate și nu o dată perfide rezistențe. Asigurând, în conștiința celor de azi, legătura cea mai trainică, pe plan liric, între autorul *Lucefărului* și strălucitoarea pleiadă interbelică, socotită a fi heraldul poeziei veacului XX, el, cel aproape neluat în seamă în timpul vieții ori amintit doar spre a fi respins. Personalitate complexă, ambițioasă la extrem, prin însuși crezul său astfel înscris în prefața *Poesiilor*: "Pe rînd, voi fi în ele, om al viitorului și om al trecutului. Ceea ce pot să afirm este că tot ce am scris am simțit, și dacă simțirile mele s-au întrecut, aceasta dovedește că poetul nu poate să fie reprezentantul unei singure idei, ci că el trebuie să reprezinte ideile întregii omeniri". Dar nu prin constatarea acestei superbe insașiabilități, a acestei himerice dilatări universale îl putem regăsi pe Macedonski, ci prin încercările de a-l reduce la un specific, de a-l "asedia" în particularitățile personalității lui sinuoase și derutante de atâtea ori. Să vedem în ce măsură izbutește a-l fixa în acest chip intrinsec ultimul său exegat.

Cu o bună intuiție, Nicolae Oprea stabilește drept bază a cercetării d-sale biografia romantică a poetului. Datele ei divulgă un romantism funciar, cheie a tot ceea ce urma a face autorul *Noaptea de decembrie*. Originea aristocratică și climatul familial elevat (o mamă francofonă) înriuesc educația acestui viitor aristocrat scăpat, ros adesea de indigență. Dar nu o educație prin studii ordonate, încununată de o diplomă universitară, ci una de autodidact, *id est* de răzvrătit subțire, din capul locului. După lecțiile primite în particular, Macedonski absolvă patru clase la liceul din Craiova. Urmează studii incerte la Viena, Pisa, posibil la Geneva și Neapole, care-l îndrituiesc a se socoti, cu o modestie orgolioasă, drept un "student" întirziat și etern: "Aș spune, arată Nicolae Oprea, că i se potrivește mai degrabă caracterizarea lui G. Călinescu referitoare la Eliade: «autodidact prin forța lucrurilor și mare devorator de cărți»". Însușindu-și învățătura de unul singur, Macedonski și-o completează prin dese călătorii pe meridianele continentului, care au rostul unei aventuri spirituale. Marele său miraj e Parisul. Acolo începe a scrie versuri în franțuzește și colaborează la un șir de publicații: *La Revue du Monde Latin*, *La Revue Française*, *L'Élan Littéraire*, periodicul belgian *La Wallonie* etc. După ce editase și o revistă proprie în limba franceză, *La Beau Danube Bleu*, în 1905, autorul *Bronzurilor* se angajează într-un nou voiaj la Paris, spre a-și publica romanul *Le Calvaire de feu*. Nostalgia Franței cosmopolite stăruie. Încercarea finală a poetului de-acum vîrstnic de-a atrage atenția asupra sa în mediul francez se produce în 1910-1913, nu prea fructuoasă, dar ilustrativă pentru "visul de glorie și putere" (T. Vianu), care-l mistuie pururi.

Deci un tipic erou romantic. Privirea i se îndreaptă, explicabil, spre trecut, dînd unora impresia că ar fi "un întirziat într-o epocă defunctă": "Paradoxul se explica prin cultul nemărginit al poetului față de generația de la 1848, pe care îl întreține în opera de tinerețe și asupra căruia va reveni în publicistica ultimilor ani de viață. Și pe bună dreptate, intrucît climatul în care se formează era impregnat de ideologia pașoptistă și romantică. La nivelul ideologiei macedonskiene,

filopașoptismul se exprima prin atitudinea «liberalistă», antiburgheză, promovarea progresului în limitele (totuși) reformismului ponderat și, nu în ultimul rînd, prin reafirmarea vechilor principii de egalitate și libertate (...) Mai mult decît atît, revista *Literatorul*, înființată în 1880 ca avanpost al modernismului, avea înscrise pe frontispiciu devize de sorginte iluminist-pașoptistă: «Lupta pentru lumina», «Lumina prin luptă» sau «Libertatea de idei». Altfel spus, un paseism moderat. Pe aceasta cale, Macedonski celebrează în persoana lui Heliade "un Dante roumain", intrupare a tipului romantic, solitar neînțeles, persecutat de lumea imorală. Dacă Lamartine, "obsesie modelatoare a pașoptiștilor", îl va reține intrucîtva, un punct de atracție mai puternic îl va constitui Victor Hugo: "Naturii lamartinienne dematerializate, estompate îi va prefera acum peisajul viu colorat, pitoresc și exotic al temperamentalului Hugo. Reprezentarea din *Neron* a împăratului roman, identificat cu simbolul geniului nebun, rafinat și inclinat spre orgii, pare să fie un ecou după *Un chant de fête de Neron*, iar traducerea poemului *Dervişul* al aceluiași s-ar datora coincidenței cu obsesiva temă macedonskiană a damnării. Apoi, Macedonski preia fără rezerve ideea *focului sacru* (inspirația divină mistuitoare), de mare difuziune la romantici, întîlnită bineînțeles și în poezia hugoliană («celeste flamme»). Firește, Macedonski ajunge și la Byron, simbol al geniului nedreptățit, ultragiatic de contemporani, sortit gloriei postume. Pomînd de la numitorul comun al atitudinii de sfidare a convențiilor societății și artei, poetul nostru își va fi conștientizat analogiile dintre biografia sa și cea a modelului: "Similitudinea biografică devine cu atît mai expresivă cu cît se stabilește pe temeiul afinității temperamentale și nu al spiritului imitativ. Atitudinea de izolare romantică orgolioasă este deopotrivă «byroniană» și «macedonskiană». Cu a-nume deliberare, romanticul român din acea etapă traduce din *Pelerinajul lui Childe Harold* fragmentul *Adio, țara mea natală*. Plecarea orgolios-demonstrativă, expatrierea voluntară stă în firea ambilor poeți. Byron părăsește ostentativ Anglia la 28 de ani, în 1816, Macedonski procedează identic în 1884, la 30 de ani". Nu mai puțin îl interesează pe poetul nostru Alfred de Musset, pentru, spre a-l cita, "uşurința cu care trece de la serios la glume, de la disperare la satira cea mai mușcătoare". Sugestia conceperii *Noaptea de decembrie* vine de la byronianul Musset, în pofida unor antecedente din lirica băștinașă (Grigore Alexandrescu, Heliade, Bolintineanu): "Simptomatică este (...) predilecția lui Macedonski pentru un personaj mussetian *Rolla*, înrudit cu eroii demonici byronieni. El reprezintă prototipul «libertinului

senzual», teatral și sumbru, apăsător de fatalitate. Este invocat ca atare în *Noaptea de aprilie*. Din *Rolla* și din poemul *Octave* (tradus în 1880) este preluată, de asemenea, tema femeii decăzute, victimă a societății, din care Macedonski scoate accente zguduitoare în *Noaptea de februarie*. Dacă *Noaptea de mai*, al cărei corospondent este *La nuit de mai*, devansează cadrul mussetian, *Noaptea de aprilie, de septembrie, de iunie* nu sînt, din păcate, așa cum a relevat G. Călinescu, decît imitații servile ale modelului.

Indiscutabil, Macedonski a avut și un vector clasic în formația sa eterogenă. Posezând informații asupra preferințelor sale arătate *Iliadei* lui Homer, *Idilelor* lui Teocrit, *Anabasisul* lui Xenofon, romanul lui *Daphnis și Chloe* al lui Longos, *Bucolicelor* lui Vergiliu ș.a. De asemenea, latura satirică a creației macedonskiene vădește întîlniri cu *Dialogurile morților* ale lui Lucian ("cel mai gigantic poet latin") și cu *Sătirele* lui Iuvenal. Dar mai caracteristică, pe linia romantismului nativ, este, evident, atracția exercitată de poezii "noi", chiar dacă ei au preconizat un program mai mult ori mai puțin diferit de cel romantic. Aceștia îi vor media și viziunile clasicizante. Interesul pentru Elada va fi filtrat, în sensibilitatea poetului nostru, prin lectura parnasienilor, pe care îi frecventează cu pasiune. Apelul lui Leconte de Lisle, de reînnoire la vechile mituri și idealuri ale civilizației, e confirmat în câteva producții macedonskiene precum *Hinov*, *Ospățul lui Pentaur*, *Avatar* etc. Lui José-Maria de Hérédia i se dedică o poezie în limba franceză, *L'onde rose*: "Critica literară a observat, de altfel, că volumul lui Hérédia, *Les Trophées*, model de artă parnasiană, a îndeplinit un rol important în formația lui Macedonski. Evocarea bijuteriilor și a pietrelor prețioase, privescete cetății moarte, admirația trezită de vasul cizelat și de emailuri, «japonezeriile» și «egiptianisme» - cum le definește Adrian Marino - sînt motive stil Hérédia macedonskizate în unele poeme de tinerețe (*Castelul, Niponul, Vasul*) și, mai cu seamă, în *Rondelurile de porțelan*. Reabilitarea formei fixe a sonetului (nu mai puțin de 118 în culegerea herodiană) îl va fi ambiționat pe Macedonski care creează, de asemenea, câteva bijuterii ale genului". Putem vedea lucrurile și mai în profunzime. Datorită parnasienilor, inclusiv a predecesorului lor, Theophile Gautier, se produce în scrisul poetului o disciplinare a materiei romantice în forme prin cultul formei, al cizelării și mîgalei pline de rîvnă. Idealul macedonskian e mărturisit drept unul curat estetic: "Astfel cine a putut fi în Franța-mai amănunțit și tot într-o vreme mai sculptural ca Theophile Gautier? Cine-îl poate face o vină din această? Poeziile sale sînt ca niște cizeluri de ar-

gint ale lui Benvenuto Cellini, care era giuvaergiu înainte de a deveni sculptor". Cu toate că bardul român reține din biografia unor Gautier și Leconte de Lisle și condiția lor de "genii neînțeleși". În mod cert, "olimpianismul" posturii macedonskiene în raport cu contemporaneitatea filistină e tangent la "impasibilitatea" și "seninătatea majestuoasă" a poezilor Parnasului.

O prelungire a demoniei romantice are loc la Macedonski sub influența lui Baudelaire, "capul decadentilor", și sub cea a unui discipol baudelairian, Maurice Rollinat, care l-a impresionat și pe Bacovia: "Împrejurarea se poate explica prin voga de care se bucură autorul *Nevrozelor* în perioada cînd literatura română își îndreptase toată atenția spre orientările literare pariziene. Influența imediată a poetului nevrozelor și macabruului se resimte în varii producții macedonskiene: *Noaptea îngrozitoare, În atelier, În la Satan, În noaptea ori în ciclul Idilelor brutale*. Apoi, în *Răzmerița morților* se înregistrează ecouri din același, în reprezentarea convoiului macabru (imagine reluată în *Noaptea de noiembrie*). Să reținem, din această zonă, notele naturaliste. Contactul lui Macedonski cu Emile Zola (a citit *Les Rougons Maquart* și alte "capete de operă" ale celebrului romancier) determină solidarizarea cu poziția acestuia, care se produce în câteva puncte de interferență: critica socială, simpatia pentru pionieratul artistic, simțămîntul de "revoluționar" dorința de-a întemeia o nouă școală literară. Dar nu semnifică oare naturalismul o continuare a uneia din laturile școlii romantice? Demistificarea, "colțul din natură" zugrăvit fără menajamente, predilecția pentru mediile insalubre, pentru, în genere, problemele umane dificile sînt certe ecouri postromantice în prozele lui Macedonski (*Pe drum de poșta, Dramă banală, Nicu Dereanu, Între cotețe*). "În lirică se pot detecta doar reminiscențe livrești sau reverberări ale spiritului poetic la ideologia curentului (...). În *Noaptea de februarie* capătă relief teza determinismului social, conform căreia mediul marchează decisiv destinele umane («își urma șîndă vieții într-a vișului muncă» - spune liricul). Apologia femeii decăzute, împinsă la prostituare de societatea coruptă și nedreaptă, dar păstrîndu-și puritatea sufletească, era des întîlnită la romantici. Totuși, scenariul poetului (care descinde efectiv într-o «casă publică»), descrierea interiorului imund unde se consumă «dramă banală» și întirzirea asupra detaliului respingător sînt note naturaliste". De relevat, ca o trăsătură caracteristică, în această direcție, antisentimentalismul poetului, evoluînd pînă la un cinism vizibil mai cu seamă în *Idilele brutale*: "Trecînd peste inițiala accepțiune erotică clasicizantă (dragostea naturală, viguroasă și pleneră), aceste creații intersecte introduc în lirică elemente de eros «brutal», impudic și netemperat (...) Actul erotic se consumă în punctul de incidență dintre voluptate și candoare, fiindcă deflorarea nu este decît «o vijelie cu reperi descărcări». Atare reprezentare a amorului, opusă «idilei costelive», decurge, probabil, din reacția generală a scriitorilor naturaliști față de patetismul necontrolat și sentimentalismul melodramatic al unora dintre exponenții romantismului". De unde rezultă prezența unui (robust pînă la telurism) trunchi romantic, pe care s-au altoit diverse influențe, unele de natură a-l domoli (estetismul parnasian), altele acutizîndu-l (naturalismul).

Fără a aduce o perspectivă subliniată nouă asupra lui Macedonski, scrierea lui Nicolae Oprea reia datele cunoscute într-un conspect inteligent și nuanțat, pe urmele, în primul rînd, ale lui Adrian Marino, dar și ale altor exegeți ai poetului. Tonul este perfect echilibrat, salubru, evitîndu-se orice partizanat, orice exagerare "favorabilă". Dosarul macedonskian apare scos de sub incidențele umorale, adus în fața instanței acelei transcendente laice care este istoria literară. Aceasta rememorare a autorului *Noaptea de mai* reprezintă un gest util într-o perioadă în care ne uităm predecesorii, s-ar zice că mai repede decît oricînd.

Cărți primite la redacție

- Mihai Eminescu, *Poesies/Poezii*, I "Comment lire Eminescu en français par Miron Kiropol", Editura Albatros, București, 2001, 224 p.
- Victor Nistea, *Lumînările Regilor*, poeme haiku, Editura Imago, Sibiu, 2000, 324 p., preț nespecificat.
- Ilarie Voronca, *Colomba*, ediție realizată prin facsimilare, coordonatori: Vladimir Pană, Nicolae Ţone, Editurile ICARE/Vinea, București, 2001.
- Ilarie Voronca, *Ulise*, ediție realizată prin facsimilare, coordonatori: Vladimir Pană, Nicolae Ţone, Editurile ICARE/Vinea, București, 2001.
- Ilarie Voronca, *Plante și animale*, ediție realizată prin facsimilare, coordonatori: Vladimir Pană, Nicolae Ţone, Editurile ICARE/Vinea, București, 2001, 40 p.
- Aron Cotruș, *Opere*, I, poezii, ediție îngrijită, studiu introductiv, note, comentarii și variante de Alexandru Ruja, Editura Minerva, București, 1999, 176 p.
- Dragoș Protopopescu, *Shakespeare. Romanul englez*, ediție, studiu introductiv, note și traduceri de Andi Bălu, Editura Al-

batros, București, 2000, 482 p.

● Mircea Oprea, *Discursul utopic*, "Momente și repere", Editura Cartea Românească, București, 2000, 308 p.

● Constantin Parascan, *Ion Creangă - Măștile inocenței*, monografie, prefață de Zoe Dumitrescu-Busulenga, postfață de Liviu Leonte, Editura Junimea, Iași, 2000, 404 p.

● G. Mihăilă, *Unitatea și specificul limbii române în concepția lui R. A. Budagov*, studiu, Editura Academiei Române, București, 2000, 32 p.

● Mircea M. Ionescu, *La masă cu "Zeii" muritori care au avut lumea la picioare*, "File de istorie din "Jurnalul «imaginar» al unui ziarist-dramaturg", prefață de Teodor Popescu, Editura Semne, București, 2001, 240 p.

● Lucian Raicu, *Scene, fragmente, reflecții*, antologie și prefață de Vasile Popovici, Editura Fundației Culturale Române, București, 2000, 248 p.

● Fănuș Neagu, *Frunoșii nebuni ai marilor orașe*, roman, ediție definitivă nevarietur, Editura Fundației Culturale Române, București, 2001, 220 p.

● George Popescu, *Marin Mincu. Eseu despre autenticitatea scriiturii*, Editura Eminescu, București, 2000, 268 p.

Nicolae Oprea: *Alexandru Macedonski între romantism și simbolism*, Edit. Dacia, 1999, 96 pag., preț neprecizat.

LECTURI LA ZI

de
C. Rogozanu

Între ei, scriitorii

CLIENTELISMUL cultural, cărțile sau articolele unui prieten scriitor despre un alt prieten scriitor, constituie de mult un fenomen de amploare în literatura română. Principiul e simplu: tu mă lauzi, eu te laud; eu sînt puțin mai cunoscut decît tine și, deci, cîndva, te voi putea ajuta; am nevoie de ceva referințe critice așa ca scrie în revista (sau la editura) ta ceva despre

intr-un grupaj de fotografii, diverse ipostaze interesante, cu niște comentarii pe măsură: "După grațiile camerei 14, de la Vila Scriitorilor (Neptun), spațiul său preferat pentru vacanțele estivale..."

Ce caută Șlapac aici?

CU GREU își poate găsi Florin Șlapac locul într-un grupaj de lecturi din perspectivă extraestetică. Totuși, romanul *Jucăria* (prima ediție a apărut în '89) nu poate fi citit fără o minimă contextualizare. Mai toți "intimpinatorii" cărții au remarcat jocurile intertextuale și de limbaj, poeticitatea romanului, fără a sublinia miza evident subversivă a cărții. Din această ultimă perspectivă, lucrurile se schimbă radical.

O societate militarizată guvernată de un general dictator, mare pasionat de jocurile cu păpuși. Lumea mizerabilă a cazarmilor, a războiului. Un personaj (Alexandru) cu drame de luciditate într-o societate plină de mici și mari tirani etc. Caracterul parabolic al unui text anterior evenimentelor din '89 nu ne poate lăsa indiferenți. Limbajul inedit, subminarea epicului sînt arme puse în slujba unor alte țeluri decît cele literare. Ilizibilitatea contribuie la supra-simbolizarea anumitor situații românești. Astfel, o mică scenetă pusă la cale de subordonații generalului poate fi văzută ca un joc de limbaj sau ca denunțare a unei situații reale. Burlescul poate fi văzut ca o realizare exclusiv literară sau ca un camuflaj perfect împotriva cenzurii.

În aceste condiții, trebuie să distingem între ilizibilitatea care vine din interiorul textului și cea care vine din afara lui. Cu acest ultim caz ne confruntăm citind *Jucăria*. Cînd intervine poeticul, formularea inedită a unor situații, cititorul de astăzi poate încă savura meșteșugul autorului; dificultățile apar cînd trebuie să investim cu sens rîndurile dezliniate despre grozăviile captivității, despre prizonieratul într-o lume utopică, absurdă.

Gesturile unei jucării a generației (pe care îl cheamă K. - cam străveziu, nu?) sînt insuportabil simbolice, dacă privim retrospectiv: "Minunea mecanicii deschide reprezentatia. Facea așa: cobora capul, mișca ochii, își muia pana în calimară și se apuca să deseneze. În diverse variante, desenul reprezenta întotdeauna același personaj: Generalul K.". Ne e greu să acceptăm pretențiile subversive ale *Jucăriei*, mai ales că,

mine și aștept cu nerăbdare noul tău volum etc. Scenariul poate varia: sînt un neînsemnat scriitor prieten cu un tip cu influență din capitală și, ca să mă mai ridic și eu puțin, scriu o carte despre el. Un bun exemplu în acest sens este monografia *Marius Tupan între utopie și parabolă* scrisă de Ion Roșioru. Poetul Roșioru și-a călcat pe inimă, și-a pus deoparte harul poetic și s-a dedicat artei "dușmane", critica, de dragul prietenului său din tinerete. O funcție importantă la revista de literatură *Luceafărul* (acesta ar fi punctul de vedere *extraestetice*) l-a îndemnat probabil să facă pasul hotărîtor. Și iată că, după cîteva volume de versuri, *haiku*-uri și altele, elanul cultural al autorului pomenit culminează într-o monografie.

Nu e nevoie de simț critic, ci de ceva bun simț, ca să eviți laudele exagerate aduse unui romancier care totuși înseamnă prea puțin în istoria recentă a literaturii noastre. Însă victima Roșioru este complet hipnotizată de marea personalitate pe care o descrie: "Verva lui îndrăcită are ceva de furtună într-o pădure ecuatorială: culisele vieții literare bucureștene, și nu mai puțin a celor politice, îi sînt la degetul mic." O calitate ținută la mare preț de scriitorimea română contemporană...

Sînt citați diverși indivizi geniali (de care n-a auzit nimeni) însoțiți, inevitabil, de particula "prieten". Feluriti "tovarăși de drum literar" îi anticipau strălucita carieră cu mult timp înainte ca ea să fi luat ființă (poate trebuie să mai așteptăm?). Se ghicea încă din prima proză inconfundabilul stil "tupanian". Personalitatea era pe deplin formată: "Ura de pe atunci colaboraționismul și o facea din tot sufletul său de oltean care nu se joacă nicicînd cu sentimentele." Și, din așa o ură, nu putea ieși decît un scriitor excepțional, de un exemplar curaj etc. etc. Pînă și scriitorul ar trebui să reacționeze negativ la astfel de laude stîngace.

Oricum, fanii lui Marius Tupan pot găsi la sfîrșitul volumului,

după '90, avem excelente volume de proză scurtă ale aceluiași autor, curățate cu grijă de astfel de efecte. Cu reeditarea *Jucăriei* s-a readus zadarnic în prim-plan un stadiu depășit în evoluția prozatorului Florin Șlapac. Și asta după saltul calitativ evident produs cu excelentul volum *Salonul refuzaților* (1998).

Dar Gheorghe Ene?

MERITA amintit pe scurt destinul cultural al prozatorului Gheorghe Ene. Membre al cenaclului *Junimea* și al grupului *Noii* (care-l avea în centru pe Gheorghe Iova), cu un debut tirziu în *Desant '83*, acest scriitor reușește să-și publice cărțile abia după '90. Așa ia naștere un fel de viață dublă a scriitorului: pe de o parte este recuperat cu experimentele sale literare scrise cu zece ani înainte; pe de altă parte, intră în publicistica buzoiană postrevoluționară, producînd un gen aparte de texte. Pînă și un "supertextuant" și experimentator ca Gheorghe Ene a fost copleșit de o febră *extraestetică*. Cu binecunoscutele sale arme (jocul de cuvinte, mai ales) autorul s-a "placat" cu ironie pe real, pe cotidian. În prefața, Gheorghe Ene își enunță intenția de a resuscita atitudinea caragiescă în publicistică.

Cit de benefică a fost această ieșire în lume? După lectura culegerii de articole *Aromanul trandafirului*, verdictul nu este ușor de dat. Ca și în cazul lui Gheorghe Iova, este foarte greu de înțeles constanța stilului indiferent de context. Acest gen de experimentalități (cu o soartă crudă înainte de '90) sînt urmăriți de un blestem: deși condiția experimentului este prin excelență mobilitatea, capacitatea de a modifica discursul în fel și chip, autorii în cauză au rămas fideli unui anumit tip de experiment lingvistic. Limitele acestui "stil" sînt evidente o dată cu "coborîrea în lume" a lui Gheorghe Ene, spre exemplu. Un incredibil aer desuet plutește asupra acestui novator. *Aromanul trandafirului* este mărturia unui eșec, a unei incapacități de adaptare care l-a urmărit pe autor de-a lungul întregului său parcurs artistic. Tocmai din acest motiv nu poți savura liniștit povara "trandafirilor" politici postrevoluționari, a simpaticelor personaje Rozel și Rozica, a vieții cotidiene dintr-o țară numită Totalomnia etc. Prizonier al propriilor invenții, cam acesta ar fi răspunsul după lectura jocului de-a publicistica.

"Orice zi are evenimente"

SUPERLIVRESCUL, extraordinarul Șerban Foarță utilizează *extra-*

esteticul într-un mod cu totul neașteptat: preia articole și reclame din ziare și le aglutinează în diverse formule poetice. Ideea plutește în mai toate intruchipările postmoderne ale artei: Șerban Foarță dedică un întreg volum recuperării unor dimensiuni importante ale culturii populare.

"Primesc o fată în gazdă, ofer condiții de bloc./ Vînd tractor U560 și remorcă basculabilă 5t." "Taur, cu auto, îmi plac plimbările la iarbă verde" etc. Autorul colează anunțuri de prin ziare și, spre deosebire de mulți "postmoderni" care utilizează acest tip de materie, obține efecte mult mai complexe decît banalul și, la un moment dat agasantul, umor involuntar. Astfel, versuri precum "Steaua a dansat în Ștefan cel Mare/ Omagiile cotrocenilor au fost refuzate de familia lui Emil Cioran" dezvoltă sensuri secundare surprinzătoare: neseriozitatea primei formulări contaminează gravitatea celui de-al doilea anunț (și invers). De asemenea, o voce inedit-poetică poate interfera cu aceea ipocrit-neutră a ziarelor: "Bucureșteanul Alexandru Florentin, de 22 de ani, - gagiul/ recidivist fiind și hoț de lanțsoare,/ l-a smuls, vineri, 2 iunie, pe-al unei domnișoare,/ pe bulevardul Lascăr Catargiu."

Cultura populară este surprinsă și în alte ipostaze. Găsim comentarii poetizate la videoclipuri, la reclame televizate și nu scapă nici "băetzii" de cartier: "Tre ste spargi în figuri/ca băiat dă băiat/ care ești îmbălat/ în scuipații-a șpe guri" etc.

Este destul de greu să identifici punctul de vedere din care notează poetul această realitate sumbră a cotidienei și a "știrilor de la ora 5". La prima vedere poate părea ironie intelectuală; la o lectură mai atentă observăm complexitatea apropierei poetului de lumea mediatică. Avem aici exemplul adaptării poeziei într-un mediu cu totul nou (cel al liberalizării textuale) - lucru pe care poezii tineri au reușit să-l facă într-o prea mică măsură. Șerban Foarță dovedește că forța sa poetică nu așteaptă decît noi și din ce în ce mai profitabile confruntări.

Și nu uitați...

CRITICA de la noi continuă să ignore cu nonșalanță fenomenul culturii populare, al culturii de masă, al literaturii de consum. Situația tinde să devină intolerabilă pentru că revistele culturale sfidează un important număr de cititori care vor să fie informați în legătură cu calitatea unor cărți polițiste, a unor S.F.-uri etc. Și aici există serioase ierarhii, există cărți bune sau cărți proaste despre care lectorii amatori nu au de unde afla judecăți credibile. Cărți extraordinare de acest gen a scris și scrie Rodica Ojog-Brașoveanu. În aprecierea valorii volumelor sale criteriul estetic trebuie să piardă locul întii - și nu pentru că textele sale nu ar suporta astfel de

perspective, ci pentru că altele sînt prioritare. În primul rînd trebuie să înțelegem că romanele și povestirile Rodicăi Ojog-Brașoveanu rezistă pe piață, se vînd, intră în regimul concurenței. Cantitatea joacă un rol mare în această bătălie; de aici la clișeu nu e decît un singur pas. În fața locului comun aprecierea estetică sucombă imediat. Or, aceste stereotipuri pot fi exploatate cu geniu sau nu. Un scriitor de calitate (așa cum este Rodica Ojog-Brașoveanu) reușește să satisfacă așteptarea cititorului (să-i servească locul comun) și să-l și surprindă, să-i impună, eventual, noi reflexe de lectură.

Volumul pe care l-am ales pentru prezentare are un titlu puternic, oarecum șocant: *Grasă și proastă*. Iar pe copertă este reproducerea celebrului tablou *Gioconda*. Un astfel de impact textualo-vizual întilnești mai rar pe tarabele bucureștene. Cartea este o culegere de povestiri publicate în revista *Unica* în perioada 1997-2000. Schema poate fi ușor identificabilă: viața de cuplu și complicațiile sale supercunoscute (înșelătorie, despărțire, certuri de uzură etc.). Surprinzător este că perspectiva din care sînt dezvoltate aceste stereotipuri este exclusiv una feminină. Diverse personaje-narator relatează din perspectiva lor experiențele proprii sau ale unor prietene.

S-a vorbit mult despre faptul că ne lipsesc romanele postrevoluționare cu subiecte de dinainte de '89. Rodica Ojog-Brașoveanu ne oferă lumea de atunci fără mari crispări subver-

sive (cum ne-au obișnuit "greii" noștri din punct de vedere estetic), fără a acorda mare atenție temelor mari (libertate de expresie etc.), ci aducînd în prim plan viața cotidiană de atunci: aflăm cum erau "ceaiurile", cum se distrau totuși tinerii, cum viața curgea pe un fâgaș egal, nu prea zburcuiat. Lecția acestei perspective este foarte importantă: a existat o viață banală, au existat probleme de familie și altele deși, în aer pluteau (așa ne-au făcut să credem literaturile "înalte") artificiale "probleme mari".

O femeie se plimbă cu soțul ei sub clar de lună. Nu știe că acesta a înșelat-o și admiră veleitățile poetice ale Craiului Nou. În mintea *lui* se întîmplă cu totul altceva: "Ce virgulă de aur, ce suris?! Era leit rinjetul tras spre o ureche, a lui Popeye Marnarul. La cine dracu' se rinjea?!" Pentru astfel de reușite, pentru poveștile sale savuroase, iubitori ai literaturii ("înaltă" sau "de consum") nu o uitați pe Rodica Ojog-Brașoveanu...

O prietenie implicită

GHEORGHE GRIGURCU, atît de controversat ca revizionist istoric literar, atît de marginalizat ca poet important, atît de sfios, naiv și nerăzbatător ca om de toate zilele. Ma leagă de el destule lucruri, dar primul dintre ele este nerecunoașterea contemporanilor care s-a revărsat din plin asupra-ne în special în perioada comunistă creînd între noi o solidaritate tacită, o zonă de adinci latențe intelectuale.

Ne-am întîlnit doar de cîteva ori în viață, dar o flamă electrostatică a țîșnit din acordul sensibilităților noastre. Îmi place să-mi amintesc o întîlnire mai recentă, prin '95 ori '96, la Bistrița-Năsăud cînd, un fapt divers în aparență ne-a surprins pe amîndoi și ne-a făcut să reanalizăm spontan legăturile noastre și să le găsim în continuare trainice. Se dezvelea un monument în aer liber, o sculptura abstractă cu vagă alură cristică (drumul crucii). Soare, gazon verde, marmora albă, lume adunată în cîteva grupuri, slujbă religioasă, clopote trase la o biserică din vecinătate. Mi-am făcut de cîteva ori semnul crucii cînd vocea sfioasă a lui Puiu Grigurcu a răsărit lingă mine: "Te-ai creștinat, Dinule?!" Stupoarea de pe fața mea i-a făcut ochii de șoricel să penduleze în toate părțile: oare făcuse o gafă? Nu, nu făcuse nici o gafă, doar că se-ncrezuse orbește în aserțiunea care vrea ca toți moderniștii/suprarealiștii români să fie evrei. I-am răspuns că bunicul meu a fost preot (omorît de ruși) și l-am bătut pe umăr: "Nu-i bai, Puiu." A șoptit: "Dar asta nu schimbă nimic între noi." I-am răspuns ca-n Beckett: "Dar ar fi putut schimba totul."

Prin anii '70 Grigurcu a figurat la loc de cinste în prima mea Antologie de poezie (respinsă de editură), alături de alte 14 nume peste care azi nu se mai poate trece. Și asta pentru că încă de la primele volume (*Un trandafir învață matematica*, *Trei nori*) viziunea lui a fost tulburător de originală și melanjul savant de esențe nu mai puțin complex decît al unui Dimov, de exemplu. Poate că e unicul poet care a preluat ceva din absconsul revelator al lui Ion Barbu fără

să apeleze la rima, ceea ce presupune o transmutare a miezului unei pietre în miezul unui riu. Chiar *Riul incinerat*, cel ce dă titlul celui de al treilea volum al său. După cum se vede athanorul este folosit intens de-o inspirație integratoare. De aceea e foarte greu să hotărâști care este elementul prim și care derivatul: devalmașia totului amintește supra-realismul, fără însă a avea tiranicul dicteu automat al acestuia: "Exilat între lucruri mai vechi, ca din adincimile cerului/ ca niște pahare ce se tutuiesc/ ca o hrană pentru sturzii morți". Poate că nu devalmașie ar fi termenul potrivit, ci mai curînd *intrinsicitate* (iertat fie-mi barbarismul!); puterea legăturilor ce face ca totul să fie la el acasă și cioburile de imagini oricît de disparate să reflecte un același interior bîntuit. "Materie rebelă, dar/ structură-a nopții", fluiditatea și diseminarea fără sentimentul pierderii ci, din contră, cu ubicua senzație a coeziunii - acestea par a fi coordonatele stilistice ale poemelor scurte, percutante, caline: "Apa caldă amintindu-i la Kavafis/ în fiecare dimineață/ că nimic altceva însufletit/ nu există în preajmă// apa caldă cum un mic animal de casă/ țînînd tovarășie morții lui morții tale/ cu-o atît de leală egalitate/ încît nu iscă nici o gelozie". Miezul și razele lui invizibile, trandafirul care învață matematica, "pe peretele bătrînesc protocolar/ un pendul/ o cravată-a Timpului", poezia lui Grigurcu este o carte aeriană, fără file, obținută prin înmanunchierea a sute de *semne de carte*. Poezia lui e un memento, o țîntă de tir cu punctul central perfect perforat de miile de săgeți, un copac sferic care trece prin aer ca un bolid. Iar poetul e un investigator în zona negratuită a imperfecțiunii calculate, acolo unde sinesteziile ființei se citesc ca urmele pe plajă după reflux: "Seară înaltă/ între blocurile scorjite/ și stelele/ cu miros de pătrunjel proaspăt." Pentru a reabilita circulația energetică a cosmosului/ eului, poetul imaginează un covor mōbusian: "Pășești pe-acest covor pe care florile/ și-au vomitat/ singurătatea// astfel grădina e-n casă/ tu ești în grădină/ în tine nimeni."

Gnomic și abisal ca un inter-regn, lirismul lui Grigurcu e greu de surprins și de suportat de cei cu prejudecăți, de cei ce nu au libertatea în sînge. Genuinul și sordidul existenței, avînturile și ratările, spuma și țaria fluidă a valului ce ne poartă, toate aceste componente tainice ale veșnicului cotidian se vād înscrise pe palimpsestele străvezii ale poetului: "Astfel de la o zi la alta/ printr-un țînut sălbatic/ c-un rest de măr zvîrlit în iarbă// zierele îi țîneau loc de iubire."

Pentru tot ce a dat literaturii române (și pentru tot ce va mai da), Gheorghe Grigurcu ar trebui să fie iubit nu de zierele efemeride ci de noi, confrății și contemporanii lui. Pe iubirea mea oricum poate conta, chiar dacă nu mai sunt de mult suprarealist, iar evreu nu m-a lăsat bunicul să fiu.

Constantin Abăluță

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

"Mașini supărate"

UN CIMP semantic în care e de așteptat ca în limbajul familiar-argotic al tinerilor să apară noi formații expresive este cel al automobilului: obiect de interes (chiar pasionat) și sursa de prestigiu - tratat deci cu un inevitabil adaos de subiectivitate. La nivelul cel mai general (fără a coborî așadar în descrierea componentelor sau a performanțelor particulare) *mașina* e supusă unei evaluări în care se manifestă anumite preferințe lexicale expresive. Opoziția *mașină (foarte) bună / (foarte) proastă* se exprimă azi, în registrul stilistic pomenit, ca opoziție între *mașina adevărată, bengoasă, supărată* și cea *rablagită (rabla, jaf)*. Enumerarea e desigur parțială - dar cred că respectă tendințele statistice ale uzului.

Inovațiile mai interesante mi se par cele din sfera aprecierii pozitive. Evident, *adevărat* nu e prin nimic specific aplicării la mașini: în limbajul tineresc contemporan, e de cîteva ani termenul la modă pentru judecata pozitivă asupra muzicii, hainelor, persoanelor etc. Cu referire la mașini, adjectivul e cu siguranță folosit foarte frecvent, chiar în scris: "Cînd o să-ți fluture unul cheile unui apartament și ale unei *mașini adevărate*, vei uita promisiunile" (arhiva on-line *Cotidianul*, 2000 - reportaj); "O *mașină adevărată* ar fi poate Toyota, dar nici măcar nu pot spera la așa ceva..." (arhiva *Orizont*, 2000 - interviu); "Cu banii aceștia oriunde altundeva cu excepția Turciei nu poți cumpăra o *mașină adevărată*" (arhiva *Autostrada*, nr. 33); "Auto design - *Cele mai adevărate mașini* realizate pînă acum. Capodopere în materie, cărți de vizită ale unor prestigioși designeri în materie" (anunț publicitar în Internet) etc.

Nici *bengos* nu e un termen absolut specific; caracterul său argotic e mai marcat, cel puțin pentru că i se poate recunoaște relativ ușor originea, ca derivat din *benga*, înregistrat chiar de DEX, provenit dintr-o denumire țigănească a dracului (de unde și prezența în imprecății); *bengos* e deci un perfect sinonim al adjectivului *drăcos*, cu conotații suplimentar-exotice, dar cu aceeași tendință spre utilizare pozitivă, cu valoare admirativă. Îl găsim adesea în mesaje informale din Internet - "cel mai *bengos* site pe care l-atzi văzut"; "proiectul CALATORUL este mai *bengos*"; "Discuții în general despre jocuri. Care vi se pare mai *bengos*, care e nashpa de tot și merită aruncat" (am păstrat parțial ortografia originalelor); în unele contexte nici nu se mai poate substitui cu *drăcos*: "Du-te, mai pecingine, la *magazinele alea bengoase* și nu mai veni aci să strici vadu!" (arhiva *Cotidianul* 2001 - reportaj). Constatăm, în orice caz, o asociere frecventă a adjectivului cu substantivul *mașina*: "mașinile «*bengoase*» s-au transformat într-un simbol al virilității" (*Evenimentul zilei* = EZ 2486, 2000, 1); "Accesul ambulanțelor este împiedicat de mașinile «*bengoase*» ale «șmecherilor» de pe litoral" (EZ 2482, 2000, 2); "organele de cercetare au văzut trei mașini «*bengoase*» care staționau" (*Curierul Național* 2978, 2000). În ultimul context apare și superlativul familiar la modă - alt mijloc actual de a indica valoarea automobilului: "El și-a întins antenele și a aflat că în localitate au apărut niște «*mașini de mașini*»". *Bengos* e un exemplu pentru tendința lingvistică, de mult observată, de a folosi "dezagreabilul ca mijloc de întărire".

Aceeași tendință se reflectă de fapt și în evoluția semantică a adjectivului (de origine participială) *supărat*. *Dicționarul de cuvinte recente* (ed. a II-a) al Floricăi Dimitrescu înregistrează sintagma *muzică supărată*, din argoul tinerilor, ilustrînd-o cu un enunț oral și cu un citat din revista 22, din 1994; referirea la o "muzică dură" poate sugera o explicație a evoluției semantice, plasabilă totuși în contextul mai larg al negativului expresiv (*grozav, teribil, "groznic de bun"*), ca și în cel al valorilor adolescentine (modelul "tînarului rebel"). În orice caz, sînt *supărate* și mașinile (altă sugestie a evoluției semantice, oarecum personificatoare, privește faptul că o mașină bună trebuie să fie rapidă, puternică, energică...), cum o atestă o serie de citate actuale: "Nu lipsesc, de asemeni, nici mașinile sau jeepurile «*supărate*»" (EZ 1863, 1998, 2); "Au venit să-i cumpere leacurile oameni grei, cu mașini *supărate*" (EZ 2308, 2000, 3).

Radio România Cultural

Dintre emisiunile redacției Literatură-Arte-Știință vă invităm să ascultați:

● Miercuri 9 mai pe Canalul România Cultural (CRC) la ora 12,30 - *Sub semnul filosofiei*. Actorul despre nebunie. Invitat Vlad Ciobanu. Redactor Valentin Protopopescu. La ora 21,30 - *Portrete și evocări literare*. Centenar Pompiliu Constantinescu. Colaborează Barbu Cioculescu și Pericle Martinescu. Redactor Anca Mateescu. ● Joi 10 mai pe CRC la ora 23,50 - *Poezie universală*. Pablo Neruda. Versuri în lectura actriței Ruxandra Sireteanu. Redactor Dan Verona. ● Vineri 11 mai pe CRC la ora 21,30 - *Dicționar de literatură română*. Charles Baudelaire - laboratorul imaginației poetice. Colaborează Ruxandra Iordache. Redactor Titus Vîjeu. ● Sâmbătă 12 mai la ora 16,30 pe CRC - *Artele spectacolului*. Invitatul emisiunii: Andrei Blaiet. Redactor Julieta Țintea. Pe Canalul România Actualități la ora 22,20 - *Din marea poezie a lumii*. Jacques Prévert. Redactor Titus Vîjeu. ● Duminică 13 mai la ora 12,00 pe CRC - *Revista literară radio*. Editorial; Casetă cu poeme: Postume de Ileana Șarlea. Lectura Carmen Stănescu; Autoportret: Dan Grigorescu la 70 de ani. Redactori Adela Greceanu și Dana Pitrop. Emisiune coordonată de Liviu Grăsoiu. La ora 21,30 pe CRC - *Meridianele poeziei. Pagini din lirica românească*. "Ascensiunea". Versuri de Ioan Alexandru în lectura actorului Ovidiu Iuliu Moldovan. Redactor Dan Verona. ● Luni 14 mai pe CRC la ora 11,30 - *Scrisori pentru secolul XXI*. Calatorie în Țara Sfântă; Poezii de V.Voiculescu; Poezii și Internetul. Redactor Liliana Ursu. La ora 20,15 pe CRC - *București, istorii scrise și nescrise*. Bucureșteni de adopție. Colaborează Adina Arsenescu. Redactor Victoria Dimitriu. La ora 21,30 pe CRC - *Lecturi în premieră*. Povestirea "Marea" de Ioana Năfornită. Redactor Ion Filipoiu. ● Marți 15 mai la ora 9,50 pe CRC - *Poezie românească*. Versuri de Emilian Galaicu Păun în lectura autorului. Redactor Emil Buruiană. La ora 12,30 pe CRC - *Dicționar de literatură română*. Scriitori de ieri: I.A. Basarabescu. Lexicon de opere literare: "Boborul!" de I.L. Caragiale. Participă Gabriel Dimisianu și Ioan Stanomir. Redactor Eugen Lucan.

Nicolae POPA

Nu mai aștepti

Odihnească-se-n pace zăpada pe ramuri
în armonie cu aerul
în armonie cu păsările.

Undeva departe într-un oraș schilodit de-nserări
pe o stradă coclită sau într-un hotel
cineva se leapădă de tine.

Undeva sus zăpada s-a lepădat de nor
și a venit să te fulguie.
Cum să n-o primești?
Îi arăți locul unde te doare
o lași să-ți intre înăuntru
să-ți viscolească inima
până o face albă ca sufletul
și nu mai aștepti primăvara decât
ca pe-un rânjet ce dezgolește colții pământului
sau ca pe-o deschidere de cortină când apare
schimonosit de multele-i fete
actorul.

Trosnetul ghetii pe lac
bagă și mai adânc în nămol peștișorii.
Frigul mârâie-n stuf.
Înserarea se surpră.

Odihnească-se-n pace zăpada pe ramuri
în armonie cu vântul
în armonie cu pulberea orașului îndepărtat.

Pe zăpada din sufletul tău scârtie pași
pași ce nu știu încotro s-o apuce.

Numai cristale

Port în mine o creangă uscată într-un vas de cristal.
Toarnă-i apă să putrezească.
Sau lasă vântoaica să urle s-o spulbere
să rămână vasul gol și curat
să pot pune în el viorele și ceva toporași.

Nici o grijă - eu știu a păstra vie în minte
imaginea unui vas de cristal
și florile vii
și la fel de vie clătina apei
când mă întorc după soare.

Privește în urmă - ce soare verde!
Firește eu mă împiedic de aceeași creangă uscată
și trosnetul ei
răsună odată cu pocnetul vasului.
Peste tot numai cristale.
Atât de vii!

O strălucire sălbatică

El e un om frământat.
El își acoperă ochii cu ceea ce vede
umblă adesea legat la ochi cu imaginea
obiectului la care privește -
în cazul dat un cuțit.

Crede că-i singur aici
părăsit și uitat.
Își deschide sufletul
se uită-n prăpastia lui
și se minunează de lumina care-i lipsește.
Și parcă-i pusese cândva Dumnezeu
acolo în adânc o strălucire sălbatică
ceva de la care i se umezeau ochii.
Dar - "Dumnezeu a dat, Dumnezeu a luat,
fie numele Domnului binecuvântat!"

Acum acolo în adânc e un om ce se stinge
e unul pe care nu-l mai frământă nimic -
poate doar faptul că lama cuțitului scapără
și că nici un obiect
nu-i suficient de întunecos
ca să-i putem vedea în adânc stelele.

Formațiuni noroase

Plutește-o părere de fulg.
Trece vântul
scrijelind pe copaci cuvântul dezastu.
Păsărele mii se ascund adânc în pene.

Eu mă agăț de-o creangă și caut să simt
gustul desfrunzirii.
Pe unde-o fi oare fulgul acum?
Pielea cărui obraz îl topește?
De-ar ști ai mei cum stau aici agățat!
Cum aștept!
Și cum se lasă lin peste mine
formațiuni noroase
și din pene nu se ițește nici un clont
să găurească priveliștea.

Cu tusea în piept și cu vorba dulce pe buze
spânzur de-o creangă
și umbra îmi cade pe cer
iar fulgii trec pe alături
- nici unul nu mă agată -
în timp ce lumea se mișcă pe dedesubt
și nici o prăbușire
nici măcar nu pârâie creanga atunci când vine iar
vântul

de mă leagănă cu mare atenție
ca pe-o funie veche
ca pe-o funie ce ține în laț ceva important.

Careul

Ce răcoroși sunt munții!
Și câtă răcoare-n păduri!
Moartea-n mine-și face cruce.

Furnici hârnice circulanđu-mi pe mâini
îmi amintesc de circulația sângelui.
Și pentru că nu mai am gropi de umplut
și nici focuri de stins
nici fântâni de băut
mă chinuie somnul și-n somn
mă chinuie gropile focul și apa.

Ai auzit de fauni? de nimfe?
Ei - pe cât de oribili - pe atât de virili.
Și ele - niște impurități însorite.

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Proza din poem (II)

SE FĂCEA că mă-mpotmolisem la cîrciuma
"Pirat". Undeva, vizavi de Palatul Culturii,
de fostul Tribunal, într-o curte minusculă, cu fra-
ții de năzdrăvăni duiioase, la o masă de lemn, în
scaune cu paișpe picioare - patronul le constru-
ise așa din cauză că tuturor clienților li se rupea
în paișpe, declamau mereu sintagma asta bizară.
Odată, exasperat, ne-a întrebat: în fond de ce nu
vi se rupe-n treispe, în cînșpe etc. Am tăcut mîlc.
Nu știam! Deci adăstaserăm acolo, ne băteau, ne
țâiau venele, mințile, afecțiunile secrete, totul,
ne hăcuiau orologiile stricate ale Pațului, har-
cea-parcea și... alcoolizați autumnal, numărăm
fir cu fir nalba pustiită de brume, șopîrlele încre-
țite de frigul luminii albe, reci... și bolboroseam
ca-n somn... și pipăiam peretii, doream adînc
să-i jupuim de razele turtite pe ei, li pite, una cu
tenciuiala... Ascultam (eu, medicinist ratat, cu
stetoscopul!) canarii din colivii, bulldogii de fa-
ianță, încremeniți în mîrîturi sfioase. Însă poezia
se termina-n opt versuri. Cîntecel, ce mai tura-
vura. Plecam profund nedumeriți de insurecția
severă a anotîmpului.

Să mă smulg de aici din careul cu raci
să trec podul brăzdând cu umbra-mi
apa râului până-n prunđiș
ca să pot trece-n triunghiul răcorosului munte
să pot adormi în noaptea smălțuitei păduri.

Sub genericul brumei

Multă prea multă spoială în taina îmbălsămării.
În dimineața aceasta sleită
cocoșii nu cîntă - bolborosesc.
În dimineața aceasta încremenită
la ora crăpatului de ziuă
soarele promis nu mai răsare
soarele promis nu-i decât un sughiț în apele
nordului

pe când apele sudului
clatină un cer ucigaș în adânc
unde fiara mării își alăptează puietul.

Eu adorm amintindu-mi de chipul meu treaz
spălat cu zăpadă
mi-l amintesc răsărind dintr-un fund de oglindă
cu gura plină de cimilituri.
A și scăpat în batistă prima cimilitură -
buba bubosului bulbucă bulbucătura
bulbucătura bulbucă bubosul și de la capăt...

Adorm amintindu-mi de chipul meu vorbitor
azvârlit într-un fund de oglindă.
Acum - sub genericul brumei - e un chip marțial
pe care zadarnic îl pipăi cu genele
încurajându-i surâsul.

Oprește-te, nenorocitul!

Oprește-te, nenorocitul! îți zici. Oprește-te!
Dar nu mai poți da înapoi și treci prin ușa lichidă
te-nghesui în pielea de broască.
Ne urmărești ne admiri ne deochi
din neclintirea mată a ochiului de pește.
Toate direcțiile s-au dovedit greșite.
Toate chemările - pâine cu ace.
Oprește-te!
Savurează-ți saliva adânc în intimitatea gurii.
Mergi împotriva propriului mers
și vei ajunge odată și-odată la tine
ca să-ți zici cu toată puterea:
Oprește-te! Și-ntr-adevăr să te oprești!
Să te mistui.

**CRONICA
EDIȚIILOR**de
Z. Ornea

UN VAGABOND CU MARE HAR

CUM necum, în zăpăcita noastră tentativă de a ne re-edita opera clasicilor literaturii române, Panait Istrati a fost, în ultimul deceniu, pur și simplu uitat. Este meritul bunei Edituri Compania a soților Adina Kenereș și Petru Romoșan de a lansa pe piață un volum din opera lui Istrati. Ba, ca meritul să fie deplin (aș spune îndoit) s-au adresat unei competențe reale, dl Mircea Iorgulescu, autorul unei remarcabile cărți despre Istrati, care și-a asumat și misiunea de a traduce una din prozele din volum. Și o face stralucit. Nu numai față de o mai veche traducere a lui Al. Talex (nefericită și bogată în contrasensuri), ci în absolut. De altfel, trebuie observat că opera lui Istrati a avut parte numai de diletanți înamorați (cum a fost "Asociația prietenilor lui Panait Istrati"), al cărui reprezentant, la noi, a fost incalificabilul Alexandru Talex. Până și ediția scrierilor sale, încăpută pe mîna lui Eugen Barbü, a fost realizată cu negri prost plătiți și aleși, lucrînd, în consecință, de mintuală. Ar trebui o ediție cu adevărat critică din opera nefericitului scriitor. Dar cine să o facă și la care editură? Pînă atunci, să fim bucuroși că, în sfîrșit, avem reeditată, în excelente condiții, o ediție adunînd, cum spuneam, două dintre scrierile sale, dintre care una tradusă în românește chiar de autor.

Panait Istrati a fost un vagabond cu mare har, practicînd cele mai neașteptate meserii. Și, mai tîrziu, cînd și-a descoperit vocația de scriitor, cu ajutorul decisiv al lui Romain Rolland, a început să-și povestească, în scrieri anume, neobișnuită sa viață. Pentru că, se știe, toată opera sa e profund autobiografică. E greu de spus dacă aceasta se datorează carentei sale de invenție sau a intuit adevărul că viața sa e atît de extraordinară în fapte ieșite din comun încît e suficient să o recreeze prin narațiune. Iar acele narațiuni, au cucerit instantaneu o recunoaștere internațională unanimă (l-a ajutat întru aceasta și faptul că le-a scris și publicat în franțuzește), fiind, apoi, tradus în multe limbi, printre care și în limba sa natală, unele chiar de el talmăcite. Și ediția pe care o comentez, conținînd două scrieri evocînd aplecarea spre vagabondajul aventuros prin meleagurile mediteraneene africane e, desigur, autobiografică. Degeaba stăruia mama sa, o biată spălătoreasă din mahalaua Brăilei, să-și facă un rost specializîndu-se într-o meserie și, apoi, făcîndu-și un cămin al său care să-i mai aducă și ei puțină alinare. El se mulțumea cu cele mai surprinzătoare meserii, fiind bun la mai toate, cu gîndul să evadeze în tîneturile Mediteranei. Numai tîrziu, această visare trează l-a adus și în Marsilia (adică pe țărmul Mediteranei europene) de unde, apoi, a ajuns pe Coasta de Azur practicînd - de ce nu? - fotografia, meserie în care era un începător iscusit și, aici, să zbu-

nească la suprafață vocația de prozator. Deocamdată, în 1906, la 22 de ani, cu un vapor improvizat și, evident, fără pașaport și bani, a plecat spre Turcia și, de aici, în Egipt, Siria, Liban, trecînd prin cele mai extraordinare aventuri. Adică momente trăite, toate ieșind din cercul obișnuitului. Pentru că amîndouă scrierile în proză din ediția pe care o comentez (*Răsărit de soare* și *Apus de soare*) sînt reunite sub titlul care le este comun, *Mediterana*. Eroul, Adrian Zografî, un alter-ego vizibil al autorului, are norocul să se întilnească pe vapor cu un batrîn zugrav evreu Morîț Feldman, cu numele amical Musa, cu care se imprieteneste de îndată și pornesc amîndoi în lume. Musa avea aparent un rost în călătoria sa. Și anume să o găsească pe fiica sa Sara, eșuată undeva în Siria ca amanta unui tînar de trei parale, considerată, fiind, în tîrgul ei, o prostituată, din care cauză rușinoasă nu-și putea mărta cum se cuvine celelalte fiice. Dar dincolo de această țintă, se va vedea, avea și el în sine morbul vagabondajului mediteranean. Era un tovarăș numai bun pentru Zografî, care nu aștepta nimic decît numai împlinirea visului adolescentin de a cutreiera țările din zona Mediteranei, idealul, pentru el, al fericirii întruchipate. Ajuns, mai întîi, la Sтамбуl privea cu invidie la turculeții care joacă aiuriți cărți prin cafenele, fumează narghilele și visează cu ochii deschiși. Clima i s-a părut potrivită iar "fericiții muritori n-au decît grija burții (și nici asta prea mult), care nu cunosc nevoia de a purta cizme și blănuri și de a face cald zi și noapte, șase luni din douăsprezece! Fericiti mai ales să nu știi ce înseamnă să-ți cîștigi piinea pe un ger de minus douăzeci de grade, cînd ai prefera să nu mîncîci trei zile decît să bați drumurile cu încălțămîntea găurită și să te întorci seara flămînd și înghețat." Dar n-au zăbovit prea mult prin Constantinopole. Au ajuns la Alexandria, în Egipt. Aici dau de urmele Sarei, care nici vorbă că n-avea un bar al ei, cum îl vestise pe tatăl ei, ci era un fel de prostituată a iubitelui ei, Titel, care îi era, de fapt, pește. Dar ea tot hrănea iluzia că odată, nu prea tîrziu, va deveni patroană de bar. Pînă a o lega fedeleș pe fiica sa Sara pentru a o duce acasă, Musa a făcut rost de o lucrare ispititoare de a zugrăvi hotelul unui evreu ursuz. Adrian Zografî, bineînțeles, era priceput și în ale zugrăvelii, încît lucrau de zor împreună, firește, fără un deviz prealabil și fără un contract încheiat între părți. Nu le păsă de nimic. Deviza inimilor le era "Faceți loc visurilor!". Evident, patronul n-a voit să le plătească lucrarea, cu chiu cu vai dîndu-le un sfert din cît se înțeleseseră. Dar, între timp, dau de un alt escroc, care îi cheamă la Cairo, unde le promite un mare antreprenoriat de zugrav. Adrian vizitează, nesățios, capitala Egiptului, capătă de lucru la un ceh care locuise multă vreme în România. Musa i se alătură, pentru un preț care nu ajungea nici pentru mîncare la restaurantul lui Goldenberg, originar, firește, din România. Musa nu izbuteste să facă nimic pentru Sara și, plin de datorii, nu se putea (dar voia într-adevăr?) întoarce acasă împreună cu fiica sa, cum planuise. Pînă la urmă, Adrian eșuează ca "om sandviș", la colțul unei străzi, pentru un cinematograf, iar Musa umblă în niște pantaloni uzați

(pe ai lui îi vinduse), cu o gaură în fund. Își găsesc de lucru pentru a vopsi - un stand de tir. Dar au luat arvuna și au șters-o ademeniți de un alt escroc (Solomon Klein) care îl invită pe Musa la Beirut pentru a i se asocia la o vastă lucrare de zugrăvit. Ajunși la Beirut, încep să lucreze (Musa la zugrăvit, Adrian la ștucaturi), firește, tot fără angajament reciproc. Desigur; muncesc din greu, iar Klein îi escrochează. Dar Adrian visează a coborî pe malul mării, de unde să privească Mediterana, muncind puțin, cît îi trebuie să supraviețuiască. Iluzii. Visări treze ale unui vagabond incurabil. Ancorează într-un sat libanez locuit de mici rentieri arabi. Le zugrăvesc, unora dintre aceștia, casele, totul sub supravegherea hapsină a lui Klein, urit de moarte de Musa. Finalmente, se ceartă, evident pentru a-și primi banii, cu Klein. Adrian cugeta trez, gîndindu-se cum să evadeze în zarea zărilor: "Un vis cîrpit nu mai e un vis. Trebuia să plec. Însă unde în această Turcie absolutistă? Și fără un ban! Și singur, îngrozitor de singur de data asta!". Însă era, enormitate, înlănțuit în acest sat, fără de lucru, firește, împreună cu Musa, alături de Sara al cărui amant e prins de săteni furînd și alungat. Din micile lucrări căpătate, abia puteau mîncă sărăcăcios o dată pe zi, și să-și cumpere o narghilea, pe care o fumau "cumplit de fericiti și disperati". Ajung să cerșească la un emir generos. Klein o ademenește pe Sara cu iluzia ei după un bar dar, de fapt, pentru a o prostituă cu speranță, Musa se decide să se reîntoarcă în țară, desigur fără un ban în buzunar, iar Adrian visează să colinde spre alte țărîmuri luminoase. Narațiunea nu se încheie înainte ca Adrian, peste ani, să o vadă pe Sara (ea facîndu-se a nu-l cunoaște), debarcînd a șasea oară la Alexandria, la tejgheaua unui bar nenorocit, ofilită, murdară, cu ochii infundați în orbite, cu părul zbîrlit, cu gura pungiță pentru totdeauna. Era un semn că mai toate visările eșuează. Adrian refuza să accepte asta. Continua să cutreiere lumea pe aceste meleaguri mereu insorite, în așteptarea minunii din iluziile sale. În următoarea scriere (*O serată la Damasc*), Adrian, rămas fără Musa, ia trenul spre Damasc. "Simțeam, gîndea, o greutate de neînvinș depărtîndu-mă de Mediterana, care-i și ea o bună parte din sufletul meu. Ce mai rămînea din mine, fără prietenii și fără Mediterana? Am spus-o întotdeauna: singur nu fac doi bani. Eu trebuie să iubesc nebunește pe cineva sau ceva ca să nu mă simt gol și fără rost, ca un bostan uscat, uitat într-o porumbiște. Așa sînt eu croit". A ajuns la Damasc, care i s-a părut cel mai prăfuit, urît și murdar oraș din tot imperiul turcesc. După ce și-a lăsat calabalîcul la un han unde se vorbea grecește (și el știa această limbă), cu ultima liră turcească și-a potolit foamea, a băut un pîhărel de rachiu și a pufăit încet o narghilea bună. "Obiceiul ăsta a rămas și azi; e singura mîngiere pe care o mai are sentimentul, deznădăjduit și sărac, cînd se vede murind de alean." S-a dus, apoi, la un teatru, atras de afișul tipător. Era o biată trupă de varieteu care nu începea programul adăstînd mult peste ora anunțată, în așteptarea generosului consul rus, desigur un prinț. În așteptare, dă peste un ins care i se pare, prin servia-

Panait Istrati
MediteranaPanait Istrati, *Mediterana* - Cuvînt înainte și traducerea cărții *Răsărit de soare* de Mircea Iorgulescu. Traducerea cărții *Apus de soare* de Panait Istrati. Editura Compania, 2001.

bilitate, promițator. Îndrăgește o cântăreață. Apoi, după spectacol, cunoștința sa repede improvizată îl invită la festivalul pe care prințul-consul îl dă în onoarea trupei de actori într-un cabaret mai ales și, apoi, la prinț acasă. Se ostiose dar era scîrbit de atîta mîncare, băutură și zaiafet, continuînd, totuși, s-o ducă tot așa patru zile, pînă la plecarea trupei din oraș. Un tinichigiu, firește evreu originar din România, îi face rost de un atelier în care omul nostru devine pictor de firme. Îi merge din plin, ajungînd un domn arătos, bine îmbrăcat, salutată și cu comenzi din belșug. Dar, brusc, e chinuit de întrebarea, care îl impresoaară strîns, cine e autorul lui *Hamlet*. Cu puțină sa instrucție, știuse asta. Dar uitase și memoria nu îl mai ajuta. Începe să întrebe peste tot pentru a afla răspunsul salvator. Dar nimeni nu știe. Nici chiar farmacistul orașului, un ofițer și nici mica sa bibliotecă pe care o consultă în zadar. Se scîrbește de atîta ignoranță, e mereu arțăgos, iar meșteșugul e în delăsare. Îl cuprinde dorul de ducă. Înainte de a pleca are norocul să găsească un concetățean, scamator ce-și spunea "Moldova Verde" care - mirare! - îi dă răspunsul pe care îl tot căutase amar. A doua zi, împreună cu scamatorul cultivat, părăsește Damascul. Ajunge la Sfîntul Munte, unde dă peste un călugăr care - uimire! - rostea în extaz versuri pîgine. Era un român ajuns monah la Athos. Se apropie de starețul unei mici mănăstiri, dar are nefericirea să descopere că e homosexual și că îl dorește. Se scîrbește și de acest loc și, pe dată, luă vaporul spre Constantinopole, de unde un vas românesc îl aduce la Constanța. În sinea lui cugeta mult întristat: "De ce dracu mă întorceam eu în România? Cînd voi mai avea privilegiul să evadez spre aceste orizonturi, cărora le încredințasem atîtea speranțe? Iată-mă la o distanță de numai douăsprezece ceasuri de amărâta mea țară siberiană, unde mahalaua mea mă aștepta ca să mă batjocorească, iar buna mea mamă ca să-mi descînte veșnicele ei îndemnuri la înșurătoare. Or, mai mult ca niciodată eram hotărît să-mi făuresc un cuib de viață pe țărmurile mediteraneene". Eroul lui Panait Istrati, cum spuneam, un alter-ego al scriitorului, trăiește disperarea care nu e niciodată ultima și speranța că visările sale treze se vor împlini. Și, cum știm, s-au și împlinit, în 1924, cînd, după o tentativă de sinucidere la Nisa (1921), descoperit de Romain Rolland și la recomandarea acestuia revista *Europe* îi publică povestirea *Kyra Kyralina*.

Ediția d-lui Mircea Iorgulescu, ca și densa lui prefață, sînt foarte bune. O recomand cu căldură. Pe cînd, mă întreb, revenirea d-lui Mircea Iorgulescu la uneltele sale de istoric literar?

PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS SRL

Les dictionnaires
ENCYCLOPAEDIA UNIVERSALIS
La plus grande collection
de dictionnaires de référence
Tel./fax: 210.89.08; 210.89.28;
212.35.61; 211.89.57
E-mail: prior@dial.kappa.ro
http://www.prior-books.ro

O mărturie obiectivă

ÎNTR-O discreție publicistică ce frizează indiferența, a apărut, în colecția Fundației Academiei Civice, volumul de "amintiri" a Nicolettei Franck*), *De la Iași la Geneva, de pe Bahlui pe Lemn* (editor Romulus Rusan), 2000.

Autoarea este născută la Iași, pe Bahlui, iar trecerea "pe malurile Lemnului" a echivalat cu trecerea lumii europene de la totalitarism la libertate democratică. Autoarea își deschide amintirile cu "Salut Iașului" de G. Topîrceanu (*Te salut oraș de dascăli, de poeți, de cronicari*).

"Complexul de superioritate pe care-l așisau ieșenii" nu a împiedicat-o pe Nicoleta Franck să trăiască "tihnă", dar și "rabufnelile sporadice" ale totalitarismului.

Dar în Iași s-au format partidele extremei drepte românești (A.C. Cuza, dar, mai ales, "Garda de fier" a lui Corneliu Zelinski-Codreanu) și tot în Iași a avut loc pogromul evreilor din 1941. Prin Iași au trecut armatele hitleriste spre "frontul de Est", în Iași "a sosit, mai întâi", "armata sovietică eliberatoare", împreună cu cei ce sint "responsabili de prăpădul care a nimicuit civilizația noastră aproape o jumătate de secol" (p. 23). În termenii autoarei, "cei ce au început războiul româno-român". "Dulcele tîrg al Ieșilor" a fost, deci, poarta dezastrului comunist în Europa.

"Amintirile" - scrise în fuga condeiului și a memoriei de o împătimită fidelă a orașului natal și a țării sale - deschid, mai întâi, unele perspective asupra unor personaje interesante pentru istoria noastră (nu numai literară. Dan Badărău, bunăoară, "un mare elenist", specialist în filosofie antică, scriese, pe cînd studiasse la Paris, o piesă de teatru "jucată la teatrul Châtelet și mult apreciată de francezi" (p. 16). Mihai Codreanu, în revista "Însemnări ieșene", atunci cînd "legionarii ajunseseră pe culmile reușitei lor efemere", publica versurile: "De-ar veni, a doua oară, să-și împropăteze spinii/ Pe născutul din Fecioara, azi, l-ar răstigni creștinii" (p. 16). Se vor fi cunoscînd asemenea atitudini? Pe Demostene Botez l-am cunoscut și noi în București, prin 1949-'50, în casa unei prietene a sa de inimă, pe Aleea Alexandru: era cutremurat pînă la lacrimi și înspăimîntat de ceea ce se petrecea, pe atunci, în România. Doamna Franck revelează însă începutul, în 1946, al acestei disperări: își manifestase opoziția și votase contra ("el și încă un scriitor"), față de aderarea în corpore, "ovaționată de ceilalți" (nota bene!), a Societății Scriitorilor la FND, "frontul condus de comuniști": "de atunci nu i s-a mai publicat nimic, a rămas fără un ban" (p. 27). Ceea ce, însă, vai lui, s-a petrecut ulterior cu Demostene Botez, colaborator asiduu al regimului comunist, știm cu toții... Nu cunoșteam însă zbaterele sale morale și nici "ovațiile" scriitorilor români pentru "aderarea" lor la FND. Și să mai spunem că, la noi, comunismul nu s-a insta-

lat cu sprijinul și în ovațiile intelectualilor! Din păcate, o, doamna Franck, între cei ce "ovaționau" trebuie să se fi găsit și "prietenuț Dvs. drag" (p. 16), poetul George Lesnea!...

"Originea etnică", altă gogoriță totalitară - și nazistă, și comunist-stalinistă - nu era luată în seamă, cu atît mai puțin "introdusă în legi". Se știe, de ex. că vajnicul naționalist-extremist - scriitor în timpul liber - A.C. Cuza spunea, persiflînd, "detest jidanii, dar nu și jidan-cele"? cuvinte notate exact, dar cu (prea) blind umor de autoare. În Iași începeau atunci și "rabufnirile" antisemite.

Dar cartea Nicolettei Franck devine dintr-odată interesantă pentru istoria României contemporane cînd, în viața "norocoasă" a autoarei, intervin două veritabile miracole. Primul, înlînirea la Eforie, într-un centru sportiv, cu un băiat care îi suridea cu "gropițe în obraz, înalt, grăsuț, dar, curios, ochii lui erau totodată, și veseli și melancolici" (p. 21): era Alțeta Sa Regală, Marele Voievod de Alba Iulia, viitorul Rege al României!

Scenariul: "pot să joc și eu în echipa dumneata!" m-a întrebă - și vocea lui era atît de timidă că devenea înabușită" (p. 22). Continuare: "nu mai știu ce am zis dar răspunsul meu traducea cît eram de bucuroasă că voia să se joace cu noi. Eram conștientă că trăiam un eveniment extraordinar". Așa a început legătura de respect și de fidelitate absolută a Nicolettei Franck Apoteker cu Regele României, continuată în exil...

Al doilea miracol al îndelungatului drum al autoarei de la Iași la Geneva ține de Yves Franck (1913-1981), "un franco-luxemburghez" sosit în calitate de corespondent al unui grup de ziare franceze și al cotidianului "Journal de Genève", în preajma celui de-al doilea război mondial. Aflăm că ziaristul fusese închis în vremea lui Antonescu pentru activitatea antinazistă și în pușcărie a cunoscut pe cîțiva deținuți antinaziști ca și pe unii conducători comuniști. Yves avusese și el idei comuniste, dar în contactul cu fruntașii de atunci ai PNT (Ilie Lazar, Emil Ghilezan și, mai ales, cu Iuliu Maniu pe care îl prețuia în mod deosebit), a început să cunoască realitatea și să se lecuiască de comunism. Fără îndoială, căsătorindu-se cu fiica avocatului Nicu Apoteker din Iași, ziaristului i s-au relevat și mai adînc mecanismele perverse, anti-democratice ale preluării puterii de către comuniști.

Aceste excepționale evenimente au determinat viața celor doi tineri: pe Yves Franck l-a condus la întemnițare, din cauza participării la demonstrația anti-comunistă, pro-Regele Mihai din 8 noiembrie 1945 (p. 26) și, ulterior, la expulzare, iar autoarea, jună mireasă, a fost ținută, obligat, în țară pînă în nov. 1947. Iuliu Maniu era arestat, PNT-ul interzis, guvernele Occidentului nu cunoșteau sau nu voiau să cunoască situația gravă din România. Atunci, Yves Franck a publicat în "New York Times" și în "Journal de Genève" un fulminant articol: *Iuliu Maniu este judecat de un criminal de război* (colonelul-torționar Alexandru Petrescu), devenind astfel un purtător de cuvînt avizat al realităților sumbre din țara de origine a soției sale.

Aproape întreaga activitate publicistică a Nicolettei Franck se datorește mai ales Majestații Sale Regelui în exil. Regele și ziarista aveau în comun "suferința despărțirii" de "ai mei" (Regele vorbea de români) "dorul de țară". "Fără patos și fără ostentație, cum nu se poate mai firesc, mi-a depănat amintiri de oameni, de locuri, amintiri personale pentru el, demne de a fi înscrise în istoria României." Autoarea observa "greutățile materiale" ale familiei regale și "periculoasa muncă" pe care o exercita Regele (era "pilot de încercare" cu brevet american pentru aparatul de zbor fără vizibilitate), dar avea prilejul să comenteze "ultimele știri de acasă" pe care Regele exilat "le lua la inimă" (p. 54).

În Elveția, Mihai I de Hohenzollern era considerat de colegii săi, muncitorii simpli, "domnul Rege".

Toată cartea este o mărturie obiectivă, larg deschisă pentru cititorii români de astăzi, despre viața în exil a Suveranului alungat în decembrie 1947.

Relatări-amintiri ale Nicolettei Franck urmăresc pașii Regelui în exil. Mai întîi la Caux, în Elveția, (unde i se reprezintă o piesă de teatru scrisă de el) în cadrul organizației *Reinarmarea morală*, care avea drept scop "împotrivirea la lupta de clasă și de rasă". Aici vorbește Regele despre "datoria de a fi român?" (p. 69). Tot aici află autoarea despre mărturiile Regelui - în 1954 - în fața unui comitet al Congresului american care cerceta "agresiunea comunistă" și voia să știe despre celebra "co-existență pașnică" inventată de Rusia sovietică. Dar... "dosarul" fusese "clăsat"! Regele știa deja că Occidentul "își închidea ochii și își astupa urechile" (p. 72). Regele îi incredințează autoarei noastre copia scrisă *manu propria* a unui text din 1921 al bunicului său, Ferdinand: "Mi-am impus această regulă de conștiință: să fac abstracție de mine însumi... Să nu văd decît România, să nu mă gîndesc decît la ea, să nu exist decît pentru ea".

Comentariul lui Yves Franck: "Voi, românii, nu meritați Regele pe care îl aveți!" (p. 74).

Dacă luăm aminte la profesiunea de credință de mai sus, înțelegem mai bine rostul acestor "amintiri". Nicoleta Franck s-a "legat sufletește" de familia regală pentru că își dăduse seama "cît e Regele de valoros și cît este de nedreptățit" (p. 9). Pentru că îi devenise o obsesie "nedreptatea monstruoasă făcută Regelui", articolele sale publicate la Geneva sau la Bruxelles (în contradicție cu cele teledifuzate sau plătite din România) denunțau politica oficială comunistă din țară și, prin contrast, o opunea personalității Regelui Mihai: "Omenia și răbdarea Regelui erau asemuitoare caracteristicilor poporului român", iar Suveranul "purta doliul despărțirii de țară și de locuitorii ei" (p. 97). El se bucura de lucrurile provenite din țară. O sticlă de vin de Cotnari era, pentru Rege, mai prețioasă decît nuștii-ce vin francez... La moartea mamei sale a depus, prin fiicele sale, la catafalcul defunctei trei flori: una roșie, una galbenă și una albastră. În mormîntarea a avut loc la Lausanne: Regele a ținut să i se facă, în biserica grecească, o slujbă ecumenică, oficiată de un preot ortodox,

NICOLETA FRANCK

DE LA IAȘI
LA GENEVA,
DE PE BAHULUI
PE LEMN

Amintiri

Editor Romulus Rusan

FUNDAȚIA ACADEMIA CIVICĂ
2000

de altul greco-catolic și de rabinul Alexandru Șafran, reprezentînd "principalele culte din țară".

Fie-ne îngăduit a compara amintirile doamnei Franck cu cronicile și cronografele altor timpuri: domnia-sa devine un "cronicar regal". Domnii (Domnii, nu "președinții") își luau un istoriograf care, în slăvonă (Ștefan cel Mare) sau în română (cronicarii munteni) le înregistra faptele. Uneori cronicarii scriau panegiric. Dar, ceea ce scrie Nicoleta Franck nu-i un panegiric. Este o prezentare corectă și onestă de care istoricii României de azi ar trebui să țină seama. Ținut-au? Vor ține?

DE bună seamă, amintirile autoarei se referă și la alte momente decît cele succint prezentate aici. Alături de soțul ei - dar avînd ca model intransigența moral-politică a Regelui - doamna Franck a stat în serviciul cauzei românești. Prețuită, în Franța, în Elveția, în Belgia, în Statele Unite scriind articole multe; la fel interviuri, reportaje în care descria situația grea a poporului nostru sub comuniști. Titlurile articolelor sale sînt elocvente: *România - o independență amăgitoare, Apusul păcălit metodic, Evadarea, unica ieșire...* Activitatea ei i-a dat autoarei meritata aură a luptătorilor pentru libertatea României.

În ciuda evenimentelor, a convulsiilor care au cutremurat România și pe români din 1989 pînă astăzi, autoarea este conștientă de valoarea a ceea ce a făcut și de ceea ce a reprezentat. D-sa este un martor cu opțiuni decise care "și-a impus să judece cinstit oamenii și faptele" (p. 8) istoriei noastre actuale.

O spune nu fără mindrie: "Cartea ziaristei ce am fost, găsită într-un pod, va fi și ea utilă... pentru a aminti că e de datoria oamenilor să se opună utopiilor criminale" (p. 168). Cartea va fi utilă și pentru a aminti Românilor că au avut, ca și autoarea, o șansă, o călăuză, un model, pe Regele României.

Conducerea Fundației Academia Civică a înțeles acest mesaj. De acum înainte, *à bon entendeur, salut!*

Alexandru Niculescu

P.S. Cel care scrie aceste rînduri cunoaște prea bine opiniile unora și altora despre Regele României. Cunoaște, de asemenea, sondajele privind restaurarea monarhiei. Cunoaște impedimentele, dar și promisiunile goale, ipocrite, făcute de TOȚI cei care au guvernat România după 1989. Și cum să nu cunoască epitetul "depașit", "demodat", "bătrîn", ba chiar și "fraier" ce au fost rezervate celui care a salvat țara, în 1944?

Ei bine, volumul Nicolettei Franck, inflexibilă apărătoare a adevărului legitim, precum și comentariile noastre constituie - fie-ne permis a o spune - un risc asumat.

*) Nicoleta Franck este cunoscută mai ales prin cartea ei din 1977, *La Roumanie dans l'engrenage*, Elsevier Sequoia, Paris/ Bruxelles, publicată în traducere la noi sub titlul *O înfrîngere în victorie*, Humanitas, 1992.

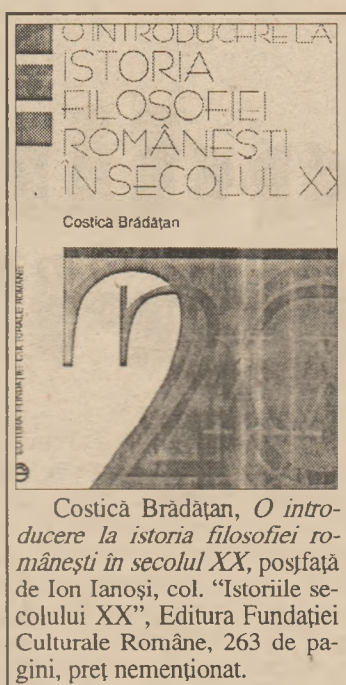
Bicicleta lui Cioran are un nou proprietar

ÎN 1937 Emil Cioran obține, cu recomandarea inocentă a Institutului Francez din București, o bursă în Franța pentru pregătirea unei lucrări de doctorat. Într-un mod cu totul neconvențional și... cioranian, filosoful își va utiliza bursa pentru a face turul Franței pe bicicletă.

O asemenea manieră "sportivă" de abordare a unui proiect îmi sugerează și cartea de debut a lui Costică Brădățan, academic intitulată (și suprarealist totodată, pentru un debut) *O introducere la istoria filosofiei românești în secolul XX*. Lucrarea se integrează unei serii de istorii ale culturii românești din ultimul veac, inițiată de Editura Fundației Culturale Române. Modul în care răspunde însă Costică Brădățan acestei inițiative este, începând chiar cu titlul, o altă poveste.

În primul rând structura cărții se dezvăluie ca una originală - cel puțin într-un atare context. Ea rupe cu liniaritatea expozitivă a istoriilor ordonate după principii strict cronologice. Există trei paliere pentru fiecare dintre cele nouă capitole ale cărții lui Brădățan: cel al scriiturii personale, cel al citatelor semnificative pentru subiectele abordate, în fine, un al treilea pentru notele autorului. Pe de altă parte, excerpte ample pot fi întâlnite chiar și la primul nivel. S-ar zice că Brădățan e încă de la început plictisit de ideea unei structuri tradiționale în genul celei evocate anterior. Și bine face că se plictisește aprioric, pentru că multe dintre virtuțile cărții apar tocmai pe fondul refuzului unor rețete consacrate.

Interesele autorului în ceea ce privește tema sa sunt și ele lipsite de involuntara ipocrizie a unei abordări "așa cum trebuie". Este foarte clar, de pildă, că Noica (creatorul, omul și adeptii) ocupă un loc central printre vederile lui

Costică Brădățan, *O introducere la istoria filosofiei românești în secolul XX*, postfață de Ion Ianoși, col. "Istoriile secolului XX", Editura Fundației Culturale Române, 263 de pagini, preț nementionat.

Brădățan. Filosoful va fi evaluat îndeosebi pe linia implicării sale civice, printr-o insistență comparativă cu alți intelectuali est-europeni (Havel, Michnik, Patocka). Cu toate acestea, C.B. știe foarte bine ce va să zică o poziție critică: Noica nu va fi niciodată desfigurată, cât umanizat. Portretul pe care îl compune Brădățan e unul deopotrivă polemic, emoționant și inteligent.

Un al doilea pol al interesului autorului îl constituie filosofia interbelică. Îi vom întâlni aici pe Nae Ionescu, Cioran, Eliade, Vulcănescu; îl vom cunoaște pentru prima dată pe Noica. Și vom avea mai ales surpriza unor considerații personale, nu rareori inedite, asupra spiritului epocii.

În fine, un al treilea nod al sensurilor cărții îmi pare a fi momentul Maiorescu - răspunzător și cu această carte, în foarte multe privințe, pentru afirmarea ulterioară a culturii române.

Pe o atare linie, cea a înregistrării active a fluctuațiilor de *atitudine* pentru o întreagă societate (în filosofie, cultură, fenomenul politic și social etc.) se înscrie de altfel întregul volum. A se citi bi-

ne titlul: nu este vorba despre o istorie a filosofiei, ci despre una a mentalităților. Din multe puncte de vedere abaterea îmi pare preferabilă proiectului inițial. Ea răspunde mult mai bine așteptărilor cititorului anului 2001; îi mărturisește mult mai multe despre trecutul său decât un simplu și neutru bilanț. Și aceasta pentru că autorul *se implică* la rândul-i - fără obstinație și tendință, crezând însă - cu o sinceritate documentată - adevărul opiniei sale. Costică Brădățan își deschide propriile căi și se înconjoară - cătuși de puțin narcisic, mai degrabă erudit - cu propriile idei, redescoperind astfel unul dintre reflexele cele mai importante ale intelectualului, anume cel al subiectivității asumate și autentice - îndeosebi în capitole precum: *O generație de aur cu (z)gardă de fier, Filosofie și underground, Păltiniș vs. București, Filosofie și paralizie civică*.

O voce nouă își intitulează Ion Ianoși postfața (un studiu în sine, nu doar filosofic, ci și biografic). E vorba despre o intuiție, certificată seducător și foarte sintetic cale de 9 pagini.

Cititorul se va dumiri, cred, o dată cu parcurgerea cărții, și asupra calității prefațatoarei ale acestei observații.

Dorin-Liviu Bîțoi "Melancolia lucidității"

CU *Poemele dinaintea tăcerii* (Editura Timpul, Reșița), Octavian Doclin se face singur judecător al timpului său îngăduit în poezie și, dacă ar fi să-l credem, își dă sentința renunțării la acest timp, numai pentru că 50 de ani se constituie pentru el într-un prag de "melancolie" și "luciditate". De aceea, cele douăzeci de poeme din volum au fost reunite, după ce au fost date între 20 aprilie-16 iulie 1999, ca echivalente și ecouri pentru un moment sufletec. Citindu-le, te-ai crede în fața unei drame fără soluție, o realitate

acceptată, de care se eliberează totuși prin vibrația iubirii. Cu acest final de observație răstornată toată demonstrația construită pe "întrebări finale", pe "angoase" fie ele date de "amintiri" sau ieșite din "alchimie", "confuze" prin "gol" și prin "trecere". Cum ar putea să-și convingă Octavian Doclin cititorul, cu care are de altfel un dialog, semnificativ intitulat *Despre orgoliu e vorba*, când elanul verbal și-l stopează cu buna știință, când accentele nostalgice și umilinta de a ceda sunt preocupare și disciplină. Nu cred posibil ca un om angajat de foarte tânăr în a colabora la volume colective și autor, din 1979, a unui considerabil număr (19) de volume personale, să se risipească patetic în solemnități căutate. Ceea ce îl caracterizează pe scriitorul nostru este temperamentul tumultuos. El îi dă gâlgăirea cuvintelor și aventura metaforei. El îi dă impulsul căutării neconținute a unui nou ritm, a unei alte imagini pentru marele cântec al exprimării celei mai vechi povești a omenirii: iubirea. Cum ar putea, prin urmare, să cadă cu el la învoială însăși rostirea lui în metaforă, consecință imediată a unei stări de suflet? O singură dată pă-

trunde anecdota în acest volum de poeme de o concentrată sensibilitate. Și o face cu versurile scrise pentru "Mircea Ciobanu, fratele meu de aici și de acolo" (*Anul tăcerii*), întâlnire directă cu viața, cu trecerea dezordonată a clipelor, cu învălmășeala lucrurilor, oamenilor, a sentimentelor. O singură dată este abundent în date concrete, discursiv, retoric și romantic. Și foarte sincer în toate accentele pe care le pune. Dar și aici, cât și în cealaltă lume interioară, când fabuloasă, când simplă, a *Poemelor dinaintea tăcerii* nu vom întâlni nici jocuri de stil, nici căutări de virtuozitate, nici exerciții de abstracțiuni formale, ci mărturiile ale unei trăiri. În fond, schema de totdeauna a poeziei.

Citez un fragment de poem, *Cu unghia*, în care fraza desenează, intenția se ghicește, lucrurile rămân spiritualizate: "despic acest bulgăr de rocă în două/ cum ai deschide un ceas de buzunar/ pe jumătatea din dreapta imaginii ta pietrificată/ incremenită de mult/ suflu ușor/ de cenușă raza ochiului meu se făcu/ pe jumătatea cealaltă". Continui prin a observa alt salt de la poem la poem, echilibrul interior dat de credință: "flăcări albastre îmi ardeau pleoapele până la scrum/ trupu-mi plutea nesfârșit în mormântul de fum/ înfrânt încercam să-ți fac semn a victorie/ față în față cu Christ din noua memorie". Am citat anume aceste versuri din poemul pecetluit de Octavian Doclin cu titlul *Amintirea angoasei*. Și sfârșesc, trecând de la simplul cântec de creștin, la o pătrunzătoare viziune panteistă, în care versul imbină deschiderea perspectivei și vibrația momentului prin iubire: "Pe trupul tău-/ cum singele cald pe lama spadei-/ mă prelingeam// trupul tău-/ oglindă pe care cu chipul meu/ alunecam// poemul-/ locul meu de petrecere".

Nici un convenționalism al renunțării în atâtea tremurătoare de emoție ascensiuni spre contemplare.

Cornelia Ștefănescu

Octavian Doclin, *Poemele dinaintea tăcerii*, col. "Orașul cu poezi", Editura Timpul, Reșița, 42 pag., preț nementionat.

CALENDAR

30.04.1906 - s-a născut *Matei Alexandrescu* (m. 1979)
30.04.1945 - s-a născut *Alexandru Dan Popescu*
30.04.1946 - s-a născut *Passionaria Stoicescu*
30.04.1979 - a murit *Pan Halippa* (n. 1883)
30.04.1985 - a murit *Mihai Murgu* (n. 1928)
1.05.1895 - s-a născut *Ury Benador* (m. 1971)
1.05.1896 - s-a născut *Mihail Ralea* (m. 1964)
1.05.1904 - s-a născut *Paul Sterian* (m. 1984)
1.05.1921 - s-a născut *Vladimir Colin* (m. 1991)
1.05.1927 - s-a născut *Annie Bentoiu*
1.05.1928 - s-a născut *Ion Ianoși*
1.05.1931 - s-a născut *Janki Bela*
1.05.1932 - s-a născut *Bucur Chiriac*
1.05.1933 - s-a născut *Miron Scorobete*
1.05.1934 - a murit *Paul Zarifopol* (n. 1874)
1.05.1935 - s-a născut *Dona Roșu*
1.05.1936 - s-a născut *Anatol Codru*
1.05.1937 - s-a născut *Ion Vatamanu*

2.05.1928 - a murit *George Ranetti* (n. 1875)
2.05.1936 - s-a născut *Valentin Tudor*
2.05.1937 - s-a născut *Rodica Dumitrescu*
2.05.1940 - s-a născut *Ion Lotreanu* (m. 1985)
2.05.1979 - a murit *Letiția Papu* (n. 1912)
2.05.1987 - a murit *Elvira Bogdan* (n. 1904)
2.05.1991 - a murit *Virgiliu Monda* (n. 1898)
3.05.1906 - s-a născut *Paul B. Marian* (m. 1998)
3.05.1907 - s-a născut *Eugenia Cioculescu* (m. 1988)
3.05.1915 - s-a născut *Corneliu Bărbulescu*
3.05.1921 - s-a născut *Simion Alterescu*
3.05.1954 - s-a născut *Silvia Chițimia*
3.05.1971 - a murit *Sidonia Drăgușanu* (n. 1908)
3.05.1992 - a murit *Emil Giurgiuca* (n. 1906)
4.05.1902 - s-a născut *Elena Iordache-Streinu* (m. 1995)
4.05.1922 - s-a născut *Vlad Mușatescu* (m. 1999)
4.05.1928 - s-a născut *Leon Baconsky*
4.05.1940 - s-a născut *Anton Cosma* (m. 1991)

4.05.1977 - a murit *Dragoș Vrâncianu* (n. 1907)
4.05.1981 - a murit *Iosif Cassian-Mătășaru* (n. 1896)
5.05.1919 - s-a născut *Mihnea Gheorghiu*
5.05.1919 - s-a născut *George Uscătescu*
5.05.1922 - s-a născut *Dumitru Hâncu*
5.05.1927 - s-a născut *Vicu Mândra*
5.05.1928 - a murit *Ion Dragoslav* (n. 1875)
5.05.1933 - s-a născut *Gheorghe Zarafu*
5.05.1940 - s-a născut *Dumitru Udrea*
5.05.1948 - a murit *Sextil Pușcariu* (n. 1877)
6.05.1908 - s-a născut *Ion Vlasiu* (m. 1997)
6.05.1922 - s-a născut *George Lazărescu*
6.05.1930 - s-a născut *Dorel Dorian*
6.05.1941 - s-a născut *Paul Tutungiu*
6.05.1943 - s-a născut *Laurențiu Ulici* (m. 2000)
6.05.1951 - s-a născut *Victor Gh. Ștan*
6.05.1961 - a murit *Lucian Blaga* (n. 1895)
6.05.1962 - s-a născut *Ioan Vieru*

7.05.1920 - a murit *C. Dobrogeanu-Gherea* (n. 1855)
7.05.1926 - s-a născut *G.I. Tohăneanu*
7.05.1931 - s-a născut *Ștefan Iureș*
7.05.1937 - a murit *George Topârceanu* (n. 1886)
7.05.1938 - a murit *Octavian Goga* (n. 1881)
7.05.1964 - a murit *Septimiu Bucur* (n. 1915)
7.05.1968 - a murit *George Ciprian* (n. 1883)
8.05.1923 - s-a născut *Traian Iancu* (m. 1997)
8.05.1930 - s-a născut *Florin Chirișescu* (m. 1997)
8.05.1933 - a murit *Spiridon Popescu* (n. 1864)
8.05.1937 - s-a născut *Darie Novăceanu*
8.05.1948 - s-a născut *Vasile Dan*
8.05.1950 - s-a născut *Gheorghe Crăciun*
9.05.1895 - s-a născut *Lucian Blaga* (m. 1961)
9.05.1918 - a murit *George Coșbuc* (n. 1866)
9.05.1931 - s-a născut *Victor Vântu*
9.05.1943 - s-a născut *Sterian Vicol*
9.05.1946 - a murit *Pompiliu Constantinescu* (n. 1901)

10.05.1858 - s-a născut *D. Teleor* (m. 1920)
10.05.1925 - s-a născut *Nicolae Frânculescu* (m. 1993)
10.05.1928 - a murit *Artur Stavri* (n. 1868)
10.05.1929 - s-a născut *Ion Horea*
10.05.1945 - s-a născut *Șerban Codrin*
11.05.1903 - s-a născut *Virgil Birou* (m. 1968)
11.05.1924 - s-a născut *Aurel Gurghianu* (m. 1987)
11.05.1931 - s-a născut *Laurențiu Cernef*
11.05.1940 - s-a născut *Gheorghe Istrate*
11.05.1941 - s-a născut *Crișu Dascălu*
11.05.1958 - a murit *Ion Breazu* (n. 1901)
11.05.1984 - a murit *Virgil Tempeanu* (n. 1888)
11.05.1990 - a murit *Theodor Mănescu* (n. 1930)
12.05.1812 - s-a născut *George Bariț* (m. 1893)
12.05.1916 - s-a născut *Constantin Ciopraga*
12.05.1921 - s-a născut *Marin Porumbescu* (m. 1994)
12.05.1933 - a murit *Jean Bart* (n. 1874)
12.05.1934 - s-a născut *Lucian Raicu*

“Iepurii de odinioară blănuri de tigri”

(Urmare din pag. 3)

Bugetul Fundației este echivalent cu prețul a cinci mașini ale S.P.P.

Am mai spus-o, bugetul Fundației noastre este, mai mult sau mai puțin, echivalent cu prețul a cinci mașini ale S.P.P.-ului. Avem foarte bune și foarte multe relații în lume, dar ele trebuie întreținute. Căci ești obligat și să dai nu numai să primești la nesfârșit. Noi avem exact bugetul de anul trecut, dar neindexat, deci jumătate din ceea ce am avut, iar dacă îți seamă de ritmul creșterii prețurilor, nici atît. Cui să explici că nerespectînd contractele și angajamentele din anii trecuți, căci orice program se proiectează cu cel puțin doi ani înainte, faci foarte rău țării? Pentru că, am repetat-o deseori, angajamentele noastre nu sînt cu persoane oarecare, cu S.R.L.-uri sau cu firme obscure, ci cu instituții și personalități importante și ele vor produce un ecou negativ foarte puternic care se va întoarce împotriva țării. Cu puține excepții, în acești zece ani mi-a fost dat să întilnesc în sfera de interes a Fundației demnitari care sînt prea mari, prea importanți pentru biata noastră țărișoară. Mult mai ușor am ajuns la Suveranul Pontif ori la Președintele Statelor Unite, decît la ei. Un distins prieten al meu avea un clăsament insolit: după cîte încercări răspund diverși demnitari, și nu secretarele secretarilor lor, la telefon. Cei mai generoși și-au făcut auzit glasul abia la a treizecea încercare! Înainte, sub vechiul regim, țelurile erau simple și irealizabile: ridicarea pe cele mai înalte culmi ale socialismului și comunismului. Acum este la modă intrarea în N.A.T.O. și în U.E. Dar mă întreb, dacă starea de sănătate a populației, incultura din ce în ce mai copleșitoare, analfabetismul și toate celelalte tare ce derivă din ignorarea materiei cenușii și se traduc prin pierderea identității și conștiinței naționale nu își vor spune ultimul cuvînt? În ce mă privește, pentru a ne duce la bun sfîrșit proiectele din acest an, cel mai greu și mai derutant din scurta istorie a Fundației, nu ne-ar trebui cine știe cîți bani, ci poate prețul a încă două mașini ale S.P.P.-ului.

Pîna acum ne-am descurcat singuri în mai multe împrejurări dificile. Pentru festivalul de la Washington, organizat cu Smithsonian Institute, am primit de la stat 380 de mii de dolari, iar pîna la 1 milion două sute ne-am descurcat singuri. Și a fost cel mai mare succes românesc în S.U.A.! Un milion o sută de mii de vizitatori, peste optzeci de articole în presa americană, cam o mie de politicieni americani ne-au vizitat standul, 40 de milioane de telespectatori ne-au urmarit ore în șir pe canale TV importante. Un politician îmi spunea zilele trecute într-o comisie a Parlamentului că noi, Fundația, trebuie să luăm banii din afară. Dar de la cine? Diaspora română nu este bogată și este îndreptățită să primească, nu să dea. Pe de altă parte, nu ne ocupăm de imaginea altor țări, ci tocmai de a României, dar chiar și așa, am adus foarte mulți bani direct sau indirect. Mai mulți decît am primit.

Ceea ce nu reușește să înțeleagă această dinastie de sfătuitori și de “competenți” este că, din păcate, nu sîntem nici S.U.A., nici Germania, Anglia, Franța sau Japonia, adică o țară de care lumea să depindă într-un fel. Nu avem nici o limbă de largă circulație, ca spaniola sau portugheza, încît lumea, ceilalți, interesații, să pătrundă în marile circuite internaționale prin intermediul ei. Cine se da în vînt după cultura noastră? Cu cîtva timp în urma, am organizat un An cultural românesc în Japonia, pe banii japonezilor. Acum va trebui să le întoarcem gestul japonezilor, să organizăm un An japonez în România și mă apuca groaza. În mintea multora s-a perpetuat disprețul foștilor activiști și asta mă înspăimîntă: sentimentul că ei știu totul mai bine decît toți ceilalți, ca dețin tainele salvării noastre. Și cum să le explici că țara-i altceva, că oamenii de cultură adevărați, mulți foarte fragili, incapabili de mari războaie, nu sînt cei cu care se injură pe toate canalele mediatice?

În sfîrșit, pentru a-ți apropia diaspora nu trebuie să le pretinzi oamenilor alt ajutor decît cel pe care ț-i pot da și nici să faci fel de fel de comitete care să-i zăpăcească sau să le provoace risul, ci să pui niște bani la bătaie pentru a-i sprijini cultural, pentru că de acest lucru au nevoie.

Trebuie să fim foarte fericiți că românii s-au realizat ca indivizi în țările în care s-au stabilit în condiții imposibile, luînd viața de la început și că fac cinste nației careia îi aparțin prin prestațiile lor științifice sau culturale. Și că, în orice moment, sînt dispuși să-și ajute țara, compatrioții. În paranteză fie spus, noi, românii, nu am avea motive să ne plîngem de absența unui lobby pozitiv dacă am fi cît de cît practici. Zece la sută din populația Israelului este originară din România; sute de mii de germani sînt de la noi; niciodată n-am avut în lume mai multe vîrfuri științifice și prieteni dispuși să ne ajute. În sfîrșit, după '90 există o emigrație tînără de mare valoare, total ignorată și ea. Și atunci, de ce să ne mirăm de clișeele care circulă despre noi? Ar fi vremea să învățăm odată din experiența altora sau măcar să ne întrebăm de ce merg atît de prost unele lucruri!

Scrisul este pentru mine o victorie împotriva morții

Decernarea Premiilor Fundației Culturale Române a constituit un eveniment cultural care a avut ecou în conștiința publică românească. Ce alte evenimente pregătiți? Și în ce acțiuni culturale poate mai discrete, dar la fel de importante, este angajată instituția dumneavoastră?

Țin foarte mult ca aceste premii să aibă ecou din ce în ce mai mare în conștiința românească, din mai multe motive. Avem mari nume de artiști, importante valori risipite în lume, la prestigioase universități și centre de cercetare. Există nume serioase care folosesc cercetări românești sau profesori care predau cursuri despre limba, cultura, civilizația și istoria noastră, avînd eficiența unor adevărați ambasadori ai României. Neplățiți și, firește, cei mai mulți ignorați de toate guvernele de pîna acum, savanți care nu beneficiază nici măcar de un minimum necesar informării; există, de asemenea, ziaristi foarte importanți care în anii vechiului regim au făcut distincții clare între țară, valorile ei reale și conducătorii vremelnici. Avem, așadar, mulți oameni din lumea politică, universitară, științifică, culturală, economică etc. care dau informații diverselor guverne despre România și care merită toată recunoștința noastră. Fundația a reușit să-i cunoască și să colaboreze cu ei. Acum, cînd falsele modele și valori beneficiază de întreaga atenție, cînd silicoanele sau violarea unor babe sînt vesti mult mai importante ce trebuie aduse imediat la cunoștința lumii înaintea faptului, de exemplu, că cea mai mare distincție acordată de S.U.A. pentru inginerie, un adevărat Nobel al inginerilor, a fost primită de un strălucit, și cam necunoscut patriei savant de origine română; că apar cărți importante, invenții etc. Și mai am zeci de exemple.

Prin urmare, și prin intermediul premiilor, vrem să arătăm țării că avem mari valori, oameni pe care s-ar putea conta, modele ce trebuie puse în locul surogatelor, țoapelor și baieților deștepți fără școală sau eventual cu școală făcută la f.f. Ca să fac o paranteză, într-o clipă de disperare mă gîndisem să-l rog pe Fane Spoituru sau pe Truțulescu să spună ceva de bine și despre cultură, căci mai ales asemenea voci se fac auzite în mass media, interesează, sporesc vînzarea unor publicații. Și pentru că vor-

beam de știință, în iunie, la Sinaia, dația va organiza o întilnire cu oameni de știință români din diaspora și savanți străini care valorifică diverse cercetări științifice românești. Va veni și un laureat Nobel care sîntem în relații strînse și care ar să discute cu conducătorii noștri pe diferitele cercetării științifice în noul secol. Continuăm apoi, împreună cu cîteva universități din Europa și America, cursuri de perfecționare în rezonanța magnetică nucleară și cursurile de biofizică. Am să dăm diplome și în medicina. De ce? Partenerii noștri ne prețuiesc serios. Era să uit festivalul de poezii al lumii la *Ars Amandi* și cursurile de vară de literatură și civilizație românească. Dar știu cu ce bani le vom face. După februarie care am fost tratați de diverși deputați și senatori la doua dintre comisiile Parlamentului, în unele momente am avut impresia că facem ceva rău, ilegal etc. Ceva care merita nici o atenție. Că mi se face mîhă, că de asta dată au închis ochii, Mulți ne invidiază pentru ce se vedea în publicații, relațiile noastre în lume. Dar nu mă umilînța, cîtă muncă disperată și cîtă înținare se ascund în spatele acestor lucruri! Cese! Ca să nu mai vorbesc de turnaje, controale și, mai ales, tentative ale unor instituții de a ne lua sub aripa lor proiectele.

În 1999 ați publicat un roman așa de multă lume, Recviem pentru nebunii. Ce credeți despre modul în care a fost primit romanul? V-ați simțit înțeles de critici? Ce a însemnat pentru dumneavoastră faptul că Recviem pentru nebunii nu a primit așa cum ar fi meritat Premiul Uniunii Scriitorilor?

*Recviem... este probabil cartea mea mai bună, oricum, cea mai apropiată de modelul meu mental. Spunînd această vorbă vreau să conving pe nimeni. De cînd înțeles ce înseamnă cu adevărat a scrie, confruntat doar cu propriile-mi limite, cuvintele îmi lipsește sentimentul conștiinței cu alții, nu simt că aș concura cu ei și nici n-aș avea cum, căci la noi toți sîntem mari și foarte mari, dar simt că sînt mai mic decît mine cel de ieri. Atîta tot. Asta înseamnă putere și încredere. Marea mea bucurie a fost cînd mi-am dat seama că mi-au citit niște pagini bune și aceeași bucurie a durat cîteva ore după ce mi-am văzut în manul tipărit. Apoi a început războiul cu cărțile viitoare. Am spus deseori că scrierea este, pentru mine, un fel de victorie împotriva rutinei, mizeriei și, mai ales, a morții. Cînd simți noaptea ce va veni, fiecare cînd reușita înseamnă un spațiu și un timp smulse morții și disperării. Aceste izbînte atît de puține și de nesigure, dau sens vieții. Războiul îl port permanent cu propriile-mi limite fizice și intelectuale, mă mulțumesc doar încercarea de a ajunge *dincolo decolo*, cum ar spune budhiștii... De fapt, cunosti cu adevărat abia după ce ai fost întilnit cu moartea și acest dureros conștiinței dictează mișcările următoare, proiectele. Și nu numai cu moartea adevărată, ușa și cu cea psihică, despre care am scris mii de pagini. Scrisul este, pentru mine, o salvare individuală, un plus adăugat la ceea ce mi s-a dat. Cît timp pot scrie, există adevărat și toate întîmplările mele, bucuriile, trăirile și auzite, capătă o justificare și sens.*

Împreună cu William Styron (autorul romanului *Sophie's choice*) și cu poeta Rose Styron, copreședinte al Pen-Clubului din New York, la lansarea ediției engleze a romanului *Refugii* la New York

S-au îmbrăcat

Ambițiile mele n-au nici o legătură cu vreun juriu al Uniunii Scriitorilor

Cartea în discuție, deși foarte, foarte timpurie, s-a vândut imediat. S-au tras douăsprezece și ar mai merge încă, n-am nici o idee, oiala, din moment ce mi s-au vândut imediat alte romane aflate la a patra ediție. Elogii nu m-am așteptat, căci, la noi, demult nu se mai discută opera, ci autorul. În ceea ce mă privește, vă rămân unoscător pentru ceea ce ați scris despre mine. Cine a dorit să mă citească, a făcut-o. Dar am parte de tot mai puțini lectori calificați, critici competenți pe opinia cărora se pune preț și din ce în ce mai numeroși, buna tradiție națională, comentatori pe ureche. De fapt, am observat că la noi, pe măsură ce sporește numărul genurilor, scade îngrijorător numărul cărților de calitate. Romanul este discutat lanște în universități străine, a beneficiat de comentarii mai mult decît elogioase. Nu spun un cuvânt în ce țară, deoarece cu *Drumul cenușii* am avut o întâmplare pur românească. Un frate, persoana cunoscută, gură mare, m'er sa mă contrazică pentru a-i putea oferi autoritatea editorului și a traducătorului, s-a prezentat la editura respectivă din Paris pe mine, de altfel, în țară, a minimalizat-o citat în puțin și i-a spus directorului editurii că romanului respectiv i-am adăugat multe pagini "curajoase" abia după Revoluție, că l-am plagiat pe nu știu cine, că

am avut cum să urmăresc discuțiile ce au precedat acordarea premiilor, fiindcă nu eram în țară în perioada respectivă. Mai târziu, după ce s-au liniștit lucrurile, o colegă mi-a citit la telefon declarația unui membru al juriului cum că n-au existat cărți pentru premiul de proză; tot el ne-a mai și muștrădat adînc pe noi, cei ce ne îndeletnicim cu scrierea prozei. Reîntors acasă, am cercetat din curiozitate presa și am descoperit componența juriului și m-am liniștit. Eram obligat să le dau dreptate: chiar nu se scrisese proza pe priceperea multora dintre ei. Nu o spun cu răutate, ci pur și simplu constat. În rest nu cred că a fost citit romanul, sau poate numai de Ștefan Agopian, că prea mă înjurase cu sete, la adăpostul anonimatului, numere la rînd, în *Academia Cațavencu*. Cam asta ar fi! Deocamdată am bani pentru a trăi decent, iar absența prestigiului pe care mi l-ar fi conferit un asemenea premiu sper să nu-mi dăuneze prea mult. Cu citiva ani în urmă, la Uniune s-au mai dat și niște premii Nobel. Și iarăși am fost trecut cu vederea.

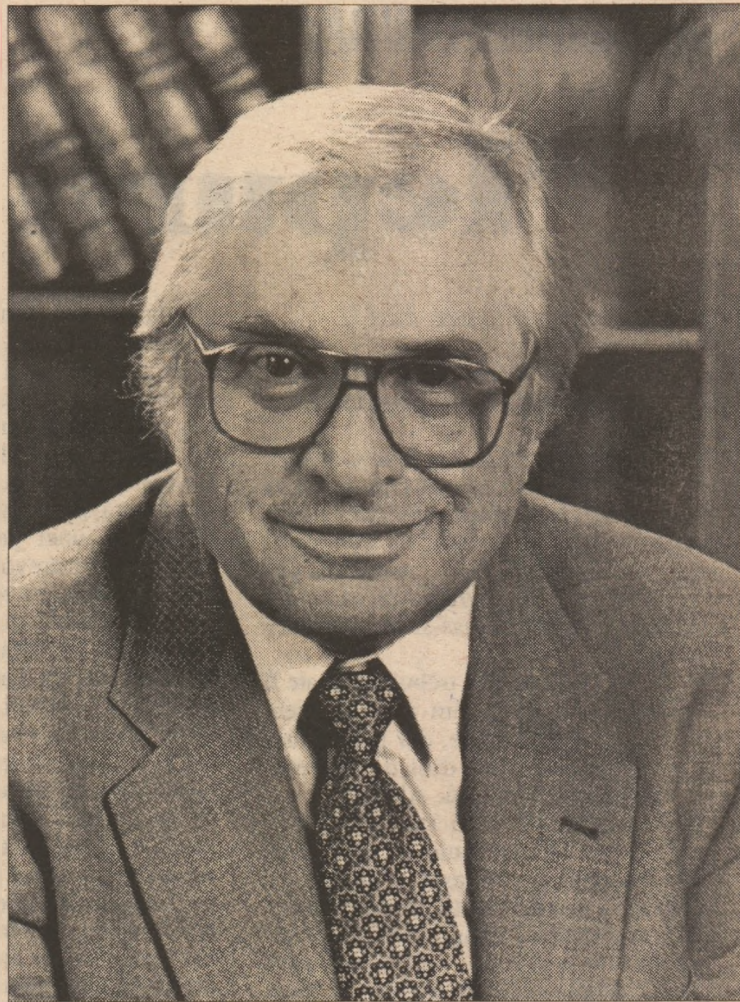
Dincolo de toate, zeci de ani am trăit pentru alții, stăpînit de dorința de a fi util. Am scris cu gîndul la alții, mereu și mereu la alții, atent, firește, să nu fac o singură concesie în ce privește calitatea. Cel puțin așa cred și așa îmi văd acum romanele. Într-o zi, însă, va trebui să-mi răspund la o întrebare care mă chinuie: dacă a meritat războiul nebunesc cu cenzura, cu securitatea, dacă au avut vreun rost riscurile, nu

îndemnuri de genul: să nu ne înregimentăm, să nu ne vindem etc., fără să se întrebe nimeni dacă ar dori cineva să ne cumpere.

Marile energii s-au cheltuit pe străzi sau în gazetărie

Revista Observator cultural a organizat nu demult un fel de plebiscit printre literați pentru a stabili care sînt primele zece romane din literatura română. Sinteți la curent cu acel "top-ten"? Cît de edificatoare vi se par asemenea anchete la care participă exclusiv specialiști (sau preținși specialiști) în literatură? Vă interesează mai mult părerea lor sau cea a publicului larg?

Regret, dar nici această anchetă nu am urmărit-o cu atenție. *Observatorul cultural* este publicația unui grup, a unei vârste și a unui mod de a înțelege literatura. Este dreptul lor să susțină pe cine doresc, pentru asta investesc cei ce îi finanțează, etc. Căci nu este o publicație "pe banii contribuabilului român", ca să folosesc o sintagmă la modă, e treaba lor ce fac, în cine și în ce cred. Abia timpul va dovedi dacă au avut dreptate. Oricum, eu le respect opțiunile, prețuiesc revista încă de la primul ei număr și pe cei care i-au dat o direcție. Dar, sincer vorbind, de mulți dintre cei ce au răspuns la anchetă n-am auzit, firește este lipsa mea, probabil că sînt studenți sau critici ce publică în reviste pe care nu le citesc; de alții, de care am auzit, știu că habar n-au de proză, fapt demonstrat de-a lungul anilor, sau au rămas cu gustul în epoci revolute, oricum nu sînt prea mulți cei pe mîna cărora aș merge. Am mari îndoieli și în privința lecturii, și a culturii în general, a celor ce s-au pronunțat cu atîta siguranță. Cînd vor fi avut timp acești tineri și nu numai tineri, dată fiind confuzia și agitația post-revoluționară, cînd marile energii s-au cheltuit pe străzi sau în gazetărie, să parcurgă întreaga literatură română? De asta să fi optat pentru unele cărți care, vorba Orianei Falacci, încap într-o pudră? Ca să te pronunți cu responsabilitate și respect pentru valoare trebuie să ai o solidă cultură și experiență în ale cititului, or asta se cîștigă în timp. Mai mult, ar trebui să știi și cum se scrie în lume pentru a verifica dacă ești pe drumul corect. Avînd o experiență de cititor de peste o jumătate de secol, știu prea bine cît poți citi dacă respecti cu adevărat cartea, și de cîte ori trebuie să revii asupra unor texte pentru a putea vorbi în cunoștință de cauză despre valoarea lor. Dacă în unele topuri figurează cărți nescrise încă sau autori aflați prin zona debutului, ar fi necesar și un top al cărților necitite. Dar mă opresc aici, deși ar mai fi cite ceva de spus: uimitoarea degajare a unora în fața hîrtiei albe, absența răspunderii pentru cuvîntul scris. După cum era de așteptat, nu figurez în *top ten* și cineva ar putea crede că cele spuse de mine sînt expresia nemulțumirii mele, povestea cu strugurii acri... Din păcate, toate aceste păreri le exprim și le repet de mult și mi s-ar părea profund imoral să

spun acum altceva decît cred. Și ar mai fi detașarea pe care mi-o dau experiența și vîrsta. Am avut, adică, timp să învăț cite ceva despre "oscilațiile" opiniilor la noi. Au fost scriitori al căror nume ocupa toată presa și erau în fruntea clasamentelor, ca astăzi să nu-i gasești nicaieri, și autori obscuri, odinioară ignorați, pe care vremea și evoluția gustului literar i-au urcat foarte sus. Vreau să spun că zadarnic îți faci loc cu "ghiarele și cu dinții", timpul nu poate fi trișat. Mă întreb deseori cu ce ochi privea Bлага mărimile din anii cînd nu avea voie să publice sau cînd era ignorat cu bună știință. Și unde sînt astăzi Al. Toma, Eugen Frunza, Dumitru Corbea, Novicov, Vitner și mulți alții? Dar acestea sînt simple nuanțe ale unui subiect mult mai grav care mi se pare semnificativ pentru mentalitatea de azi: Mateiu Caragiale în fruntea topurilor. Nu cei care au creat romanul românesc și i-a dat o față europeană, cel care ne-a pus în rînd cu lumea, nici cel ce-a văzut idei sau cei care au redat în paginile lor întrebările și tensiunile intelectuale ale unui timp. Într-un veac în care s-a murit în două războaie, în care, la noi, a avut loc o revoluție, în care libertatea și demnitatea au fost puse sub semnul întrebării vreme de zeci de ani, în care au existat lagăre sinistre și închisori, într-un veac în care chiar și omul poate fi clonat, în care satul universal este o realitate, în care întrebările despre om, univers, divinitate și viitor, despre amenințările știute și bănuite framîntă mințile etc., etc., a te cantona în zona pitorescului, deci în afara durerilor lumii, și a apara cu îndirjire cetății pe care nu le mai revindica nimeni sau teritorii de multă vreme abandonate, mi se pare destul de trist. Principala noastră infirmitate: absența tragicului, apoi suficiența, complexul inegalității, al superiorității, bașcalia mărunta, reluarea unor tendințe sau curente eșuate demult, contemplarea primitivă, exacerbarea simțurilor, inapetența pentru întrebările esențiale ale omului și toate cele ce decurg de aici spun foarte multe despre un mod de a înțelege și practica literatura. Nu mă îndoiesc că vor apărea și alte anchete, cu alți "mari" în top, căci vorba lui Carl Sandburg, "toți vor să joace Hamlet..." dar la noi este necesară schimbarea unei mentalități în absența căreia vom rămîne ca și pînă acum: mari, incomparabili, de neînțeles. Noi și restul lumii.

Cu Andrei Codrescu la București

traducerea este slabă etc., etc., încît a fost nevoie de șase luni pînă s-a restabilit adevărul. Ca să nu mai vorbesc de alte acuze, în țară: că pentru traducerea cărților mele s-au cheltuit banii Fundației ș.a.m.d. Nicio dată în traducerile cărților mele, altfel decît de multe, nu am implicat în nici un fel Fundația, nu am dat bani, ci am primit. Sta, în paranteză. Mai mult, în aceeași ordine de idei, nu eu am beneficiat de prestigiul real al Fundației, ci Fundația s-a fosisit de numele și de relațiile mele. Citesc și acel atît de discutat premiu al Uniunii, nu ar fi multe de spus. Nu m-a interesat nici nu mă interesează cituși de puțin. Dacă așa fi avut asemenea vanitate aș fi trecut pe la Uniune măcar o dată în acest ultim deceniu sau, fiindcă mă pricep la lobby, aș fi găsit diverse drumuri spre sufletul unor membri ai juriului. Mai mult, nu am

puține, la care m-am supus, frica, durerile, toată agitație teribilă întinsă pe mai bine de patru decenii. Conștiința îmi zice da, realitatea culturală și politică post-revoluționară mă contrazice. Pînă voi ajunge la o concluzie, căci mă simt departe de un răspuns ferm, voi scrie doar pentru mine și fără gîndul de a mișca vreoa conștiință, fie ea și a unui lector profesionist. Ambițiile mele n-au nici o legătură cu vreun juriu prezent și viitor al Uniunii Scriitorilor, în al cărui sediu nu am mai pășit, repet, din perioada în care politica, în faza ei turbulent infantilă, făcea ravagii. Pe atunci eram încadrat, de oportuniștii de azi și lașii de ieri, la "apolitici". Acum văd că rîndurile "noastre" s-au îngroșat simțitor. Toți vor să fie apolitici, de un timp. De ce oare? Nu mai au memorie sau, în sfîrșit, realitatea le-a deschis ochii? Prin unele publicații mai citesc

(Continuare în pag. 14-15)

“Iepurii de odinioară au

(Urmare din pag. 12-13)

Unii au devenit mari acuzatori naționali

S-a tot vorbit despre necesitatea ca literatura română să fie cunoscută în străinătate. Între timp, literatura română a început să nu mai fie cunoscută nici în România. Ce credeți despre acest regres? Ce ar trebui făcut pentru ca literatura română să-și recucerească publicul?

Literatura română trebuie și poate fi cunoscută în lume, am avut și avem cărți cu adevărat bune, dar pentru asta este nevoie de bani, deci de interesul statului față de cultura. Altfel ai, ca și până acum, cota țării tale și, firește, nimeni nu se înghesuie să te traducă sau măcar să te cunoască. Și cu cât lași timpul să treacă, cu atât crește cifra necesară redresării imaginii. Caci zadarnic înființezi instituții care să facă acest lucru, adică să-ți promoveze cultura, civilizația, imaginea în lume, dacă nu le sprijini financiar, dacă nu faci tot posibilul să funcționeze la parametri normali. Mai mult: nimic nu se continuă, totul se începe. Un nou șef, un nou început. Iar dacă ceva totuși merge, automat se creează alte instituții paralele, în loc să fie sprijinită una care funcționează normal. Exact cum făcea Răposatul cu fabricile... S-o luăm pe rind. La noi, interesul statului în sprijinirea culturii, în afirmarea spiritului, deocamdată, lipsește. De la 3% din PIB în vremea lui Ceaușescu, la 0,15 astăzi, este o diferență care spune foarte mult. Un marș împotriva spiritului, a identității naționale. Semn cert că merităm invidia dușmanilor: nici ei nu ne-ar fi putut face mai mult rău. Tinerii dornici de performanță nu se pot afirma și, desigur, pleacă, cei dornici de un trai decent pleacă, de asemenea. Se pare că singurul lucru care contează este ce se zice la diverse talk show-uri și în editorialele unor ziare, ce părere au diverși funcționari internaționali aflați în trecere pe la noi și nu ce se întâmplă în țara noastră, în adânc, unde pierderile pot deveni chiar irecuperabile. Continuând în acest fel, avem mari șanse să ajungem o țară de slugi, dar slugi bolnave și hoațe. Formula cimentului este aceeași în întreaga lume, doar spiritul, creația noastră specifică, ne deosebește de alții. Cultura, valorile spiritului impuse în lume ne apară mai bine decât orice armată. Vă amintiți ce ecouri teribile aveau articolele lui Ionesco? Erau preluate imediat de întreaga presă a lumii. Soljenițin și Zaharov au luptat cu un uriaș imperiu și au învins. Orice dictatură care vine la putere începe cu o lungă listă de cărți interzise. Mai are rost să ne întrebăm de ce? Dar pentru că e vorba de cunoașterea literaturii noastre, la noi, la Fundație, după ce am specializat diverși oameni, iată trebuie să dau afară 30% dintre ei. S-a impus un număr fix la o instituție ce ar trebui să fie foarte mobilă. Una dintre puținele instituții care mergeau, care a crescut de la an la an. Dacă cele câteva zeci de milioane economisite, prin darea afară a atîtor oameni, ar salva țara, s-ar justifica sacrificiul...

Sigur, vinile trebuie împărțite. Imediat după Revoluție, noi, scriitorii, am încetat să fim breasla puternică și solidară, de care vechiul regim a fost obligat să țină seama. Politica a

murdărit totul. Unii au devenit mari acuzatori naționali, alții s-au vrut faruri călăuzitoare, alții au ocupat toate ecranele fără să propună nimic, nu puțini s-au murdărit între ei mai rău chiar decât a izbutit să o facă fosta securitate. Diverși scriitori nu sînt străini de valurile de ură și intoleranță care s-au abătut asupra unei populații zăpăcite în primii ani postrevoluționari. Și nici de imaginea falsă pe care o are o parte din lume despre slujitorii acestei profesii. Nu trebuie să uităm faptul că, la un moment dat, în Parlament, erau peste treizeci de scriitori, dar nici unul nu a propus vreo lege, un amendament măcar în favoarea culturii, protejării patrimoniului național uman, dacă pot spune așa, adică a valorilor umane din domeniile acestea atât de delicate ale culturii, artei, științei, precum și a susținerii tinerilor de mare viitor. Acum culegem ce am semănat. Statul și-a luat prea repede, cu ajutorul nostru, mina de pe cultură, fără să se intereseze ce fac țările mult mai avansate decât noi. Filmele produse de Franța, de exemplu, cam 130 pe an, nu ar putea fi realizate fără ajutorul statului. Există experiența altor țări, în ceea ce privește apărarea culturii naționale. Imaginea țării în străinătate se face cu bani, bani mulți, în comparație cu nimicul de care dispunem și cere timp, răbdare, oameni pricepuți și un program riguros de afirmare. Nu există decât foarte, foarte puțini traducători nativi în principalele limbi de circulație. Incredibil de puțini

procedează alții, am putea face același lucru dacă, firește, am avea cu ce.

Pînă cînd vom ajunge unde trebuie este obligatoriu, vorba dumneavoastră, să facem ceva pentru cunoașterea literaturii române în România. Nu milă pentru scriitori și artiști în general, cum cer diverși confrăți rămași cu mentalitatea prin epoca apusă, scriitorii nu au nevoie de milă, ci de cărți subvenționate pentru a fi accesibile celor cărora le sînt destinate, de onorarii ca oriunde în lume, dacă tot imitam capitalismul, de impozite mici sau chiar de scutiri, cum au unele țări cu mulți laureați Nobel. Or, la noi bibliotecile sătești practice nu mai există, iar cele orașenești, dacă mai sînt, agonizează. Un sondaj făcut cu doi ani în urmă arată că 70% din populație nu a pus, după Revoluție, mina pe o carte, nu a deschis o carte. De aici, invazia subculturii, a kitschului, a violenței și prostului gust prin diverse televiziuni, de aici inversarea scării de valori, falsele elite, degradarea limbii și toate cîte decurg din acestea. Unii “suplinitori” iau cu asalt toate ecranele și își dau cu părerea despre orice, încît lumea nici măcar nu se mai întreabă dacă au competența necesară sau cel puțin dacă au scris ceva. Dar dacă imaginea pe ecran are cea mai mare greutate, atunci televiziunea publică ar trebui să fie obligată să facă educație, cultură, informare reală, să impună evenimente artistice, literare, adică să fie un reper în lumea noastră derutată și nu televiziunile particulare.

La Los Angeles, la sediul Academiei Româno-Americane

chiar în engleză și aceștia sînt suprasolicitați. În S.U.A., un distins coleg caută de ani de zile un traducător pentru cărțile sale, de exemplu. Deci acești traducători trebuie crescuți, formați, stimulați. Treaba este valabilă și pentru celelalte limbi.

După aceea, cartea, o dată tradusă, este necesar să intre în marile circuite de difuzare străine, ceea ce presupune o editură bună și un nume de rezonanță din țara respectivă care să te prezinte. Sigur, ne putem asocia cu o mare editură străină pentru a intra pe rețelele ei de distribuție a cărții, și avem asemenea relații, am coeditat cu cîteva edituri importante, dar, practic, în clipa de față, sîntem în imposibilitatea de a susține financiar asemenea relații, am rămas doar cu obligația din statut. Nu trebuie să neglijăm agențiile străine de impresariat. În ceea ce mă privește, cu ani în urmă, am fost acceptat de o asemenea agenție din Elveția. Știu, așadar, cum

Mulți scriu așa cum au trăit: cu flacăra redusă

În sfîrșit, o dată cu Revoluția au disparut stăvilele pentru veleitari, *poștele redacțiilor* au produs grave inundații. Există, nu am nici o îndoială, o cruciadă a frustrațiilor. Scriitorii serioși, mai puțini decât s-ar crede, au proiecte importante care cer timp și muncă, scriu cu respect pentru cultură și meserie. Așa se face că ritmurile lor nu mai corespund cu ale veleitarilor care au găsit posibilitatea să se “reverse” în revistele și editurile pe care și le-au înființat. Ziarele mai au uneori și rubrici culturale, dar la prea puține există oameni competenți, informați și, în cele mai multe cazuri, se face reclamă nu *critică literară*. Cu trei ani în urmă am tipărit niște texte necunoscute ale lui Inochentie Micu Klein și, înainte de lansare, am fost întrebat dacă participă și autorul! Cîțiva dintre “arbitrii” lite-

rari de altădată se ocupă de altceva, iar cei tineri, cu puține excepții, sînt îndatorați diverselor grupări, așa că deruta continuă. Ca să nu mai spun că la unii critici mai atîrnă și azi în balanță, ca pe vremuri, apartenența politică. Cu nu prea puțin timp în urmă, un critic a mărturisit, într-o publicație literară, că a resimțit moartea lui Sorescu ca pe o “ușurare” pentru că marele poet și dramaturg a fost văzut în preajma președintelui Iliescu. Criterii estetice indiscutabile și adevărată milă creștinească! Cît despre cititori, eu nu cred că trebuie cucerți, ci trebuie făcut în așa fel încît cartea să redevină accesibilă. Deci subvenționata de către stat, așa cum se întâmplă în țări mai mari decât a noastră. Paradoxal, la noi a ajuns “capitalismul sălbatic” numai în cultură! Și e foarte trist. Experiența arată că aceiași oameni merg la concertele, la filme, la teatre și tot cam aceiași cumpără cărți. Mizeria a făcut ca puterea de cumpărare a acestora să scadă, însă, cu toate acestea, cărțile care interesează nu rămîn în rafturi.

Ar mai fi un capitol foarte delicat care îi va supăra pe foarte mulți subtili: subiectele cărților, adică despre ce scriem. Avem în urmă o experiență teribilă: dictatura absurdă, umilirea și desfigurarea oamenilor, absența libertății care acoperă zeci de ani de suferință. Libertatea, demnitatea au fost și vor fi puse mereu sub semnul întrebării. Lumea este încercată de mari neliniști și cumplite întrebări despre destinul omului în general, această ființă, cum s-a mai spus, cu un picior pe lună și celălalt în epoca de piatră. Toate cărțile mari care au rezistat timpului, toate cărțile care interesează cu adevărat sînt obsedate de aceste întrebări. La noi, însă, lucrurile sînt diferite. Mulți dintre confrăți mai scriu așa cum au trait: cu flacăra redusă, fără întrebări și dureri, fără să simtă tragediile din imediata apropiere, mulțumindu-se să imite lucruri de minimă rezistență sau să încerce să revitalizeze tendințe apuse sau eșuate care nu implică efort intelectual, cunoaștere, durere, spaimă, neliniște. Și mai este o categorie, de... continuați! Unii declară că au rezolvat diverse situații chiar mai bine decât modelul! Sîntem *cei mai...*! Gogol al nostru, Joyce al nostru, Tolstoi al nostru etc., etc. Absența simțului tragic ne menține, am mai spus-o, la periferia interesului general. O mentalitate provincială începe să se extindă periculos. Cît despre simțul ridicolului, ce să mai vorbim? Diverși lideri împărțind cîrcilor laude și locuri în Pantheonul dimboițean. Unde, fără îndoială, vor ajunge Aproape Tolstoi, Aproape Gogol, Aproape Dostoievski. Eu cred că ar fi vremea ca scriitorii să redevină ceea ce au fost. Dar cum ideea de breaslă solidară pare o iluzie deocamdată, măcar să se respecte pe ei înșiși. În absența oamenilor valoroși implicați în diverse confruntări internaționale, vom rămîne ca și pînă acum, în foarte multe cazuri, reprezentați de suplinitori. Și e păcat. Se poate recîștiga prestigiul numai renunțînd la atîtea vanități și înțelegînd rostul și bataia lungă a culturii.

Ziaristii străini care ne denigrează exagerează, dar nu inventează

Nu mă îndoiesc că urmăriți viața politică din România. De pe ce pozi-

Îmbrăcat blănuri de tigri”

tie? De partea cui sînteți? Ce semnificație are absența din Parlament a P.N.Ț.C.D.? Cum interpretați evoluția situației politice din Republica Moldova?

Da, o urmaresc, însă în statutul Fundației noastre există un paragraf care interzice politica. Politica mea este afirmarea culturii și civilizației românești, convins fiind că românii din întreaga lume pot fi uniți numai prin cultură. Am respectat, prin urmare, instituțiile statului democratic și am căutat în relațiile cu partenerii noștri să le arătăm fața bună a celor ce ne conduceau sau ne conduc, fața profundă, complexă a țării. Pentru că avem multe lucruri valoroase, interesante de arătat. Există cărți foarte bune, tradiții solide, o civilizație pentru a cărei afirmare merită să te bați. Vorbesc în cunoștința de cauză. Nouă nu ne-a fost rușine că sîntem români și peste tot am fost primiți cu respect și prietenie. Numeroasele și bunele noastre relații din lume dovedesc acest lucru. Există mari instituții și mari personalități la care putem apela oricînd cu succes. Sigur, sînt foarte multe clișee, idei fixe, prejudecăți și date false despre România care se perpetuează din inerție sau din voința altora și oricum din vina noastră. Știu cum se fac, de ce se fac, le putem combate foarte ușor, am învățat de la alții, nu ne-a fost rușine. Instituțiile pe care le construim acum, în alte țări există de foarte, foarte mult timp, li se cunosc perfect avantajele și absolut toți te ajută dacă se conving că ești sincer interesat. Ziariștii străini sau chiar dușmanii, cei ce ne denigrează exagerază, dar nu inventează. Ei pleacă de la niște realități concrete: copiii strazii, ciinii, copiii bolnavi de SIDA, împușcarea lui Ceaușescu așa cum s-a făcut nu sînt invenții. Și dacă nu punem alături alte fapte în măsură să atragă atenția în alt mod asupra noastră, să echilibreze balanța, vina nu va fi a dușmanilor, ci numai a noastră. Cit despre noi, cei de la Fundație, o spun cu imensă tristețe, cu cît am făcut servicii mai mari, cu atît ne-au scăzut fondurile. Știm unde și ce se scrie despre noi, prietenii de pretutindeni ne țin la curent, este și obligația noastră să combatem diversele inexactități sau minciuni, dar cu ce? Cu ce bani? Așa se face că de cînd existăm sîntem obligați în fiecare an să ne explicăm la nesfîrșit care ne sînt rosturile, de ce trebuie să funcționăm într-un anume fel, ce avantaje aducem țării și, mai ales, de ce trebuie să rămînem apolitici. Căci aproape toți au încercat să ne ia sub aripa lor protectoare, există o grijă de ograda celui alt absolut emoționantă. Dacă nu faci nimic ești bun, nu ești văzut. Prin urmare, ajuns aici vreau să spun că sînt de partea culturii românești, a țării și sper din toată inima că a fost evident acest lucru. Am făcut în ultimii ani cu bani incredibil de puțini mai mult decît niște ministere și sînt mulțumit.

Cît despre Basarabia, situația mi se pare tragică. Nici măcar în etapa podului cu flori nu mai sîntem. Atunci apăruse o speranță, se putea mai mult, credeam în unire. Măcar în spirit. Azi nu mai există nici măcar iluzii fiindcă de un deceniu nu există nici o strategie. Sau n-am descoperit-o eu. Pînă azi nu știm ce vrem cu basarabienii. Și este de neiertat. Și în acest caz, ca în atitea și atitea altele, am dat pasărea din mină în schimbul celei de pe gard. Cred că deo-

camdată sîntem țara tuturor șanselor ratate. Ideea că într-o zi vor veni basarabienii, că vor dori ei unirea cînd vom sta mult mai bine economic, este o găseliță infantilă sau, mai exact, o amîinare și o scuza foarte vinovată. Urmărind ceea ce se petrece de un deceniu încoace, n-am nici o îndoială că atunci cînd vom sta noi foarte bine economic, ei, basarabienii, nu vor mai vorbi românește, ci rusește, nu vor mai fi independenți nici măcar de formă. De aceea mă încapăținez să cred că încă nu este foarte tîrziu, se mai poate face ceva, unirea adevărată începe cu “unirea-n cuget și simțiri”. Avem câteva publicații în Basarabia printre care *Contrafort*, cea mai bună revistă a tinerilor din întregul spațiu românesc. *Limba română, Sud-Est, Destin românesc, Clipa siderală, Semn*. Facem niște eforturi incredibile pentru a le putea ține în viață, pentru a coedita cu edituri basarabene lucrări esențiale, iar în comisiile de cultură ale Parlamentului sîntem făcuți *antiromâni* și nimeni nu se revoltă, ni se taie fondurile și ni se reduce personalul, iar marii patrioți continuă să plîngă Basarabia fără să miște un deget...

Ce credeți despre societatea românească de azi? Agitația de care e cuprinsă ține doar de dezordine sau îi exprimă vitalitatea? Ce tipuri umane noi și ce situații existențiale caracteristice acestei perioade pot prezenta interes pentru un scriitor?

Uneori am sentimentul unei forfote teribile și inutile. Ai impresia că mereu urmează să se petreacă lucruri importante, dar în realitate nu prea se întîmplă mare lucru. O așteptare absurdă, inutilă și atîta tot. Alteori, cînd merg acasă, în Cluj, vîd din avion dealurile golașe ale Transilvaniei, dealuri pe care odinioară erau păduri sau spații întinse cultivate cu trifoi și lucernă și am sentimentul unui spațiu ignorat de oameni, în curs de părăsire. Merg prin oraș și vîd murdăria teribilă, sufocantă și mă întreb cine trebuie să curețe în locul nostru? O.N.U., U.E., N.A.T.O.? Cine să scoată copiii din canale? Cine trebuie să le spună bucureștenilor că solul capitalei nu trebuie să fie compus din coji de semințe, hîrtii și scuipat? Cine ar fi obligat să vopsească acele blocuri sinistre care murdăresc fața orașelor țării, cine trebuie la urma urmei să ne îngrijească curtea? Ajuns în diverse localuri de sănătate stai și te întrebi ce mare molimă a trecut pe acolo, căci în vremea războiului curățenia, ordinea și hrana bolnavilor erau infinit mai bune. În unele zone agricole, nu de puține ori, vezi un biet cal la plug sau un om și o vacă trăgînd la jug. Adesea am avut ocazia să mă plimb prin diverse zone rezidențiale din țară. Vilele acelea noi vorbesc foarte mult despre cum s-au făcut banii respectivi și ce mentalitate au o parte din proprietari. Se vede pretutindeni deci o naștere foarte grea de la care intelectualii au cam lipsit din diverse motive, adesea din vina lor, oricum au lipsit și lipsesc. Oamenii? Cine a fost bun înainte este bun și acum; cine a fost lepră, tot așa a rămas. Nu s-au produs minuni, atîta doar că nu se mai ascund, îi vezi fără efort așa cum sînt. Și uneori mă îngrijorează. Un egoism pustiitor face ravagii, o incapacitate de a accepta că salvarea depinde numai și numai de noi, că munca disperată solidară și solitară e marea taină a dăinuirii. Munca și grija pentru propria demnitate.

Pentru liniștirea celor îngrijorați de viitorul meu literar...

Cum vă administrați opera literară? O recitiți și o revizuiți? Inițiați traducerea ei în alte limbi? Vă gândiți la eventuale ecranizări?

Trebuie să recunosc că mă simt foarte vinovat față de cărțile mele. Chiar și în situațiile dramatice prin care mi-a fost dat să trec, în ciuda faptului că în unele momente eram mai aproape de moarte decît de viață, mă încapăținam să mă gîndesc la cărțile pe care urma să le scriu. Cineva din mine mă asigură că voi avea timp și pentru a le reciti pe cele dinainte. Mă gîndesc acum că în subtextul acestei certitudini se află încrederea pe care o am în romanele mele. Am muncit foarte mult la ele, cu toată seriozitatea posibilă și, în ciuda nesfârșitelor războaie cu cenzura sau mai exact, cu cenzurile, am scris ca un om liber, neintimidat de agresivitatea celor ce dictau “ce merge” și “ce nu merge”. După Revoluție am avut mari surprize. Mari și așteptate surprize. În presă, la unele cursuri universitare, au început să fie minimalizate sau etichetate caraghios: “cărți datate”, “greu de citit” etc. Și nu numai cărțile mele, ci și ale celor ce făcuseră cu adevărat literatură. Bizar, uneori chiar de către cei ce, înainte, mă ridicaseră în slăvi. Bruscle le venise lumina, mintea cea de pe urmă. Precum vechii proletcultiști de odinioară, frustrații, lașii și ratații lăsau să se înțeleagă că literatura română se inventează acum, că înainte nu a fost decît un deșert spiritual etc. etc. că totul trebuie revizuit. Nu am nici o rezervă față de recitiri, revizuirii, ele sunt foarte necesare mai ales la noi, în lumea noastră culturală, înghețată în prejudecăți și căzută într-o veche și periculoasă autoadmirație. Numai că este important și cine face și “pe ce se bazează”, vorba altui etern revizuit, Marin Preda? Sigur că romanul este, în ultimă instanță, personaj și construcție, iar temele sunt mereu aceleași de cînd există roman. Construiești cu materialul timpului tău, așa cum au făcut toți autorii care contează, fără să ignori întrebările esențiale ale omului, filosofia și spaimele lui eterne. Orice roman adevărat are diverse paliere de înțelegere. Chiar și cei fără o instrucție specială trebuie să găsească o mină întinsă, un spațiu în care să se simtă lejer, un nivel pe măsura înțelegerii sale. Romanul trebuie să fie precum viața: o față accesibilă oricui, iar celelalte, cele mai multe, doar celor cu informație, cultură și sensibilitate deosebite. Plecînd așadar de la aceste, să le zicem, revizuirii mi-am recitat un roman la care țin mult, *Drumul cenușii*. Și recunosc că n-am nici o emoție în fața timpului ce va veni. Am citit, mai zilele trecute, într-o foarte prestigioasă revistă suedeză, o cronică la această carte apărută în Suedia cu puțin timp în urmă, din care aș vrea să citez două fraze spre liniștirea celor îngrijorați de viitorul meu literar: “Problemele existențiale ocupă un spațiu amplu în romanul lui Buzura, un text dens și încărcat, care cere o lectură atentă și angajată pentru a fi înțeles. (...) Se introduce în limba suedeză un roman important dintr-o bogată și originală creație literară.” Pot da asemenea citate și din alte articole apărute în străinătate. În septembrie voi participa la o primă lansare a *Recviem*

La Washington, pe Mall, în 1999 la Folklife Festival

ului peste hotare, urmînd ca în anul ce vine să mai aibă loc încă două. În octombrie, la New York, la celebra librărie *Rizzoli* îmi voi lansa *Orgoliile*. În străinătate, în nici o împrejurare de acest fel, și cei care m-au însoțit pot depune mărturie, nu am vorbit despre cărțile mele, ci despre ale colegilor mei.

La ce scrieți în prezent (pentru că sunt sigur că scrieți)? Cînd se va găsi în librării o nouă carte semnată Augustin Buzura?

Deși am mari dificultăți cu timpul ca simplu slujbaş al patriei, nu am întrerupt o clipă scrisul, ci numai publicatul. Lucrez mai demult la un roman intitulat provizoriu *Raport asupra singurătății* și am terminat de adunat într-un volum diverse articole publicate fragmentar sau nepublicate. Încă nu m-am adresat unei edituri și nici nu sunt prea convins că este momentul să le încredințez tiparului. Mai am și alte proiecte, dar cuvîntul hotărîtor îl are timpul căci, cum spune un proverb tibetan, “dintre viața viitoare și ziua de mîine, nu putem ști niciodată sigur care va veni mai întîi”.

Citiți România literară? De ce?

Este revista căreia îi sunt foarte îndatorat, a contribuit mult la afirmarea mea, iar în momentele cele mai grele, nu puține, din epoca prereroluționară, criticii grupați în jurul ei m-au apărut și susținut cu consecvență. Fără această revistă ar fi fost foarte trist în România acelor ani.

Alex. Ștefănescu

România literară 15

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina
Constantinescu

Cînd ai o piesă și nu știi ce să faci cu ea

DUȘAN KOVACEVIC este cunoscut în toată lumea mai ales pentru scenariul filmului *Underground*, făcut de Emir Kusturica. Dar și piesele lui de teatru au făcut ocolul lumii. *Tărîmul celalalt* și *Profesionistul* s-au jucat și la noi, la Brașov, Galați și București în regia lui Horea Popescu sau Claudiu Goga. O scriitură alertă, extrem de actuală și de percutantă, marcată și de realitatea dură din Iugoslavia i-a atras deopotrivă pe regizori, traducători, actori și directori de teatre, o parte din succes fiind garantată și de calitățile evidente ale textelor. O piesă însă, oricît de bună ar fi, are nevoie în primul rînd de un regizor care să știe să o citească și să-i reveleze miza. Dar tot atît de bine un director de scenă inabil poate să o îngroape.

Așa s-a întîmplat cu *Larry Thompson*, tragedia unei tinereți (1996), tradusă și pusă în scenă la "Nottara" de Mara Pașici-Manolescu. Necitind-o și văzînd doar "ce se petrece pe scenă" și se poate părea, în mare parte, o aiureală. Un spectacol-kitch nu pentru că aceasta ar fi cheia în care s-a dorit să se lucreze, ci pentru că pur și simplu, din nepricepere și prin absența unui scenograf (nu știu cine este Lia Dogaru) măcar cu gust, așa s-a înfățișat el la public. Deși replica e vie pe scenă, deși intuiești o tensiune profundă între spectacolul de teatru și formele cotidiene de consum "artistic" - telenovela aici - dincolo de comedia bogată în nuanțe și expresie, ironică, satirică și chiar cinică, care se revarsă peste o societate tipică pentru Balcani, ușor recunoscutibilă și în spațiul carpato-dunareano-

Teatrul "Nottara" - premieră pe țară: *Larry Thompson*, tragedia unei tinereți sau *Show must go on* de Dusan Kovacevic. Traducerea și regia: Mara Pașici-Manolescu. Scenografia: Lia Dogaru. Muzica: Nicu Alifantis. Distribuția: Ștefan Sileanu, Tania Filip, Cristian Șofron, Ion Haiduc, Ruxandra Sireteanu, Anda Caropol, Ion Siminie, Valentin Teodosiu, Claudiu Romilă.

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel
Șușară

UNA DINTRE cele mai notorii prezențe românești interbelice, pictorul Eustațiu Stoenescu, a dispărut încetul cu încetul din conștiința publică, pînă aproape de limita completei uitări și a inevitabilului anonim. Întotdeauna, în aceste situații în care prăbușirea este la fel de adîncă pe cît de amețitoare era odinioară gloria, cauzele sînt multiple, iar explicațiile trebuie să fie și ele suficient de suple și de nuanțate pentru a evita concluziile simplificatoare și mecanice, conform cărora totul se rezolvă pe traseul direct și previzibil vinovat - victimă. Și în acest caz ar fi ușor de spus că Eustațiu Stoenescu este fie victima unui complot al tăcerii - și se va vedea la momentul potrivit de ce s-ar putea justifica un asemenea complot -, fie obiectul eternei nerecunoștințe și al ignoranței cinice ale unei posterități mereu ingrate sau, la rigoare, chiar propria sa victimă, din pricina incapacității de a delega și viitorului cîte ceva din măreția antumă a gestului său artistic. În fapt, lucrurile sînt mult mai complicate și ele nu pot fi traduse în termenii comozii ai identificării unui vinovat. Nici contem-

poraneitatea lui Stoenescu nu este vinovată de participarea aproape necondiționată la triumful artistic al pictorului, după cum nici posteritatea nu este în culpă din pricina galopantei erodări a unei opere atît de bogate cantitativ și așa de diverse stilistic și formal. Pentru că, într-un anume fel, pictorul însuși, prin natura talentului său, prin performanțele sale artistice și prin sistemul lui de relații publice determină aceste reacții. Născut la Craiova în anul 1884, în casa uneia dintre cele mai înstărite familii din Oltenia', Eustațiu Stoenescu face parte dintr-o generație exemplară de oameni de cultură români, de la Jean Al. Steriadi, Samuel Mutzner, Camil Ressu, Nicolae Dărăscu, pînă la Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi și Nicolae Titulescu, cel din urmă un apropiat al lui Stoenescu încă din primii ani de copilărie, dar și dintr-o lume privilegiată social și la adăpost de orice problemă economică. În consecință, emulația intelectuală, nonșalanța și o bună stăpînire a codurilor aristocratice, dublate de o anumită detașare pe care i-o permitea spațiul său economic securizat, sînt elementele-cadru ale personalității

Tania Filip și Cristian Șofron

Un pictor aproape uitat: Eustațiu Stoenescu (II)

sale artistice și morale. Însă înaintea acestora, hotărîtoare sînt înzestrarea sa nativă, conștiința acestei înzestrări și interesul imperativ pentru pictură care se manifestă cu o uimitoare precocitate. La o vîrstă foarte fragedă, de numai cinci ani, după cum își amintește artistul însuși, îl cunoaște, în casa părinților săi, pe pictorul francez Leopold Durand Durangel, ale cărui culori le va folosi în mod spontan, dar nu lipsit de semnificație. O încercare de a învăța sistematic pictura cu un profesor localnic, un anume Nicolae Rădulescu, nu va avea cîteva știe ce efecte, însă neîndoielnic rămîne faptul că interesul copilului pentru pictură este unul ieșit din comun. Un efect direct al acestui interes este deplasarea la București, împreună cu tatăl său, pentru a vizita o proaspătă expoziție a lui Nicolae Grigorescu. Cum acest eveniment se petrecea în anul 1897, o socoteală elementară ne dezvăluie faptul că Eustațiu Stoenescu nu avea, în acel moment, mai mult de treisprezece ani. Or, acest aspect nu este unul lipsit de relevanță, întrucît un asemenea interes pentru pictură, la o vîrstă atît de fragedă, cînd motivațiile susțin în-

Ion Haiduc și Ruxandra Sireteanu în *Larry Thompson*, tragedia unei tinereți sau *Show must go on* de Dusan Kovacevic

forme facile și superficiale de pseudo-cultură. Accentele S.F., pe care dramaturgul le aduce și în alte piese, absurdul, grotescul, hilarul, nespeculate în reala dimensiune pe care o au, rămîn mofuri, aiureli, zgomote, agitații zadarnice și conduc spectacolul spre un registru minor. Nu mai vorbesc de lipsa practic de soluție regizorală, și scenografică, de care suferă realizarea și nici de greșelile stupide care sînt presărate: este pană de curent, se vorbește despre asta, se întreprinde și super-serialul australian - al cărui titlu îl poartă și piesa - se produc drame de aici, crime, morți subite și toate acestea inundate de lumină pe scenă; începutul lung - cu du-te-vino-ul directoarei teatrului și al unui protagonist pentru a găsi o scuză în fața publicului, plauzibilă pentru întîrzierea reprezentației cu *Cyrano de Bergerac*, care, de altfel, nu va avea loc niciodată, - se petrece după o cortină roz, transparentă, o imagine neinspirată, consumată acolo pînă la capăt, și nu doar sugerată, de-a dreptul obositoare. Ce a scris Kovacevic nu este simplu decît în aparență. Nu este, în realitate, la îndemîna oricui să facă un spectacol după piesa lui, pentru că oferta scriiturii este și generoasă, pretențioasă, în același timp, este o comedie care poate fi citită în multe feluri, apucată de oriunde pentru că îți întinde multe capete de fir. Mara Pașici n-a prins nici unul și a preferat să respecte rostogolirea în sine a cuvintelor, replicilor. Are însă un merit major: ne-a făcut cunoștință cu ultima scriere a "colortului" dramaturg.

Cel mai mult au de pierdut actorii din

distribuție care trec pe lingă o piesă importantă, și pe lingă niște roluri pe care și le construiesc prin abilități proprii, cu farmecul personal și care nu sînt dirijate regizoral, nu sînt susținute de indicații menite să individualizeze, să acorde șansa unor apariții plurivalente, dezvoltate pe mai multe registre. Fiecare actor a fost bine ales și bine distribuit. Aici însă a luat sfîrșit "inspirația" regizorului. Ștefan Sileanu, Tania Filip, Cristian Șofron, Ion Haiduc, Ruxandra Sireteanu, Anda Caropol, Ion Siminie, Valentin Teodosiu - nume sonore ale trupei Teatrului "Nottara" - sînt lăsați să se descurce cam fiecare după posibilități, să-și utilizeze carisma personală, glasul, ținuta, prezența, umorul cit și cum cred de cuviință. Ei joacă cu credință și chiar cu devotament, așa cum cere profesiunea, cu o anumită rigoare, dar fiecare în parte este previzibil. Pe undeva, par conștienți că au fost privați de strălucirea pe care ar fi meritat-o și pe care fiecare personaj o are, potențial, în desenele lui Kovacevic. Lipsa dinamismului articulării scenelor, situațiilor, tensiunilor, a invadării neprevăzutei în variate ipostaze, lucruri pe care piesa le are din plin, generos, afectează și jocul actorilor care, în ciuda agitației, este static, monocord, repetitiv în mijloace. Piesa în sine este și un pretext, provocare plină de ludic și umor pentru imaginația unui regizor. Din păcate, de data asta n-a fost să fie. Oricum, "the show must go on", spune subtitlul și mesajul din finalul spectacolului.

deobște practici legate de universul copilăriei, dezvăluie, fără îndoială, în același timp o marcă a destinului și o alegere care, în ultimă instanță, va confirma această predestinare. Într-o succesiune logică a faptelor, el își începe cu seriozitate studiile de pictură pe cînd este încă un adolescent, în jurul vîrstei de șaisprezece ani, înscriindu-se la Academia Julian din Paris. Se așază pentru studii în atelierul lui Jean-Paul Laurens, iar, peste doi ani, în 1902, începe să frecventeze și cursurile Școlii Naționale de Arte Frumoase. Însă indiferent de spațiul concret în care lucrează, de profesori și de ateliere, tînarul student, alături de colegii săi din atelierul lui Jean-Paul Laurens (C. Ressu, J.Al. Steriadi, S. Mutzner, N.Dărăscu, J. Cosmovici, C. Petrescu și alții), se dezvoltă în climatul aristic al momentului care este unul sever formalizat, interesat mai curînd de măreții abstracte decît de viața nemijlocită și care cultivă excesiv obediența față de normele și de canoanele academiste, în disprețul față de libertatea gestului și de tentațiile spontaneității.

Tatăl său, Grigore Stoenescu, este un mare proprietar funciar și un cunoscut om politic (senator), iar bunicul său, Statie Stoenescu, al cărui nume pictorul îl duce mai departe, a fost primar al Craiovei. Mama artistului, Matilda, provenea, la rîndul ei, dintr-o familie de origine franceză, cu rădăcinile în Bretania.

Insurmontabila barieră

SĂ NE facem că nu ne-ar lipsi unele repere proximale, de situație și apreciere, printre filmele care rulează pe ecranele autohtone;

să notăm numai în trecut, din nou, recordul mapamondic al repertoriului local, cu scorul anihilant de 33,5: 2,5 dintre filmele S.U.A. și cele din Restul Lumii (săptămâna trecută, în rețeaua cinematografulor bucureștene, exceptând Cinemateca); în rimă edificatoare cu contra-performața la rându-i aneantizantă a singurei cinematografii din zonă care și-a întrerupt premierele proprii timp de un an și jumătate, reconfirmând la reluare că nu cauzele economice ale crizei sînt determinante, ci nivelul culturii profesionale, deontologice și politice a organismelor publice abilitate;

și să glosăm mai mult sau mai puțin impasibil (nu știu dacă voi reuși, mă tem că nu) pe marginea a două noi producții S.U.A., de data aceasta de interes privilegiat prin autorii lor: *Marea hoinăreală* (alternativă în derizoriu la gravul titlu original: *O, Brother, Where Art You*) de Joel Coen, și *Doctorul T și femeile* (rămas în derizoriu originar) de Robert Altman.

Relativ tinerii frați Coen (Joel și Ethan, acum împreună doar ca scenariști, regia asumindu-și-o vîrstnicul) și veteranul Altman figurează două generații distincte și două șanse de vîrf ale non-conformismului în filmul nord-american, de pe vremea cînd producțiile de peste Ocean primeau încă adesea La palme d'or la Cannes (Altman în 1970 cu *Mash*, Coen-ii în 1991 cu *Barton Fink*, intermediari de Schatzberg, Coppola - de două ori, Scorsese, Fosse,

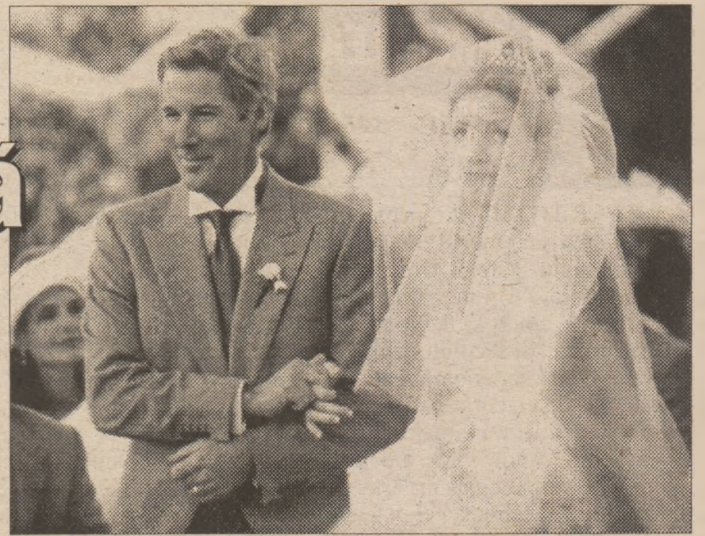
Marea hoinăreală (*O, Brother, Where Art You*), de Joel Coen, S.U.A.; cu George Clooney, Tim Blake Nelson, John Turturro; *Doctorul T și femeile* (*Dr. T & the Women*), de Robert Altman, S.U.A.; cu Richard Gere, Any Commings, Helen Hunt.

Soderberg, Lynch). Perseverența decadelor de vîrstă (tocmai a intrat în al patrulea sfert al propriului secol) și frecvența neslăbită a junilor maturizați (mediu cvadragenari) întretin imaginea unei curse contra-cronometru care rămîne pasionantă, în ciuda variațiilor de tonus, cu subtilitățile reinnoite, recent, în *Joc de culise* al septuagenarului sau *Marele Lebowski* al celor doi frați - ca să ne limităm la peliculele difuzate și la noi.

În producțiile de ultimă oră, se mențin atît similitudinile unei școli (propensiunea epicului, aplombul ludic), cît și diferențele de accent sau coloratură, prin optica modificată a generațiilor: Altman gravitînd, nu fără ironie acidă, spre mediile intelectuale, specializate profesional (doctorul T. - ginecolog adorat, dar și victima a femeilor), Coen cu gustul înnăscut al aventurii metaculturale în spații diverse, cu paradoxul unei parodii retromitizante (trei criminali din timpul marii crize evadează din detenția muncii forțate spre delicia unei formații a muzicii *country*). Fiecare din cele două filme poartă marca unui ținut anume, cu peisajul sau fabulos: discret intercalat în narațiune, chiar șters - Texas-ul doctorului interpretat de Richard Gere; în schimb tutelar în respirația de *plein air* - Mississippi-ul celor trei fugari. E una dintre rețetele de rezistență ale cinema-ului american, această osmoză regăsită, cînd nu e standardizată, a personajelor și spațiului lor definitoriu, cu surpriza că avantajul acuității în percepția naturii, în genere rezervată tradiționaliștilor, revine mai tinerilor cinești. Partiturile scenaristice ascultă și ele de un gust comun al riscului și bravadei. Pentru excursul său aproape misogin și pe alocuri satiric, Altman se lasă în seama unei scenariste (Anne Philip), în timp ce cei doi Coen se prevalează fantezist

de Homer însuși, pe care-l trec utilitar pe generic cu titlul *Odiseei* sale, pentru vagile ecuri, în periplul non-eroilor lor, ale încercărilor miticului Ulise (numele i-l imprumută liderul evadaților, interpretat de George Clooney), mai transparentă și savuroasă fiind parafrazarea episodului cu fermecătoarea Circe, aici întreită și mai puțin drastică decît prototipul, transformînd doar ipotetic pe unul dintre bărbați, nu într-un porc, ci într-o broască.

Există și un minus comun, în aceste jocuri de planuri: preeminența spectaculosului, a efectelor și subtilităților de gen, nu este egalată ca altădată de non-conformismul iconoclast. Prevalază complezențele cu gustul comun și convenabil, în ambele partituri. E unul dintre răspunsurile la întrebarea: de ce privilegiul oferit de cele două filme - a nu lipsi din agenda nici unui cinefil - nu e totuși de prim plan? Critica internațională și festivalurile le-au plasat în a doua jumătate a clasamentelor. Alt răspuns ar fi - vorba noului redactor-șef de la *Cahiers du cinéma*, Charles Tesson, dintr-un editorial intitulat "L'Art majeure" - că o "anumită parte a visului filmic", pe care-l reprezintă Hollywood-ul, s-a deplasat neversosimil nu spre leagănul cinematografului - Europa, ci din California, peste Pacific, în unele zone din Asia. În topul ierarhiilor au trecut filme ca *Tigru și dragon* (China-Taiwan-Hong Kong) de Ang Lee sau alte produse ale Extremului Orient și Orientului Mijlociu (din unghi european), mai ales din Iran. Aici au migrat - citez din *Cahiers...* - "acea senzație a sublimului, acel veșmint al

Richard Gere - victimă adorată (*Doctorul T și femeile*)

intangibilului, pe care numai cinema-ul îi îngăduie spectatorului să-l mîngîie". Se vede că cinematograful, în loc să moară, e mai puternic, finalmente, decît orice regim politic, fără a mai vorbi de minusurile tehnice sau economice. Doar subcultura profesională ș.a.m.d. îi este fatală. Ar fi rațiunea secretă în virtutea căreia mai nici una dintre aceste revelații (cu excepții intimplatoare) nu ajunge pe marile ecrane neaoșe ale meridianului nostru.

Dar - revenind la premierele americano-bucureștene - există în cele două filme cel puțin aspirația spre sublimul pierdut și intangibilul uitat, încercări de recuperare disperată, în cite o secvență antologabilă. În *O, Brother...* - momentul cînd eroii sînt salvați din fața plutonului de execuție de uriașul tumult al apelor revărsate ale unui baraj, în *Doctorul T...* - zborul nefericitului medic în tornada care-l readuce nevățat pe pămînt. Un fel de utopie a miracolului salvator. Soluția e însă în *extremis* - un *Deus ex machina* tardiv, în această mutație de anvergură tectonică a întietăților, pe care o credeam de resortul epocilor formative ale noii arte. Ea recidivează, cu trecerea neiertătoare în penumbră a performerilor de altă dată. Vai de cei care nu intra nici măcar în trena acestor mișcări neiertătoare!

Valerian Sava

Un gen cu multiple chipuri

DANSATORI care sunt în același timp interpreți, în sensul actoricesc al cuvîntului, au existat întotdeauna, dar în ultimele decenii a apărut și un gen aparte de dans-teatru, cum ar fi, de exemplu, cel practicat de Pina Bausch. Apropierea dintre cele două arte s-a făcut însă și din cealaltă direcție, actorilor cerându-li-se adesea să stăpînească în asemenea măsură arta mișcării, încît expresivitatea gestului să poată fi o prelungire a expresiei vocale. Dar și în acest domeniu s-a ajuns pînă la forme de teatru-dans, în care actorii dau viață conținutului de idei, în mare măsură, sau chiar exclusiv, prin arta gestului.

Coregraful Florin Fieroiu este la a doua încercare de a crea un astfel de spectacol de teatru-dans, pe scena Teatrului "Nottara". Dacă în spectacolul stagiunii trecute, *DaDaDans*, actorii se revendicau atît de la arta cuvîntului cît și de la cea a gestului, de astă dată, în recenta montare *Dansolitude*, actorii se exprimă numai prin mișcare.

Creatorul spectacolului a plecat de la un scenariu de Radu Macrinici, are ca partener pentru scenografie pe Lia Manțoc, iar ca interpreți pe actorii Cerasela Iosifescu, Dragoș Bucur, Alexandru

Jitea și Bogdan Dumitrache.

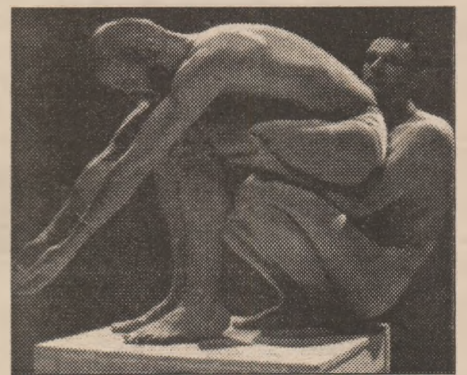
Micul dicționar care ne întîmpină înaintea începerii spectacolului, în programul de sală, cuprinde cîteva gânduri generoase, cum ar fi "gest - întinde o mîna", sau întru totul adevărate, "dragoste - cea mai grea poruncă", alături de altele pline de umor, "palma - metoda biblică de imbujorare", dar și gânduri răzvrătite, precum "corp - singura creație a părinților mei". Nu numai în plan profesional, dar și în plan intim, spiritual, generația celor ce au acum puțin peste treizeci de ani, și careia îi aparține și Florin Fieroiu, se consideră a fi deci o generație spontanee.

Dansolitude, un spectacol de Florin Fieroiu

În ceea ce privește însă legătura dintre modul de gândire exprimat de coregraf în program și punerea lui în pagină, pe scenă, nu există fisuri. El a cautat și a realizat, într-adevăr, o "înlănțuire de poziții firești ale corpului". Joacă, răsete, chicoteli, imbrânceli, pumni, impunsături sunt legate cu abilitate de coregraf și interpretate firesc și totodată expresiv de cei patru actori, care se invîrt prin scenă și pe marginile ei, parînd ca descoperă treptat, reflectoarele, stîngile și pânzele albe, cu ajutorul cărora vor îmbrăca apoi spațiul scenic. O joacă bine dirijată, bine executată, cam lungă și neavînd parcă nici un scop, decît acela de a se desfașura atunci, acolo, pe scenă, și nu oriunde în alta parte. Corpurile actorilor au în tot acest timp o gestică directă și o plastică frustă.

Maestria creatorului intervine în partea a doua care dă sens și primei părți, tocmai prin contrast. Interpreții dezbracă costumele oarecare, de stradă și corpurile lor goale, doar cu slipuri, sub o lumină scăzută, dar bine direcționată, capătă o marcată sculpturalitate. Trei pânze albe, ridicate mai întîi pe jumătate, oblic și apoi drept pînă sus, îi izo-

lează pe actorii-dansatori de hăul restului scenei și ne invită într-un spațiu cu o puternică tentă de irealitate. Într-o atmosferă de visare cu ochii deschiși, corpurile aveau mișcări în ralanti, ca în apă, fiecare interpret evoluînd mai întîi singur, apoi în cadrul a două cupluri, unul mixt, iar celălalt de același gen. Corpurile îmbrăcate avuseseră mișcări precumpănitor dure, pe cînd cele goale, sub lumină difuză, iradiiau poezie și lirism necăutat, pledoaria implicită pentru cele două cupluri făcîndu-se cu decență, eleganță și finețe.

Principalele calități ale spectacolului *Dansolitude* se definesc astfel a fi firescul primei lui părți și reveria poetică din cea de a doua parte.

Liana Tugearu

PREPELEAC

de Constantin Toiu

Tatăl nostru Faulkner

SCRITORII europeni l-au înțeles și l-au admis greu pe autorul imaginarului ținut *Yoknapatawpha* din sudul Statelor Unite, "singurul său proprietar și stăpîn absolut." Un monarh al ficțiunii.

Sentințe crude și definitive vin din partea celor trei mari europeni ai secolului abia încheiat... Gide, Malraux, Sartre... O rică superioară se distinge imediat în frazele lor critice atât de elaborate, reprezentînd literatura celui mai cultural continent, în înțelesul modern, firește...

Mai întii, André Gide. De notat, în treacăt, că nici unul dintre cei trei suscitați nu este propriu-zis prozator. Nici măcar André Malraux, cel mai apropiat de William Faulkner, nu atît ca stil, cit prin sadismul auctorial, bine regizat.

"Nu există personaj faulknerian care să aibă propriu-zis suflet", - îl execută scurt Gide pe prozatorul american. Destin, da; suflet însă, nu, cel puțin în tradiția europeană.

Malraux e mai explicit. "O lume inegală, puternică, sălbatică, nu lipsită uneori de vulgaritate. Lume în care omul nu există decît strivit. Nu există un om al lui Faulkner, nici valori, nici chiar psihologie, în ciuda monologurilor interioare din primele cărți. În schimb, există un Destin unic, dominator, îndărătul fapturilor diferite sau asemănătoare, ca moartea într-o sală de spital plină de incurabili. O obsesie intensă zdrobește personajele, ciocnindu-le unele de altele, fără ca vreunul să imblinzească soarta: ea rămîne în spatele lor, mereu aceeași, și îi cheamă la ea, fără ca vreun personaj s-o invoce..." (André Malraux, 1933, *Dicționarul biografic al autorilor, Lafont-Bompiani*)

Cel mai categoric se arată a fi Jean-Paul Sartre. "...L'Homme de Faulkner, comme on dit l'homme de Dostoievski ou de Meredith - ce grand animal divin et sans Dieu, perdu dès la naissance et acharné à se perdre, crud, moral, pînă și în crimă, - nu prin moarte, nu în moarte - în clipele cele din urmă ce preced moartea, grandios pînă și în chinurile ca și în umilințele cele mai abjecte ale cărnii, acest om eu îl acceptasem fără nici o critică; neuitînd obrazul trufaș al autorului și amenințator, de tiran, ochii lui goi... Și totuși, nu mai pot să accept omul lui Faulkner: el e o mască (*trompe-l'oeil*)... La volubilité de Faulkner, son style abstrait, antropomorfic, de predicator, altă mască (*trompe-l'oeil*). Stilul său încarcă, îngroașă gesturile cotidiene, le îngreunează, le copleșește de o măreție de epopee, făcându-le apoi să pice cu botul în jos, ca niște ciini de plumb. E o monotonie scîrbită și pompoasă cu tot dinadinsul în acest ritual al cotidianului vizat de Faulkner; gesturile sunt însăși lumea unui nemărginit plictis." (traducere spontană după un articol din aceeași lucrare *Dicționarul biografic al autorilor*).

Am stăruit asupra opiniilor celor trei mari europeni, mai ales asupra textului aparținînd lui Sartre, spre a face și mai evidentă diferența dintre vederea lor literară și a prozatorului american ce avea să primească Premiul Nobel în 1949, cu mai puțin de un sfert de veac înainte de a muri, la fel de însingurat și de neînțeles: un sudist care nu s-a predat pînă în cea din urmă secundă a existenței sale.

Cu Faulkner dispăre și cea din urmă redută sudistă din ea rămînînd nepieritor doar forma, doar stilul pe care Sartre îl demontează cu atîta pizmă, sper, dacă nu rea-credîntă. Cît privește *Ritualul zilnic*, el este însuși Ritualul

biblic, i-real dezvoltînd miezul realului.

Profit de prilej ca să reproduc cîteva pagini din traducerea magnifică a lui Mircea Ivănescu făcută unuia dintre romanele de bază, ale lui Faulkner în anul 1975, la Editura Univers, - ABSALOM, ABSALOM! (începutul).

"Începuseră puțin după orele două și pînă aproape la apusul soarelui în după-amiază de septembrie nesfîrșită, tăcută, fierbinte, inertă, moartă, rămăseseră în încăperea pe care domnișoara Coldfield o numea încă birou pentru că așa îi spusese tatăl ei - o cameră întunecoasă, fierbinte, neaerisită, cu toate obloanele închise și zăvorite de patruzeci și trei de veri, pentru că pe vremea cînd era ea mică se spusese că lumina și curenții de aer aduc cu ei căldura și că în întuneric e întotdeauna mai răcoare, și care (pe măsură ce soarele bătea tot mai din plin pe această latură a casei) se zăbrălea cu dungi galbui încărcate de fire de praf - Quentin se gîdea că ar fi cojite din vopsea veche, uscată, decolorată, suflată înăuntru camerei de pe jaluzelele jupuite, așa cum le-ar fi împins boarea de afară. O tufă de glicină înflorise a doua oară în vara aceea pe un grilaj de lemn în fața unei ferestre, și în ea se opreau din cînd în cînd vrăbiile în stoluri întimplătoare, iscînd cîte un sunet uscat, viu, prăfos, înainte de a-și lua zborul mai departe; și în fața lui Quentin, domnișoara Coldfield în veșnicul ei vestmînt negru pe care-l purta de patruzeci și trei de ani acum, pentru sora ei, pentru tatăl ei sau pentru cel care nici nu-i fusese soț - nimeni nu știa - așezată astfel, țepănă, în jilțul drept, tare, atît de înalt pentru ea, încît îi atîrnau picioarele drepte, țepene, ca și cum ar fi avut pulpe și glezne de fier, neatingînd dușumeaua, cu aerul de furie neputincioasă și inertă pe care-l au picioarele copiilor, și vorbind cu vocea posomorită, hărțuită, uimită, pînă cînd în cele din urmă ascultarea însăși avea să se renege pe sine și simțul auzului avea să se recunoască învins de la sine și obiectul de demult mort al zădărniceii ei neputincioase și totuși neimblinzite avea să se arate, parcă printr-o recapitulare încărcată de reproșuri, invocat liniștit, neatent și inofensiv, iscat din mereu reînnoita și visătoare și învingătoare pulbere.

Glasul ei nu se oprea, se pierdea pur și simplu. Era semiîntunericul turbure, cu miros de coșciug, dulceag... de la glicina a doua oară înflorită pe zidul de afară în care soarele de septembrie liniștit și frenetic, cu mireasma difuză, distilată... în care izbucnea din cînd în cînd fluturarea vie, noroasă a vrăbiilor..."

Interesant, cei trei scriitori francezi citați la început sunt mult mai apropiați de Balzac și de Stendhal, în raport cu Proust, care, nu numai cronologic pare că este gata să-l ajungă din urmă pe Faulkner. Exagerînd oarecum. Aceeași topică stufoasă a frazei; aceeași vertiginosă succesiune a *incidentalelor*; aceeași degrigoladă a gramaticii și sintaxei avînd, filologic, prăpăstioasa derulare a unei fisurări atomice. Cuvîntul - incomparabil al lui Faulkner - poartă, într-adevăr, pecetea epocii moderne, nucleare. Impactul îl resimțiră, în proză, literaturile mai tinere, ca a noastră, mai puțin formată decît cele majore; și în consecință mult mai înclinată să accepte o paternitate naturală, în fine, în narațiune, și care-i lipsea...

mente în care auzul meu a refuzat să mai primească mesaje în timpul emisiunii. Doar priveam fața oarecum detașată, fără urmă de vină asumată de jenă, a "inculpatului" și ochii măriți de groază și de nauceală ai lui Dinescu și Popescu. Turnătorile datează din 1949. Pe atunci, Dan Amedeo Lazărescu era un tînăr promițător, dotat, avea toate datele de a se situa pe o poziție de repudiere a unui regim ce se instala abia. În anul acela, orice om normal și cu bun simț nu putea semna nici un fel de pact diavolesc. Și cei care au trăit acele timpuri știu asta mai bine decît mine, care am refăcut momentul din cărți. Este incredibilă liniștea cu care Amedeo Lazărescu făcea turnătorii plătite cînd elita românească era decimată în pușcării, cînd valorile noastre alegeau exilul, cînd spitalele psihiatrice erau populate cu oameni care gîdeau și îndrăzneau să se exprime liber, cînd însăși condiția de om era o utopie în România. Această persoană a traversat toate aceste orori sporîndu-le prin propriile delatații plătite. Ani și ani de zile, pînă aproape de sfîrșit. Un individ impregnat de vină, o slugă a Securității care n-a avut o clipă de remușcare, un moment în care fantomele celor aruncați în ghearele tortionarilor să-l năvălească și să-l determine să-și recunoască public faptele. Mai mult, după '89 s-a înfațișat în hainele curate ale unui mentor și creier liberal, vorbind ditirambic despre morală și moralitate. Intervențiile lui Mircea Dinescu și ale lui Cristian Tudor Popescu erau vizibil marcate de durere și de stupefacție în fața unei persoane care nici acum nu părea a fi atînsă de nimic. Eforturile lor aproape disperate s-au lovit ca de un zid. Ca un laitmotiv se auzea "Maestre dragă -

OCHEAN

de Paul Miron

Cine bate la ușă?

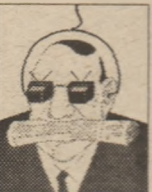
CUPRINS de patima mării, Moise făcu tot posibilul ca să posede el însuși o barcă sau mai degrabă un caic. S-a înfîlțit cu norocul la un fost colonel care conducea o asociație a "Militarilor din Medgidia". Acesta îl invită să cunoască frumusețile Pontului Euxin. Barca încăpătoare era proprietatea unui turc și fusese, oficial, sechestrată și dată în folosința militarilor. La îmbarcare zăriră un pîlc de invalizi, toți cu pieptul ticsit de insigne și decorații. Învățacelul, făcînd loc unui voinic doritor de a se răcori și care era cît pe aci să-l calce, sări în apă trăgînd după el pe cîțiva din tovarășii voinicului. În apă începu o luptă groznică. Un hoțoman perfid îl trase în adînc, rîndindu-l peste tot corpul cu o sculă inamică foarte ascuțită. Speriat simți cum i se ridică părul sub căciulă: "Ajutor! Mă mîncîncă! Ajutor!" Singurul ajutor fu remarcă unui glumeț: "Nu te mai prefăce, burticică! Las-o mai moale." Cînd voinicul îl apucă de gît ca să-i frîngă beregata, se auzi trei bătăi care zguduiră cetatea. "Cine e acolo?" Tăcere. Moise reuși să scape de îmbrățișarea uriașului. Se trezi și răsufli ușurat. Bătăile se repetară. "Cine e? Intră, că e deschis!" În cameră năvăli furios Cel de Sus: "De ce nu e ușă aici?" - "Este. Așa e obiceiul prin părțile astea. Pun un covor, ceva o zdreanță, o rogojină." Cel de Sus îl privi cu dispreț: "Cum să bați la ușă, dacă ușa nu-i?" Smerindu-se foarte, tînarul căzu în genunchi: "Iertare!" - "Să te duci imediat în tîrg să potolești oamenii de acolo; un nebun s-a suit într-un copac ca să ajungă și el în rîndul sfinților; refuză să se dea jos." Moise se încurcă: "Cum să-i urc ușa în pom?" - "Te privește. Moda asta a venit de la greci. Le zice stîlpnici. Unii ajung la performanțe considerabile. Dar nu de asta te-am chemat. Te-am trezit ca să-ți aduc aminte că ești însoțitorul meu. Nu mă vei părăsi, îți spun asta din milă ca să-ți clădești o nouă viață. Vei fi umbra mea, glasul meu pe pămînt, ocrotitorul poporului pe care îl voi alege eu."

Moise căzu la pămînt fulgerat de vestea nemaipomenită. Din țărîna mulțumi Celui de Sus cu puține cuvinte și nu uită ca un gospodar adevărat să întrebă încă o dată ce-i cu ușa asta în pom.

Cel de Sus se ridică de pe buturuga pe care se odihni și, răbdător ca niciodată, se apropie și-i puse mîna pe umăr. Simți pînă în creier răsufierea divină. Încet, dar greu, se lămurii despre ce este vorba.

"Acum", adăugă el, "Moise, mai trebuie să-ți zidești casă de piatră. Ai vreo logodnică?" Ametit de emoție, învățacelul începu să se bîlbîie: "Da! Nu! Ar fi Sefora, cum să vă zic ...?" - "Nu zici nimic. Te însori."

pentru Mircea Dinescu - dar rapoartele mele despre unguri sînt acolo?". "Sînt, dar sînt cele despre Monica Lovinescu și altele, și altele". Auzînd prima parte a răspunsului, bătrînul domn se liniștea și devenea impasibil. Nici metafora lui Cristian Tudor Popescu despre viața dusă într-o mare pușcărie - România - n-a fost decriptată. Cu un interes mărunt a venit întrebarea: "La cîți ani ați fost condamnat, domnule Popescu?" Năucitor. Masca de fier a imposturii s-a impregnat adînc pe chipul acestui turnător. Mirșavia este atît de mare, încît nici un pumn nu-l poate face K.O. Nu cu mult timp înaintea emisiunii terminasem *La apa Evilonului* (vol. 2) a Monicăi Lovinescu. Un document emoționant și impresionant al devotamentului extraordinar al Monicăi Lovinescu, al lui Virgil Ierunca, Eugen Ionescu, Eliade și alte nume ale culturii noastre față de tot ceea ce a însemnat valoare în România. Și în exil au fost prigonii, bătuți, amenințați cu moartea și din cauza unor delatații ca ale lui Dan Amedeo Lazărescu și ca ale altora ca el. Nerușinarea nu cunoaște limite. Mă urmăresc privirile lui Mircea Dinescu și ale lui Cristian Tudor Popescu, disperate, neputincioase, îngrozite de o istorie neagră trăită de poet cu cuțitul la beregata lui și a familiei (ca și Dorin Tudoran, expulzat din țară, ca și Paul Goma) - care preț de o oră, printr-un odios reprezentat, a fost din nou vie, palpabilă. Surprize, vom mai avea. Numai spărgînd buboaiele negre ale comunismului, numai cunoscînd trecutul cu bune și cu rele, numai fiind informați și conștienți despre ce a fost această boală în România, vom mai putea salva ceva. Va trebui să coborîm în infern, pentru a ajunge măcar în purgatoriu. (M.C.)

TELE-**COMANDO**

Masca de fier

OEMISIUNE zguduitoare a fost *Scurt pe doi de joi*, 26 aprilie (moderator, Radu Filip). Invitatul permanent este Cristian Tudor Popescu, informat mereu, aspru, pregătît cu întrebări la subiect și pe măsura invitațiilor. Ediția din seara cu pricina a fost specială și datorită caracterului inedit al chestiunii pusă în discuție: dosarul de colaborator al lui Dan Amedeo Lazărescu. Pentru ca dialogul să fie la obiect, a fost invitat în studio și Mircea Dinescu, după părerea mea nu doar ca membru al CNSAS-ului, ci ca unul dintre puținii disidenți pe care i-am avut, o victimă a unui sistem diabolic pe care Dan Amedeo Lazărescu l-a întreținut cu rapoarte, de pe urma cărora a cîștigat și ceva bănuți. Am crezut că tirul celor doi îl va spulbera pe acest venerabil domn, care și-a jucat cu eleganță și morgă rolul unui om inteligent, moral, al unui liberal veritabil. Priveam pe viu o așezare față-n față a victimei cu călăul. Gîndul mi-a fugit adesea la cartea Doinei Jela, *Drumul Damascului*, la confesiunea unui tortionar, la starea de rău fizic care o bîntuia adesea pe autoare. Recunosc că sînt mo-

CARTEA
STRĂINĂ

prezentată de
**Andreea
Deciu**

PORNIND
DE LA VALÉRY

de Livius
Ciocărlie

Fondul (obscur) și forma (clară)

“FELUL de a gândi spune mai mult decât ceea ce spui... Fondul nu are nici o importanță... esențială” (II, 275), afirmă unul din participanții la dialogul intitulat *L'idee fixe*. Celălalt îi răspunde: “E o teorie a poeziei...”

Deci, poezia are numai formă, nu și sens sau, oricum, n-are decât un sens inesențial. Valéry urcă dincolo de cuvinte. Afirmă că pe om îl cunoști *văzându-l* cum vorbește, înregistrând *timbrul și inflexiunile* vocii. Încă mai provocător, se întoarce și spre idei: “Filosofia e o chestiune de formă” (II, 274), spune el. (Ceea ce îmi reamintește că Noica, singura dată când l-am ascultat, ne-a spus că în filosofie primordială e *tonul*).

Las la o parte provocarea: filosofia n-ar avea decât formă. Spun invers: tonul însuși are sens. Timbrul și inflexiunile vocii dau de înțeles câtă bună creștere are omul, lasă să ghecești cam cât e de cultivat. Intensitatea vocii, gesturile spun, și ele, cât e de civilizat. Rețin, așadar, importanța primordială a formei, dar n-o desprind de sens. Iau un tablou de Mondrian, făcut din linii drepte. Aflu ceva despre *forma mentis*. Va să zică, obțin acest sens: care e *forma* minții lui. Mai aflu și ceva de ordin istoric despre stadiul dialecticii *formei* picturale la care s-a ajuns prin Mondrian. Prin urmare, mențin: cum nu poate fi sens fără formă, nici formă fără sens nu poate fi. Este, de altfel, un principiu - revoluționar, în epocă - al chiar poeziei lui Valéry și este ceea ce reiese din afirmația lui că îl *cunoști* pe om *văzându-l* cum vorbește, ascultându-i tonul. Atunci, cu cine mă cert? Păi, nu mă cert cu nimeni. Scriu și eu așa.

“Flaubert era convins că nu există decât o singură formă pentru o idee, că trebuie s-o găsești și s-o construiești, că trebuie să trudești până ajungi acolo. Această frumoasă doctrină n-are, din păcate, nici un sens. Dar nu e rău s-o urmezi” (I, 1476). Sigur că nu e rău, dar “doctrina” are și sens. Scrisă altfel, o idee nu mai are aceeași idee. Pe de altă parte, ideea nu există până ce nu e formulată. Nu există decât un *vag ce ai vrea să spui*. Oricât ar părea - și chiar ar fi - de mistic, a crede într-o *unică* formă e bine fiindcă așa se ajunge, când se ajunge, la o *formă*, ceea ce este cel mai important și, totodată, la o *variantă* de vârf a ceea ce ai vrut să spui, iar asta - vorba lui Valéry - *nu e rău*.

nu și la cel al invenției. Mărturisindu-și nepriceperea într-ale matematicii, Steiner se întreabă dacă o ecuație sau o problemă de geometrie descriu o lume deja existentă, sau au capacitatea de a crea un nou univers. Care este semnificația noțiunii de imaginație matematică, sau științifică? E o întrebare complexă, pe care Steiner se

resemnează să o lase fără răspuns, deși e limpede că scepticismul său rămâne pînă la capăt nefavorabil științelor. Există un frumos al numerelor, sau al unei demonstrații de algebră? Pe măsură ce ne întorcem către secolul XVII — epoca marilor și gravelor mutații pe care le deplînge Steiner — e din ce în ce mai greu să

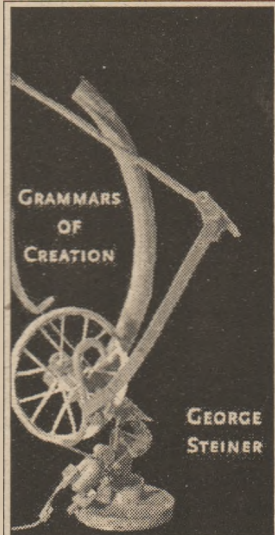
disociem un frumos sau un adevăr al artei de frumosul și adevărul științelor. Poate că distincția dintre creație și invenție nu e decât un mit al vremurilor recente, la urma urmelor. Dar o carte precum aceasta, scrisă cum e cu fascinanta elocință a lui Steiner, re-aliniază cele două culturi, cum au fost numite, pe poziții ireconciliabile.

CELE DOUĂ CULTURI

ÎN *Arta ca procedeu*, un text scris în 1927, formalistul rus Victor Șklovski compara experiența estetică cu percepția unei fături care descoperă pentru întâia oară lumea din jurul ei. În vreme ce percepțiile obișnuite, care sînt ancorate în rutină și mai mult ascund decît dezvaluie, arta solicită o percepție a anumitor trăsături ale unui obiect, obiectul în sine fiind neimportant. În experiența cotidiană noi mai mult alunecăm peste, dincolo de obiecte, pentru că ne sînt atît de cunoscute încît nu le mai vedem cu adevărat. Apelăm pur și simplu la amintirile pe care le avem despre ele, la ceea ce deja știm, mi-zînd mecanic pe consecvența lor. Arta, însă, literatura în speță ne obligă să redescoperim lumea de ca și cum am vedea-o pentru prima oară. Ne obligă să o vedem și să o simțim, de ca și cum nu am fi cunoscut-o niciodată. Concluzia lui Șklovski este că percepția estetică echivalează cu o trăire epifanică. Deschizîndu-ne ochii asupra unei lumi pe care ne-am obișnuit s-o ignorăm tocmai pentru că ne e familiară, arta recreează de fapt Creația originară.

Ideea expusă de Șklovski în acel eseu din 1927 pare să fie și punctul de plecare al celei mai recente cărți a lui George Steiner, *Grammars of Creation*, pusă în slujba unei misiuni dificile la momentul actual: aceea de a demonstra că artele și literatura sînt superioare, la scala istoriei civilizației, științei și tehnologiei. Teza lui Steiner nu diferă mult de a formalistului rus, chiar dacă detaliile expunerii sînt distincte. În esență, autorul susține că prin artă avem revelația eternității. Atemporalitatea operelor literare rămîne neafectată de temporalitatea universului uman. Literatura ancorează omul pe un teren ferm — cel al valorii, al universalului și transcendentalului —

crufîndu-l astfel de vremelnice, de arbitrar și zadarnic. Rostul unor scriitori ca Dante sau Paul Celan, așa cum îl vede Steiner, este de adevărați salvatori ai omenirii. Poezia intrupează setea de absolut;

George Steiner,
Grammars of Creation,
Faber, 2001, 288 pag.

tărîmul estetic îl vindecă pe om de neputințele istorice și biologice inerente constituției sale. Arta, într-un cuvînt, e izbăvitoare.

Argumentele oferite de Șklovski în sprijinul ideii sale provin din analize la diverse opere literare celebre. La fel procedează și Steiner, oprindu-se asupra textelor lui Celan, Dante, dar și Dostoievski ori Wittgenstein. E important însă să observăm că nici Șklovski, nici Steiner nu sînt originali în idei (la urma urmelor arta ca transcendență era crezul anticilor), cît mai ales în punctualitatea unei anume ipoteze. La Steiner, această ipoteză privește istoria literaturii în globalitatea ei, ca parte a istoriei civilizației. Comparînd un roman de Dostoievski cu invenția motorului cu aburi, Steiner constată actualitatea operei literare, imună la trecerea timpului, la progres și evoluție, în contrast cu inactualitatea unei descoperiri științifice, pe care oricînd o altă descoperire o poate face total inutilă. Nu e firesc să acordăm privilegiile cuvenite Creatorilor, mai presus de Inventatori? (Se-nțele-

ge, scriitorii și artiștii sînt Creatori, iar oamenii de știință Inventatori.)

Pledoaria lui Steiner nu are un obiectiv concret. Ea nu e menită să-i alunge din cetate pe ingineri sau programatori, nici să ne convingă a da uitării nume precum Newton sau Einstein. Nu e vorba de o competiție între artiști și oameni de știință, din care autorul i-ar scoate învingători pe primii. Dar cartea lui e o pledoarie — inevitabil pătimașă — concepută cu intenția de a schimba radical un *Zeitgeist*, dacă nu un raport de forțe. Steiner e dezamăgit de vîrsta la care a ajuns omenirea, nu doar pentru că invențiile tehnice și științifice ne iau ochii, lăsîndu-ne astfel deseori insensibili la adevărata creație, cea artistică. E drept că Internetul amenință să ia locul bibliotecilor, că în locul cărților ne chinuim să citim pe ecranul unui calculator. E drept că telefonul mobilă invadează ultimele teritorii ale spațiului privat, substituind puțina liniște care mai rămăsese cu pâlăvrăgeli mărunte. Dar și mai grav este că literatura și arta modernă (ori postmodernă) sînt reflexe ale unei creații decăzute, dacă o putem numi așa. Odată cu secularizarea artei (pentru care Steiner îi găsește responsabili tot pe oamenii de știință, mai precis pe filozofii naturaliști ai secolului XVII), creația estetică își pierde miza ontologică, ruptă fiind astfel de codul cosmogonic. Ne mai putem referi la creație vorbind totodată despre *objet trouvé*?

Dezvrăjirea lumii, cum a numit-o un istoric francez, a afectat științele și umanioarele în egală măsură. Cu toate acestea, Steiner deploră situația numai în domeniul artelor și literaturii, pentru că în lumina distincției pe care o propune teologia, ca emblemă a unei lumi încrezătoare în forța abstractă a unui Creator, nu e relevantă decît la nivelul creației,

Françoise CHOQUARD

Drag prieten

L'AIRE pregătește în aceste zile apariția unei culgeri de nuvele (*Cuvintele mele*), scrise de prozatoarea elvețiană de expresie franceză Françoise Choquard, deținătoarea mai multor premii literare, dintre care amintim Premiul Republicii și al Cantonului Jura, 1983, pentru întreaga sa operă, și cel acordat de Atelierul scrisului din Saignelégier în 1984. Îmi face plăcere să pot prezenta cititorilor noștri în avanpremieră una din miniaturile din volumul amintit, nu înainte de a spune câteva cuvinte despre autqare, pe care am avut privilegiul de a o cunoaște în-deaproape.

Născută cu 74 de ani în urmă în cantonul Jura într-o ambianță lingvistică franceză, scriitoarea s-a stabilit din tinerețe la Berna, unde s-a considerat totdeauna "o exilată" din punct de vedere lingvistic (deși Berna este socotită un centru de bilingvism!). Din căsătoria cu un medic german-elvețian, Witz, a avut patru fete, de care e foarte mândră, ca și de cei unsprezece nepoți. Tatăl ei, "matca" familiei, căci mama a părăsit-o înainte de vreme, este eroul romanului *Centaurul rănit*, tradus și la noi.

Deși talentul scriitorcesc i-a fost descoperit încă de pe băncile școlii, de scris cu adevărat s-a apucat mult mai târziu, după ce copiii au crescut. O viață de familie cu multe obligații, lângă un soț "căsătorit cu meseria lui", i-a dat totuși răgaz să studieze temeinic pianul, timp de 21 de ani, cu o înclinație aparte pentru Bach. Scriitoarea nu și recunoaște "talentul pentru muzică", dar acordă anilor dedicați pianului meritul de a o fi obișnuit cu structurile bine organizate, pe care le-a aplicat și le-a cultivat apoi în literatură. Trebuie să adaug că gustul de a asculta și de a înțelege muzica bună își are rădăcinile tot în acest studiu. Îmi aduc aminte cu câtă emoție și satisfacție l-a descoperit pe George Enescu, într-o seară, pe când mă aflam în casa ei primitoare, situată într-unul din cartierele luxoase din Berna, pe o stradă privată, la doi pași de renumita și mult vizitata grotă a urșilor, simbolul și inima orașului. În casa veche, cu etaj și cu grădină liniștită, mobilată cu un gust desăvârșit, cu piese vechi și cu tablouri de pret, dar și cu multe fotografii de familie, am observat că pianul era deschis, semn că stăpâna lui nu l-a trădat cu totul.

Este o bucurie să te afli în prezența acestei femei vioaie, care nu și-a pierdut nici agilitatea, nici frumusețea și nici interesul pentru sexul opus sau pentru micile plăceri cotidiene. Maestră în organizarea unor dineuri alese, cu brânzeturi, pescării, patiserii fine și cu vinuri renumite, asortate cu preceptele la felurile de mâncare, are foarte mulți prieteni și chiar admiratori. Face gimnastică și aleargă, profitând de splendida promenadă de pe malul Aarului din apropiere și, dacă ai șansa să o interesezi, își povestește viața fără false pudori, lăsând loc înțelegerii pentru tot și toate și afirmând ostentativ: "Știu tot." Conștientă că viața a fost generoasă cu ea, Françoise Choquard este lipsită de falsă modestie și iubește frumosul în mod selectiv, dar constant. De pildă, nu se sfiște să declare că

arta modernă nu o impresionează, cu o singură excepție poate: îl adoră pe Brâncuși. (Îmi amintesc că un alt scriitor și artist plastic din lumea română îi pronunța numele italianizat, cu z, și nu știa că-i român.)

În ciuda sentimentului său exacerb de "exilare lingvistică", Françoise Choquard iubește Berna și este o plăcere să o ai ca ghid în acest oraș istoric. Te poartă cu profesionalism de arhitect pe străzile vechi și înguste, cu case lipite unele de altele, ascunse sub streșinile largi, tipice acestui oraș. După ce urcă în viteză sutele de trepte din turnul vestitei catedrale, de unde se văd acoperișurile de țiglă roșie ale orașului, își exprimă regretul pentru ornamentele dispărute în timpul Reformei (catedrala fiind protestantă). Câțiva pași mai încolo se află Parlamentul Confederației, cunoscutul Glockezit (Turnul cu ceas) înconjurat de gură-cască, mai ales japonezi, în așteptarea apariției figurinelor care se mișcă la ore fixe și a clopotarului care bate timpul. Turiștii mișună alături de noi în urbea așezată într-o cotitură a Aarului prin Piața Confederației, a Urșilor, a Călăreților, a Orfanilor...

Criticii literari au apreciat în mod deosebit la romancieră arta selectării detaliului semnificativ și frumusețea stilului. Cine știe să aleagă dintr-o multitudine de detalii tocmai pe cel cu miez este un om ordonat, care cunoaște bine întreaga paletă de trăsături care alcătuiesc spiritualitatea și ambientul uman, îmi spunea un prieten. Iar omul ordonat nu suferă de angoasă, este sigur pe forțele-i proprii sau își caută echilibrul în stabilirea migăloasă a ierarhiilor. În arta scrisului, cizelarea detaliului semnificativ este o dovadă de har și acesta din urmă nu-i lipsește lui Françoise Choquard, care, pe bună dreptate, a fost numită într-o recenzie semnată de John Widmer "magiciană a limbii". Își alege maniera de a scrie în funcție de subiect. Romanul *Iarnă lucidă*, o poveste de dragoste târzie, se bucură de frame ample cu un vocabular distins și rafinat, în timp ce în *Centaurul rănit*, frazele concentrate sugerează iminența morții eroului principal. Françoise Choquard își rafinează cu grijă modul de exprimare subtil și sugestiv autocaracterizându-se: "Nu scriu pentru coafeze!"

A vizitat țara noastră de două ori cu prilejul lansării romanelor sale traduse în românește: *Centaurul rănit* și *Drumul spre Lipari*, ultima oară în anul 2000. Contactul cu intelectualii români a încântat-o. Impresiile din ultimul voiaj au fost consemnate de scriitoarea Bernadette Richard într-un cotidian din Jura la 20 iulie 2000: *Des honneurs roumains pour une écrivaine ajoulote*. A fost încântată de întâlnirea cu prof. Nicolae Balotă, care i-a luat un interviu la televiziunea română. Casetă cu acest interviu, de care este foarte mândră, a circulat în cercul său de prieteni. A reținut numai partea pozitivă a vizitei sale, prietenia și ospitalitatea românească, muzeele, oamenii talentați, muzica, voiajul în Dobrogea, dorindu-și să revină la noi, și a trecut sub tăcere aspectele negative (doar perna tare de la hotel a suferat-o). Păstrează contactul cu țara noastră prin Ambasada României de la Berna participând la toate evenimentele culturale organizate de aceasta din urmă în țara cantoanelor. Într-un cuvânt, este o prietenă a României și a românilor.

POTRIVIT mod de a-mi începe scrisoarea! Gândirea nu-mi propune totuși nimic mai bun. Mă rog, mă veți înțelege mai bine în timpul lecturii.

Urările de an nou fericit - ca răspuns la ale mele, dar eu trimit atâtea fără ecou - au fost pentru mine ca un concert de clopote la orele amiezii. Deja mă alertase adresa mea de pe plicul lat, reproducă de un scris necunoscut. Grafia, inclinată spre dreapta, aeriană, stilizată mi-a fost muzică și poezie. Am cântărit scrisoarea în palmă, i-am examinat timbrul, i-am descifrat locul și timpul de trimitere. Am procedat ceremonios, supunându-mă inconștient obiceiului din zilele faste. Așadar, îmi scria un necunoscut din orașul meu, iar perspicacității mele nu i se prezenta nici un reper. O reproducere bine aleasă cu Turnul Ceasului, faimosul Zeitglocke din Berna, îmi oferea pe verso eleganta dumneavoastră semnătură, după câteva cuvinte despre care aș vrea să uit că sunt prea modeste ca să nu fie sincere. Îmi doriți un An Nou fericit. Pe moment a fost, căci mi se părea că aud dangătele de clopot ale tuturor sărbătorilor din calendar la un loc! Da, toate în capul meu, fără excepție. Îmi spuneți că amân abordarea scopului real al scrisorii mele. Așteptați ca prologul să fie la înălțimea mesajului. Doresc de fapt să vă povestesc întreaga mea viață. Trebuie deci să mă ridic la o oarecare înălțime și să mă retrag puțin, căci e vorba de un zbor peste timp.

Am făcut demult cunoștință. Nici nu-i cazul să vă amintiți. "Bună ziua, bună seară", fără o mâine! În rarele noastre întâlniri de mai târziu, statura dumneavoastră masivă - nu-i mai curând din partea mea o identificare cu personajele lui Feininger? - statura dumneavoastră deci a răvășit simțul meu de frumusețe. Privirea dumneavoastră semisurzătoare și poate puțin mioapă m-a făcut fericită. Abia m-a atins, că am și păstrat-o ca pe un talisman vibrant, vivace. Am încercat s-o învăț pe de rost și, noaptea, îndărătul pleoapelor închise, o făceam să apară, ca o fotografie magnetizată.

Între momentul în care am desfăcut plicul și cuvintele pe care vi le scriu, mi-am făcut lunga plimbare zilnică, prescripție medicală. Inutil să-i schimb locul sau timpul. Trebuie să-mi împart bine viața ca să nu las loc nici marasmului, nici angoaselor, îmi spun doctorii. Ale mele-s deci intrarea în pădurea cu trunchiuri groase, băncile care nu-mi folosesc, poiana cu luminșișurile ei spre cer și, în sfârșit, panta spre râul care se expune, se întinde și-și face culcușul în văzul lumii! Aici mă regăsesc, mă adun, mă liniștesc și mă judec pe rând. Nu mi se repetă până la saturație că dacă mintea o ia razna și-mi joacă feste, asta nu înseamnă că-s bolnavă, mă rog... într-adevăr bolnavă. "Calm, mers pe jos și gândire pozitivă" mi se spune printre alte sfaturi. Deci, la primirea felicitării dumneavoastră și a superbului simbol al ceasului ei, am avut și mai multă nevoie să traversez pădurea - catedrala mea cea mai sigură - ca să ajung pe malul Aarului, aflat în sezonul apelor joase și leneșe, verzi și înghețate. Știu să văd alternanța vârtejurilor clocotitoare cu apele reținute de spumă tenace, știu să disting geamătul curentului, zborul unei perechi de lebede, pasul apropiat al unui alergător. Vorbesc încet cu mine însămi anchetând îndărătnic sușișurile și coborâșurile

existenței mele. Așa am luat hotărârea: voi pune capăt visurilor mele sterile și vă voi împărtăși câteva reflecții asupra vieții mele heteroclitice. Ajunsă la vârsta trecutului mai-mult-ca-perfect, relatările mele se văd în mod ciudat declinate la prezent. Ca și râul care-și continuă vechea sa albă.

Am hotărât deci, dragă prietene, ca azi e rândul dumneavoastră să priviți o anumită fotografie. Nu vă mirați să mă vedeți cu fustă scurtă sau înconjurată de copii, bunică fragilă sau adolescența prea cuminte și asta în lipsa oricărei cronologii. În ce deceniu oare aș putea situa venirea dumneavoastră în viața mea? Sau unde să așez silueta dumneavoastră înaltă printre amintirile mele? Bah! La ce bune datele precise, adevărurile controlabile? În schimb, pretați-vă la jocul meu! Să privim ceasul pornind, acele urmându-și cursul, personajele ascultându-și mecanismul și să urmărim gestul puternic al clopotarului de bronz, imperturbabil la înălțimea din turnul lui. Să suprapunem aici viața mea. Este miracolul privirii dumneavoastră, al dumneavoastră înșivă, care mi-o redați dintr-odată, așa cum este. Tot avantajul scrisului constă aici, în câteva cuvinte!

Am șase ani. Un accident de sanie mă ține săptămâni întregi prizonieră într-un pat încă de copil. Ca să fiu pe placul celor mari, mai tot timpul plecați, trebuie cu orice preț să-mi "trec timpul" într-un fel. Lângă pernă, îmi fabric o comoară: o cutie goală de șocolată Frigor. Smulg vata de pe marginile pansamentului și căptușesc cutia, adică... patul. Botez drept păpușă o fiolă minusculă de fortifiant și-i fac, din poleială, rochie și palton. Am astfel la dispoziție o prințesă care nu mă are decât pe mine și careia îi poruncesc zile și nopți deschizând și închizând un capac.

Pentru a doua oară, insula Elba ne găzduiește în vacanță, cu familia, într-o padure de pini rezervată amatorilor de camping. Tabăra noastră e ferită de vânt, dar ce-i mai trist e că-i ferită și de cea mai mică vedere spre mare. Fetitele noastre leagă prietenii la castelele lor de nisip și încă nu le pasă de calitatea întâlnirilor. Tatăl lor, cu pescuitul lui la undiță, își desăvârșește la distanță nevoia lui de singurătate. Lăsată de-o parte, în mirosul de pini și țărâitul de greieri, încerc o experiență aparte. Aleg, elimin și adun cuvinte pentru a le constrânge să alcătuiască un poem. Uf! am copii, bărbat și sunt silită eu să păzesc cortul și tabăra, departe de mare și de nisip? Rima sau independența se înscrie atunci în caietele mele?

E iarnă, între Crăciun și Anul Nou. Bărbatul meu încă nu știe că-i grav bolnav și habar n-are că schiurile n-o să-l mai îmbete de fericire mult timp! Peisajul de sub ochii noștri predispune la meditație, permițând chiar puțină grandilocvență. Înălțimea îmi dă curaj. Între cer și pământ, pe un telescaun, mă aud vorbind despre noul an, despre un nou început posibil între noi doi, despre o relație mai sinceră, mai profundă "îți vorbesc de mine, vezi, eu care revin cu totul la tine". Răspunsul a cerut timp, înainte de a se prăvăli în zapada prea albă: "Păcat că din partea mea... nu mai sunt liber să te regăsesc", a pronunțat el a părere de rău, acolo sus, sub cerul ucigaș.

De-a lungul vieții mele de femeie măritată, poștașul strecoară din când în când pe adresa mea, cu poșta familiei, o vedere cu un mesaj foarte scurt și tot-

de departe

deauna nesemnă. Ghicesc expeditorul dintre mulți, cunoscând scrisul autoritar al unui om sigur de el și încă sigur de mine, imi tot spun de fiecare dată. Nu era liber, când eu încă mai eram, iar pasiunea noastră n-a știut să se combine cu uitarea. Așa că din lumea întreagă imi sosesc vederi nesemnate care declanșează la treizeci, patruzeci, cincizeci de ani ai mei, visuri - cum nu se cade - redând viața, suflu, dorința, gust și culoare caruselului răbdărilor mele.

La Atena, în vechiul Muzeu de Artă, într-un intrând care pare provizoriu, înainte, departe de fluxul turiștilor. Dintr-o dată, rămân locului în fața unei forme ideale. Puri de fildeș, nas hotărât care continuă arcul sprâncenei, gât lung pentru un asemenea cap cicladic ușor dat pe spate. Figură de extaz, zice careva. În ochii mei, rugăciune, așteptare, detașare sau poate apartenență la o lume diferită. Ce-mi dă impulsul să ating sculptura, să descopăr un secret? Să se fi lucrat în piatră într-o viață anterioară? Oare de ce din ziua aceea n-am căutat decât aceleași linii esențiale în operele lui Brâncuși, Arp, până la Laurens? Îi obosesc pe prieteni cu explicațiile mele și ocolesc un "fii draguța și taci". În generația mea, nu li se dă femeilor locul convenit, chiar dacă profesore universitare, voiajore sau chiar moștenitoare bogate... În ceea ce mă privește, voi ști eu oare să țin capul sus ca statuile detașate ale Cicladelor, când imi va veni ziua? Tocmai am făcut aluzie la moarte. Se va ști oare că am examinat-o? Singură, în fața cadavrului celui care mă părăsise în ajun, am râvnit iar să descopăr un secret. Aplecata asupra-i, degetele mele, fără să tremure, i-au ridicat pleoapele. În lumea cealaltă, le-au ținut mult deschise. Nici asta n-o voi uita. Ochiul rămâne umed, strălucitor, viu! De atunci înțeleg mai bine mâinile pioase care închid aceste "ferestre ale sufletului".

Poștașul cu vederi imi bate la ușă abia respectând timpul meu de doliu. Voi rămâne pentru el aceeași femeie în ciuda vieții personale parcurse? Mișcătoare recucerire! Norii sunt mai năvalnici când dau foc soarelui pe-nserat. Mai vertiginose, abisurile în spatele

barierei de coral. Dar mai vii, mai nebune și mai tandre nopțile sub stele! Miile noastre de riduri ne fac să zâmbim. Și ne distrează la culme această imagine a cuplului nostru care reînvieste lumea după placul lui, conform limitelor lui. Îmi revine zelul, schimb subiectul romanelor mele. Cel puțin pentru un bărbat am încarnat toate femeile și mi-a acordat locul convenit. Dar moartea a trecut iar pe aici, subit, lucid, cum am notat mai târziu într-un titlu. Peste zece ani - dar asta-i altă poveste - ea a revenit, într-o superbă după-amiază de toamnă, în grădina la mine, da, moartea în grădina mea.

De atunci, cărțile mă irită, capul imi joacă feste. Credincioasă condeiului, scriu scrisori, multe scrisori! Au ele, toate, un destinatar? Sunt măcar redactate? Unele vin retur cu mențiunea: "Necunoscut." Sunt plină de bunăvoință. Adică nu port pică nici corespondenților mei, nici mijloacelor de transport ale coletelor poștale, trenuri, avioane, vapoare mai ales - ah! aceste pachetoturi din amintire cu ferestrele lor luminoase care punctează noaptea! Dar țin la ele, scrisorile mele sunt timbrate corect și, în cartierul meu, toți se miră de numeroasele mele trimiteri. Am cunoscut oare atâtea țări, atâtea personaje? Întrebarea-mi aparține! La urma urmei, da, poate lor le scriu, cine mai știe!

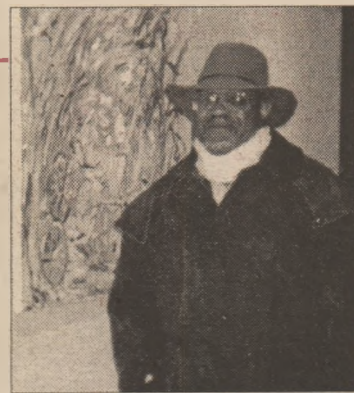
Astăzi fac excepție. Vă scriu, în fine, dragă domnule, dragă prietene, cel a cărui statură impozantă debusolează acele cadranului meu personal. E-adevărat că asta nu-mi dă nici un drept și mă tem că am depășit limitele cu scrisoarea mea nechibzuită. De altfel, sunt foarte împrăștiată și o oboseală ascunsă mă cuprinde. O să fiu în stare s-ajung la poșta? Sau, redevenind copil, o să caut pe drum un balon de care să-mi leg misiva? Nu va fie teamă, o să-i dau drumul chiar sub ceasul orașului, cel din felicitarea dumneavoastră. Cu capul răsturnat, voi privi plicul învărtindu-se, apucat de sunătorul aurit și voi râde de vorbele mele care au știut să se agăte de timpul dumneavoastră...

Prezentare și traducere de
Magdalena Popescu-Marin

Fredrick WOODARD

PROFESORUL Fredrick Woodard predă de peste douăzeci de ani la Universitatea Iowa, unde a și condus pentru o vreme atelierul de creație al scriitorilor. Fost director al Muzeului de Artă din Iowa și al programului de *creative writing* al universității, Woodard are o biografie impresionantă: a scris cărți și articole despre literatura african-americană, a realizat documentare și seriale TV despre Africa, a publicat volume de poezie și a avut mai multe expoziții personale de pictură.

L-am cunoscut cu ocazia unei conferințe la programul de Studii Americane din București și l-am revăzut la Centrul Cultural American într-o dublă ipostază: de poet și pictor. Oferindu-se audienței printr-o metodă multi-media, Woodard a recitat, însoțit de muzică, pe fondul unui ecran pe care se derulau imagini de corpuri stilizate și a desenat câteva caligrame, începând astfel câteva tablouri, completate apoi spontan de către persoane din public. Poeziile de mai jos reprezintă o mică selecție, dificil de făcut, din ce a citit Fredrick Woodard în acea seară.

Visătorul

Psst!
Psst!

Eu, Visătorul,
sînt acuzat
De tot ce se poate imagina.
Numiți obiectul, și eu, fabricantul de
vise,

I-am făcut sau îl voi alcătui.

Sînt un tehnician neuronal.
Adică un fel de tinichigiu.
Fac după cum îmi comandă corpul:
"Fă".

Întregul corp își amintește.
Întregul corp varsă
amintirea,
ca o piele exfoliată.

Lăsați-mă să țes pînza acestor vise.

Mănuși albastre

Port mănuși albastre
ca să culeg fragmente
din mine
care zboară anapoda ca moliile în
chilie.

Altfel, sînt gol,
drept ca un împărat,
totul e prestabilit,
plătit în avans.
N-am carnețele de dans
pline de numele băieților de la fermă
a căror inocență o pot provoca
dîndu-le ciocolată.

am rămas cu ce a apărut cînd s-a
făcut lumină.

Abstracția - cum e viața.
E starea mea de paria, moștenirea
mea.

Cine sînt eu să mă întreb cum sînt
lucrurile acum
și cum au fost?

Fragmentele rezistenței mele ard
laolaltă

Dinspre centru,
zboară peste paravane
Le văd la granița viselor mele.
Restul din mine este precis
fixat,
nemîșcat ca o fotografie a uitării.
Pe genunchii tatălui meu,
Cînd eram o numai o copilă
Vorbeam ca o copilă, plină
de groaza mamei mele pentru
această lume.

Pentru a fi un vehicul al binelui
Am ciulit urechile spontan
ca să recit umil preceptele
altcineva le spunea cu ochii închiși
sau cu un ochi hidos alunecînd
acolo unde nimeni nu asculta.

Acum sînt femeie;
Văd orori - ale mele -
destrămate:
Sînt o femeie
care n-a fost niciodată
propriul său copil.

Încă mai am mîinile curate.

Stare de proscris: Nudul negru

Pot să vin la Tine
am capul plecat și mîinile tremurînd
ca să-ți spun că mi-am pierdut
grația,

neliniștit dincolo
de cunoașterea unei ființe
ca mine:
o dansatoare,
ce dansează goală în spațiu
pînă ce spațiile rămîn ele goale,
o gheară amoebică
înainte a tot ce este robust
în lumină și în salturi cuantice?

Mă află aici,
am capul plecat și mîinile tremurînd,
pentru că n-am auzit de mine
niciodată,

doar că mi se spune Lilit -
prescurtat Lily. Totuși
încă mă întreb:
sînt dragostea și izbăvirea
antitetice
noul versus vechiul testament; sau
fantoma căreia îi sînt încredințată
sau am căutat unde nu trebuia
ca să numesc
ceea ce nu există?
Sau așa este,
dragostea și izbăvirea
te anesteziază?
adică totul, un
puternic drog
care m-a făcut să mă firăsc toți
acești ani?

Te conjur acum!
Nu sînt nerecunoscătoare pentru
viața mea;
Vreau doar o șansă ca să o trăiesc
din plin.
Pardon. Sună romantic. Iart-o pe
mama.
Ea punea romantismul printre
lucrurile îngrozitoare pe care le
numeri pe degete.

Sînt de acord
sexul este uneori plicticos.
Dar
acum te conjur pe Tine
oricum!

Prezentare și traducere de
Cosana Nicolae

POLIROM

NOUȚĂȚI mai 2001

Hotărâri ale Curții Europene
a Drepturilor Omului
Culegere selectivă (Vol. II)

Miguel de Cervantes

Nuvela exemplare (Vol. I și II)

Jacques Le Rider

Europa Centrală sau paradoxul fragilității

În pregătire:

Cristian Tudor Popescu
Ileana Mălăncioiu

Un cadavru umplut cu ziare
Vina tragică

-30% OFERTA SĂPTĂMÎNII

pentru comenzi on-line în site-ul www.polirom.ro ▶ Agenda

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978, Timișoara, Tel.: 092/548785
E-mail: sales@polirom.ro

www.polirom.ro

PRINT

IB MICHAEL (n. 1945) reprezintă, alături de Peter Høeg, marele nume de succes al literaturii daneze contemporane. Romanele sale fantastice, cu elemente mitice și magice, au fost inspirate din numeroasele călătorii în America Latină, China, Tibet și alte spații exotice. În lumile de mister, universul zilnic se strecoară provocând o permanentă germinare. Tulburare necesară metamorfozelor, fără de care omul încremenește și moare

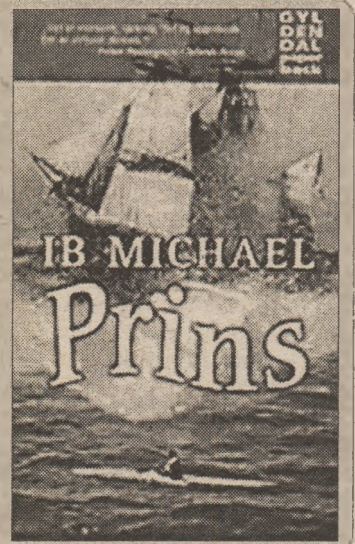
După un număr de romane consacrate îndeosebi căutării identității (*Povestea imperială*, 1981, *Kilroy, Kilroy*, 1989), sau propriei biografii și istorii de familie (*Fata de vanilie*, 1991, *Cavalerul ceasului al doisprezecelea*, 1993, și *Scrisoare către lună*, 1995), Ib Michael a descoperit în echilibrarea universului poetic cu spațiul cotidian o soluție care l-a lansat - prin romanul *Print*, 1997 - între cei mai citiți autori ai lumii.

Povestea se petrece în 1912, într-o pensiune de provincie daneză, pe malul mării. Un băiat de 12 ani, Malte, se întâlnește cu spiritul unui marinar mort în urma cu un secol, adus la țărm, în sicriul său, de un ghețar care se topește. Ca și în alte romane ale autorului,

timpul și spațiul nu sunt delimitate - aproape nu se poate face distincție între prezent și trecut. Povestea de dragoste a marinarului mort (iubita sa, la aproape o sută de ani, fiind încă în viață) se suprapune întâmplărilor vieții lui Malte, iar destinele celor doi se confundă...

Sufletul marinarului mort e în același timp îngerul păzitor al lui Malte și alter-ego-ul său experimentat și eroic. Prezență omniscientă - înger, prieten imaginar sau Lucifer, prinț al luminii - pare la început cel la care se referă titlul cărții. Mai târziu însă, adevăratul prinț se dovedește a fi Malte: „Liber în țara minunilor copilăriei - iată ce înseamnă să te naști prinț.”

Scrisă aproape ca un poem, amestec de bildungsroman, roman de amor și poveste cu duhuri, cartea captivează deopotrivă prin acțiune, cât și prin stilul care reflectă întru totul întrepătrunderea de planuri. Cuvintele sunt chiar oglinda întâmplărilor, rătăcind într-un labirint către lucruri - drum creat de ele însele, prin care transpar, răsfrângere după răsfrângere. Fragmentele ciocnirii ghețarului de Titanic, traduse mai jos, reprezintă una din cheile ieșirii din labirint.

Capitolul I.

In care iese la iveală corabia

ÎNCEPE în ceață. Departe, la capătul lumii, unde nimeni nu vede ce se întâmplă, gheața se sparge plesnind peste albele fiorduri. Marea se arată-ntre sloiuri, albastră; noaptea, care a durat jumătate de an, cu soarele sub orizont, s-a sfârșit. Gheața trosnește, spărtura urmărind altă spărtură, când un munte de sticlă - de mărimea unui palat din povești, cu turnuri, crenele, ferestre, de mult acoperite de nea - crapă și pornește pe mare prin vuinte vântoase.

Ziua cea lungă a revenit.

Se leagăna pe mări, gonind către sud, joacă în furtunile care-i spală coastele, netezindu-le, în timp ce turnurile se ascut precum ace, picurând sub soarele care urcă zi de zi tot mai sus.

Palatul stă pe o temelie de umbre negru-albastre. Pe măsură ce caldura prinde putere, gheața devine friabilă. Apa începe să sape launtru și-afară, apar goluri minuscule, adâncite la fiece strop. În câte-un unghi de lumină pare o catedrală, cu vitralii în ferestre rotunde sau lungi, când gheața sfărâmă în prisme lumina. Sau se rotește încet în curent, moschee sub bulbii de cepe-ai cupolelor.

Totul curge; soarele-și mână roata-nainte. Crăpăturile se unesc între ele; cu ecou al fiordului care, după un somn de peste jumătate de secol, eliberase ghețarul, rupându-se ca la naștere. O formă se ivește din miez, o sumbră matrice. Amintește de zdrențele pânzelor de paianjen din săli de palat.

(...) Se află încă sub sticlă, dar sticlă e plină de picuri, se roade pe zi ce trece, ajunge ca geamul subțire. Detaliile încep să se-arate.

S-ar părea că peste corabie a trecut o furtună. Cambuza e sfărâmată, cabina zace-n țândări sub artimon, pretutindeni pene de la vâslele barcilor de salvare pe care nici un suflet n-a mai avut timp să le lase la apă. Stâlpi de lemn și bărne s-au desprins din încheieturi, scripetii sunt îndoțiți, coșurile de aerisire - strivite sub încărcătură.

Nu se văd morți. Doar răscolirea în urma lor, de jur împrejur.

Sub chepenguri, încărcături pustiite

de fildeș; în cală, legat de trunchiul catargului, se află-un sicriu. Aud semnalul de ceață al unui vapor, mă trezesc, mă întind, casc de-mi trosnesc falcile în spațiul strâmt amintindu-mi cușeta. Ne apropiem de un țărm străin. Semnale de ceață își răspund între ele, pe rând.

Capitolul 29.

In care gheața se sparge

NU M-AM TREZIT când s-a rupt ghețarul în două, nici la semnalul sirenelor de vapor, vestind ceața. M-am trezit într-un zgomot de bile de marmură date de-a dura peste coasta de fier a navei. O ciocnire trecând ca un tremur prin gheață, lovindu-mă până-n adâncul structurii cristalinelor. O sută de ani trecuseră-n zbor; m-am trezit într-un palat al ieșilor, plutitor, și-am găsit timpul intrat în alt secol.

M-am născut în 1812; ultimii șaptezeci de ani i-am petrecut în ghețar, tânăr și bine păstrat, în timp ce Aviaja îmbrâtnise. Astfel am petrecut o sută de ani și cinsprezece zile, vârstă care nu înseamnă nimic pentru-n înger. Se vorbește mereu doar despre corabia care s-a scufundat, niciodată despre miriadele de forme cristaline care s-au sfărâmat ropotind precum grindina peste punte, precum cioburi de sticlă.

Apoi prin tot vasul s-a răspândit un țuit, dinspre cazane, aburul liberându-se. Ca niște locomotive ajungând la peroane, în interiorul vaporului. Mă gândesc la balena pe care am văzut-o dându-și suflarea, nimerită în inima de harpon. Jetul țâșnea din spinare, fântâna însângerată.

Încă zac țepăn ca scândura, în tapiseria sicriului. Dar deasupra capului meu totul gonește, și întregul palat de cristal se umple de crăpături.

La douăsprezece și un sfert pornește primul semnal de alarmă din cabina de telegraf.

Pe punte, echipajul pregătește bărcile de salvare, îndeapărtează prelatele, scot cu ciocanul icuri, lasă cu scripetii bărcile. Coboară la babord, întâi femeile și copiii. Panica nu e prea mare. Cele mai multe bărci ajung la apă cu prea

puțini pasageri. Niciodată cei loviți de catastrofă nu cred că e grav ce se-ntâmplă.

E scoasă orchestra. Cellistul francez își trage instrumentul din coridoare, peste puntea de sus - cuiul violoncelului zdrăngănind pe podele - spre salon, unde se află întreaga orchestră. Cântă îmbrăcați în vestele de salvare; ceea ce dăunează mai ales cordarilor, care pierd ritmul. Cântă *ragtime*. Niște perechi dansează - mai aproape de Dumnezeu decât unii de alții.

Toate lămpile sunt aprinse; luminile se revarsă din lucindele rânduri ale cabinelor, din saloane și sala de promenadă cu geamuri mari. Mecanicii păstrează generatoarele-n funcție, să nu se taie curentul. Fochiștii umblă prin apă până la genunchi. În sfârșit, țuitul zăpăcitor se oprește, cazanele nu se mai află sub presiune. O nouă liniște. De la prova urcă o rachetă de alarmă, răspândind ploaie de stele peste vapor. Petrecerea abia a-nceput. Mai sunt multe ceasuri până la naufragiu.

Cu puțin înainte de ora două, vaporul se înclină primejdios. Începe să se răstoame. Farfuriile alunecă din dulapuri, din rafturi, valuri de porțelan și argintarie, pahare și sticle de șampanie se risipesc pe punte. Mobilele plutesc prin cabine. Peste capetele marinarilor viscolesc șezlonguri, butoaie. Telegraful bate pentru ultima oară. „Transmisie încheiată”.

Abia peste-un sfert de ceas, vaporul geme ca sub o lovitură cutremurându-i carena. Se rotește în jurul axei, prora dispare-n adâncuri, pupa se ridică spre cer. Cele trei elice ies la iveală în noapte, apele curg de pe ele-n cascade de fosfor. Mișcarea stârnește un val care mătură primii pasageri peste bord.

(...) Peste două mii de suflete-au fost, cu mateloții cu tot. Peste o mie cinci sute din ele s-au spart ca niște coji de ou, înăuntrul. Ce explozie de-artificii!

Îmi amintesc din vremea când eram spiriduș, cum luminau creierii celor mai mici zburători ca licuricii în bezna. I-am văzut când eram ferecat în bulgărele de chihlimbar. Nu se compară cu sufletele-țâșnind în noapte. Urlă și fluieră-n jurul meu, colacii de salvare sunt rampele de lansare.

Niciodată, nici înainte, nici după, n-am mai văzut asemenea izbucnire de îngeri. Aurele roz pal, verde-venin, al-

bastru de Delft, turmalin și topaz. Se-nvolbură pe firmament, atârna-n ciorchini de fum după-nălțarea la cer. Unele amestecate cu apă pentru acuarele, altele cu ulei sau albuș de ou, după substanța din care-a fost sufletul.

Tot spectrul se sparge. Roșu violent, vioriu de gheață, galbenul-foc al budiștilor. Fiecare cu propria-i strălucire. Raze drepte sau frânte, fiecare ridicare la cer este unică, purtată de cozile de cometă ale celorlalți. Sunt și niște rateuri - cei fațarnici în ale credinței.

Aceasta e cea mai marea noapte a morții din noua mea viață. Sunt cu totul în voia solarului vânt, plutesc pe valuri magnetice să-mi salut frații, surorile-ntru lumină. Dumnezeu, pe atunci nu știam să fac altceva...

Toate tainele sunt acum ale mele; aud muzica de la mii de scufundate plane, văd un vas cu o sută de catarge, cincizeci de catedrale-au trecut prin preajmă, cu sfărâmate vitralii. Mă trezesc în plină zi pe muntele mai înalt ca oricând. Ce vreți cu numele Domnului? Parcă marea își amintește numele înecaților?

Încă nu mi-am folosit ultima dorință. Navighez în cristal, mă legăn sub turnuri de gheață ale caror ferestre prind focul soarelui, vântoasele mă poartă; inima curentilor din adâncul Golfului Mexican mă pulsează. Am părăsit strămtărea Danemarcei luându-mi rămas bun de la Capul Farewell, trec de Newfoundland, unde a fost ciocnirea, dus de curenți la nord de insulele Shetland.

Gheața se topește devenind tot mai limpede, corabia iese din nou la iveală. Trăiesc toate astea, răsfrângere după răsfrângere. Abia-n Marea Nordului, nu departe de fiordul Bergen, icebergul se topește, eliberând epava. Aud o elice în apă - un vas de coastă, mânat de aburul vremilor noi...

Ultima se topește dorința. Ca un ghioc răsucit stă gheața în măduvă. Până la urmă curge și ea, mânăndu-mă cu dorul de Aviaja mai departe în Skagerrak. Aici aud semnalul de ceață și într-o bună zi ies la țărm, unde mă descoperă un băiat.

Prezentare și traducere din daneză de Ana-Stanca Tăbărași

Timpul minunilor

● În librăriile elvețiene a apărut în primăvara aceasta romanul *Wunderzeit (Timpul minunilor)*, publicat la Editura Pendo. Cartea ne-a atras în mod special atenția, fiindcă autorul ei se numește *Cătălin Dorian Florescu*, un psiholog care locuiește și lucrează la Zürich. Născut la Timișoara în 1967, a plecat în copilărie împreună cu tatăl său, din motive medicale, în S.U.A., a revenit acasă, apoi în 1982 a părăsit definitiv, împreună cu părinții, România. Cartea lui de debut, scrisă în germană, e autobiografică și narează la persoana I, din perspectiva unui copil, atmosfera anilor '70-'80 din România ceușistă. Cele două ziare principale din Zürich - "Neues Zürcher Zeitung" și "Tages Anzeiger", precum și alte publicații din Elveția germanofonă au recenzat favorabil romanul lui Cătălin Dorian Florescu. La 3 aprilie, tânărul autor și-a prezentat cartea și a citit fragmente publicului zürichez, bucurându-se de succes. După lectură, răspunzând întrebărilor din public, C.D. Florescu a spus între altele ca *heimat* rămâne pentru el România, chiar dacă a plecat de acolo la 15 ani. (Alina Mondini, Zürich)

Furturi de cărți

● În Spania, un preot și un profesor au fost condamnați la închisoare, fiindcă au furat din biblioteca diecezei Zamora 466 de cărți vechi (între care zece incunabule) pe care le-au vândut colecționarilor sau instituțiilor publice din Paris, Milano, San Francisco și Bogota. Și în Italia, la Mantova, sute de cărți vechi au dispărut din depozitele bibliotecii istorice Teresiana, închisă publicului de doi ani din pricina unor lucrări de restaurare și restructurare. O anchetă se află în curs.

Premii

● Scriitorul uruguaian Marco Benedetti a primit recent Premiul Ibero-american al Fundației José Martí, în valoare de 30.000 de euros, iar Doris Lessing - Premiul David Cohen pentru literatură britanică, decernat o dată la doi ani de The Arts Council. Scriitorul Jostein Gaarder (autorul best-seller-ului mondial *Lumea Sofiei*, tradus și

la noi) și soția sa, Siri Dannevig au inițiat în 1997 Premiul Sofie, dotat cu 100.000 de dolari și merit să onoreze personalitățile sau asociațiile care oferă alternative viabile la evoluția societății actuale. Anul acesta premiul a revenit Asociației pentru taxarea tranzacțiilor financiare în scopul ajutorii cetățeanului (ATTAC).

"J'aime flâner..."

● Paris - capitala a oamenilor cărora le place să se plimbe la întâmplare pe străzi. Acesta e punctul de vedere al americanului Edmund White, care a trăit 15 ani printre parizieni și a consacrat o carte artei speciale a plimbării, *The flâneur* (Ed. Picador). Nu e vorba nici de o analiză socio-istorică, nici de un ghid turistic, ci de un amestec ciudat de informații culturale și reflecții stimate de plimbarea prin Paris. Cum pentru americani rătăcirea fără țintă prin oraș, pe jos, doar de dragul plimbării, nu există, *The flâneur* - scrie "The Independent" - a fost receptată cu multă curiozitate.

Sătulă de scris

● Maeve Binchy, autoare irlandeză de best-sellers, a declarat, la 60 de ani, că s-a săturat de scris și că preferă să călătorească prin lume decît să-și petreacă zilele așezată la computer. Ea vrea să se bucure de averea acumulată

din cărți (cam două milioane de lire sterline!), vizitînd locuri despre care pînă acum doar a citit sau a văzut filme. Totuși, alături de aparatul de fotografiat, va lua cu ea și laptop-ul, fiindcă nu se știe niciodată cînd vine inspirația...

ANA CARTIANU

A ÎNCETAT din viață Prof. dr. docent ANA CARTIANU

Pentru cei mai mulți, Doamna profesor Cartianu, așa cum i s-au adresat decenii de-a rândul studenții, s-a identificat cu însăși tradiția școlii anglistice bucureștene. Actul de înființare a Catedrei de engleză la Universitatea București în 1936 prinsese viața în special prin vocația și efortul său. Studiase timp de patru ani în Anglia la Colegiul Bedford, își luase apoi licența în engleză la Universitatea din Cernăuți, pentru ca, la recomandarea aceluiași Colegiu britanic, să ocupe postul de asistent la noua Catedră. Răspunderile sale au fost enorme de la bun început, căci dacă profesorul John Burbank, care nu vorbea românește, se limita la predarea unui curs de poezie engleză, Ana Tomescu (căsătoria cu Gheorghe Cartianu, viitorul specialist de renume în domeniul electronicii și radio-comunicațiilor, va avea loc după câțiva ani) era singura de la care studenții au învățat cum să-i citească în original pe Shakespeare, Milton, Spenser și romanticii englezi, sarcină deloc ușoară la acea vreme când engleza nu se număra printre limbile străine preferate în liceu și puțini dintre cei ce optaseră pentru noua secție o stăpâneau. Este mai greu de crezut astăzi cum mai tot ce ține de predarea unei limbi și literaturi străine la nivel universitar poate fi acoperit de un singur om, dar devoțiunea față de profesie ce dubla excelențele sale calități și-au spus nu după mult timp cuvântul: Universitatea din București dădea prima promoție de angliști, iar printre ei se vor număra Leon Levițchi, Dan Duțescu, Mihnea Gheorghiu.

Dar pentru tînăra Catedră viitorul se anunța întunecat. Dat afară din învățămînt, simțindu-se amenințat datorită simpatiilor sale politice, Profesorul Dragoș Protopopescu se sinucide în 1947. Se transferase cu șapte ani înainte de la Universitatea din Cernăuți, personalitatea sa marcînd trecerea la un stadiu nou al studiilor de anglistică bucureștene prin integrarea acestora, așa cum nu va uita să ne amintească Ana Cartianu, în tradiția umanistă românească și europeană. Investită cu autoritatea de șef de catedră numai în anii '60, deceniul dinaintea pensionării, cînd a fost și decan al Facultății de limbi germanice (de altfel, nici în plan didactic nu i s-au recunoscut oficial meritele decît foarte tîrziu), Doamna profesor Cartianu a continuat să reprezinte, profesional și etic, o mare forță care a polarizat decenii de-a rândul aspirațiile studenților și le-a direcționat eforturile. În respectul, venerația chiar, pe care aceștia i-au arătat-o, a avut, cred, răsplată dorită cel mai mult. Din acest punct de vedere, viața sa a fost o împlinire totală.

Cu toate că, adunate, temele cursurilor sale ar fi dat sumarul unei istorii a literaturii engleze de la *Beowulf* la *Ulise*, numele său se leagă în special de scriitorii englezi din secolul al XIX-lea, poate și pentru că volumele *Victorian Literature* și *Eseuri de literatură engleză și americană* se ocupă mai ales de ei. A știut să lărgească necontenit aria studiilor de anglistică, arătînd o receptivitate deosebită față de poezia și romanul modernist, infirmînd părerea că profesorii din generația și de formația sa le pot gusta mai puțin. O cititoare captivată de literatura americană, a izbutit să găsească modalități pentru a-i familiariza pe studenți cu romanele lui Nathaniel Hawthorne și William Faulkner, trezind în mulți dorința de a urma aceeași cale.

Prof. dr. docent Ana Cartianu rămîne, în amintirea celor ce i-au ascultat prelegerile, o personalitate fascinantă, care prin limba engleză de o rară distincție, prin darul de a umaniza cunoștințele în cea mai bună tradiție britanică, a făcut din seminar și curs un prilej de a-l introduce pe student într-un univers viu. Din astfel de întâlniri s-a învățat mult.

Numele Anei Cartianu se va păstra, însă, în cultura noastră nu numai pentru aportul său enorm la întemeierea și dezvoltarea unei discipline umaniste. Cititorii din țările de limbă engleză, un spațiu deloc neglijabil al planetei noastre, au posibilitatea să cunoască proză românească grație traducerilor ce poartă această semnătură. Lectura inteligentă a textelor românești, cunoașterea desăvârșită a limbii engleze, talentul creator (pentru că traducerea izbutită este un act de creație și nu de echivalare mecanică de cuvinte) se îmbină armonios în versiunea engleză a *Amintirilor din copilărie* și *Povestirilor* lui Ion Creangă, a scrierilor ficționale în proză ale lui Eminescu, a *Povestirilor* lui Slavici, a *Povestirilor magice și fantastice* ale lui V. Voiculescu, a *Povestirilor mistice* ale lui Mircea Eliade, a unor volume, precum *Povestiri de Petre Ispirescu*, *Povestiri folclorice românești*, *Povestiri fantastice românești*, *Povestiri și legende istorice românești*. A primit, de altfel, premiul Uniunii Scriitorilor din România.

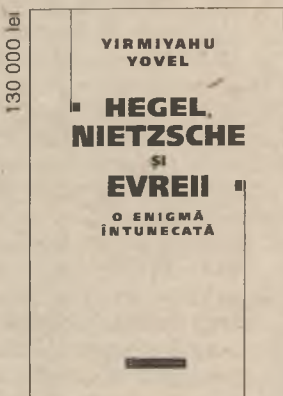
Recunoaștem în titlurile de mai sus cărți de căpătâi ale literaturii române, iar dacă Ana Cartianu și-a dedicat o parte din viață pentru a le face posibilă apariția în limba engleză, opțiunea sa (nu i s-a putut impune niciodată ce să traducă) se explică, înainte de toate, prin prețuirea de care ele s-au bucurat în ochii săi. Predând o mare literatură de care s-a simțit legat afectiv, a iubit în același timp cu pasiune literatura română. Munca de mai bine de un deceniu investită în traducerea capodoperei lui Creangă și a povestirilor sale este o dovadă. Colaborarea cu R.C. Johnston, profesorul românist de la Oxford, a reprezentat, mai mult decît faza finală de definitivare a textului, nevoia unei confirmări că din toate variantele posibile s-a ales aceea cu maximă rezonanță pentru vorbitorul nativ. Un test necesar în opinia traducătoarei, care arată cât de mari îi erau exigențele cînd era vorba de receptarea în alte spații culturale a textelor canonice ale literaturii române. Față de basm a simțit o atracție deosebită, care nu trebuie pusă numai pe seama dificultăților ridicate de traducerea acestui tip de text, în felul lor o probă ce se cere trecută dacă traducătorul ține să-și demonstreze virtuțile. Volumul apărut nu reprezintă decît o parte (nu cea mai mare) din basmele ce s-au aflat un timp pe masa de lucru a Anei Cartianu, reconfigurându-se într-un alt limbaj. Foarte multe așteptă să fie publicate.

Un motiv să credem că moștenirea Prof. dr. docent Ana Cartianu va deveni cu timpul tot mai prețioasă.

Geta Dumitriu

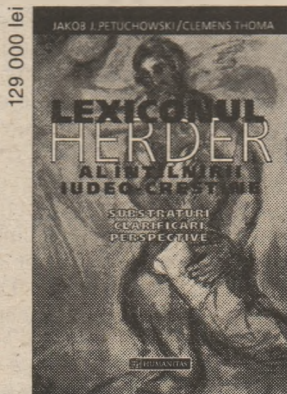
HUMANITAS
Cartea care dăinuie

Comandați aceste cărți și alte apariții Humanitas — cu 10% reducere / titlu și taxe postale gratuite — serviciului CARTE HUMANITAS PRIN POȘTĂ:
Ed. Humanitas, Piața Presei Libere 1, 79734 București;
tel. 01/223 15 01; e-mail: cpp@agora.humanitas.ro

În seria ESEISTICĂ:
YIRMIYAHU YOVEL
Hegel, Nietzsche și evreii

În seria DICȚIONARE
J. J. PETUCHOWSKI / C. THOMA
Lexiconul Herder
al întîlnirii iudeo-creștine

Revista revistelor

Desenele din covorul literar

Un foarte interesant studiu despre povestirile fantastice ale lui Mircea Eliade publică în 22 *Literar* Matei Calinescu (nr. 17 din aprilie). Studiul se intitulează *Calendarul ascuns: citind și recitind ficțiuni de M.E.* În principiu, autorul nu pare să accepte ideea utilității unei lecturi construită pe coduri, chei sau cifruri literare. Comentind o sugestie a lui I.P. Culiuanu, conform căreia, în povestirea *Un om mare*, protagonistul, pe nume Cucoaneș, este o alegorie pentru Corneliu Zelea Codreanu, M.C. scrie: "Întrebarea care se pune imediat e: cu ce se alege «inițiatul» sau cel care a căpătat acces la secret? Mesajul codat - într-un text de fapt supracodat, în sensul că folosește simultan mai multe coduri, literare, mitologice, esoterico-mistice - nu conține «indicații», de vreun fel, incurajări sau consolări, nici macar pentru acel lector în fabula sau cititor implicit de care s-a vorbit în teoria literară din ultimii 20-30 de ani. Mesajul ascuns - chiar când alegoria e dezlegată în sensul propus de Culiuanu - nu îndeamnă la nimic, nu recomandă nici un fel de acțiune, nu propune nici o valoare practică, «didactică», politică sau antipolitică." Și totuși! Studiul încearcă să demonstreze că în 19 *tranda-firi* există un astfel de cifru, și anume o dată, 23 august 1944, neexprimată nicio dată ca atare în textul povestirii lui M. Eliade, așadar ascunsă, dar extrem de importantă ca semnificație ideologică, morală, literară, pentru personaje și pentru mersul acțiunii. M. Eliade însuși l-a lăsat pe M.C. să creadă în existența calendarului ascuns, după ce, cu decenii în urmă, o lectura mai veche a lui M.C. a ignorat cu desăvârșire posibila iradiație esoterică din text. Citiți și veți vedea! De convins, nu cred că veți fi. Nici Cronicarul nu este. Lui i-a venit în minte nuvela lui Henry James, *Desenul din covor*, unde, și tot la sugestia unui scriitor, care e și personaj, criticii caută în opera acestuia un cod, un "secret", care, mă rog, ar explica totul. Și nu găsesc nimic, deși cel mai tenace dintre ei își consacră și, într-

Pentru cititorii din străinătate

Puteti face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

un fel, își strică viața din pricina căutării desenului din covorul literar.

Datul cu părerea... altora

Tot în 22, dar în partea neliterară, Rodica Palade comentează Conferința Națională a Scriitorilor. Mai bine zis, își dă cu părerea despre ce a fost acolo. Datul cu părerea e o specie de gazetărie cunoscută, sub condeie mai puțin boante decît al d-nei Palade, ca reportaj ori chiar comentariu politic. Particularitatea (ori păcatul) acestei specii nu e că-și dă cu părerea. Ce altceva ar putea face? Particularitatea este că pune opinii personale (intemeiate ori nu, valabile ori nu) pe seama altora, ca și cum, zicînd d-na Palade un lucru, el nu ar reprezenta doar ideea d-sale, ci pe a multor alți scriitori care au fost la Conferință. "Lui Nicolae Manolescu i se reproșează de către cei care nu l-au votat, scrie de pildă d-na Palade, fie orientarea sa politică, fie insuccesele politice (destrămarea PAC, al cărui președinte a fost, experiența PNL, susținerea lui Isărescu, plasat abia al treilea în alegerile din 2001 - sic!)." Idei ale revistei 22 sînt, iată, atribuite scriitorilor. În ce-l privește, Cronicarul bănuiește că, spre deosebire de redactorii de la 22, scriitorii știu că PAC nu s-a destrămat, că susținerea lui Isărescu e departe de a fi rușinoasă etc. etc. Nu era mai normal ca d-na Palade să-și asume paternitatea ideilor cu pricina și să-i lase pe scriitori în pace?

Liviu Ioan Stoiciu și gîndirea pozitivă

Binefacuta revistă *Antiteze* (nr. 1-2-3, 2001), care apare sub egida Societății Scriitorilor din Neamț, cuprinde mai multe lucruri de citit, cum ar fi o anchetă privind Uniunea Scriitorilor în alegeri (e la modă!) sau o confesiune plină de haz a lui Liviu Ioan Stoiciu. Acuzat de o colegă din redacția *Cotidianului* că emană în juru-i energii negative, poetul s-a pus pe citit cartea lui Norman Vincent Peale despre *Forța gîndirii pozitive*. După 92 de pagini (din 260), cite a izbutit să parcurgă, simțindu-se ca și cum ar fi mestecat nisip, L.I. Stoiciu încheie așa articolul său: "Acum nu mai gîndesc nici negativ, nici pozitiv, acum nu mai gîndesc deloc; stau suspendat deasupra mea și contempul «lumea în mijlocul căreia sper să mă pierd neobservat pînă la urmă...»." Efectul Peale se dovedește nefast. Cronicarul îi poate recomanda d-lui Stoiciu alte cărți de terapie cu efecte pozitive garantate. Dacă dl. Stoiciu dorește, i se poate adresa cu încredere *României literare*, Calea Victoriei 133-135, lângă Casino Palace.

Dedesubturile unui scandal Hustler

Cu un viguros tam-tam s-a lansat primul număr al ediției românești a revistei HUSTLER. Pînă să se întîmple evenimentul, cititorii cotidianului ZIUA și-au putu face o idee asupra specificului revistei editate de faimosul Larry Flint, cel care i-a scandalizat pe americani prin anii '70. Într-un cuvînt, revista e pornografică. Ziaa a publicat și anunțuri despre lansare, dar și poze cu ajutorul cărora și cel mai neprevenit cititor și-ar fi dat seama că *Hustler* nu e o revistă de tricotat. Printre personalitățile de tot soiul care au dat curs invitațiilor la această

LA MICROSCOP

P.D.-ul la răs_pîntie

DISCUȚIILE tot mai aprinse care au loc în ultima vreme în Partidul Democrat, discuții provocate de apropiatele alegeri în acest partid, par să dovedească, încă o dată, că ideea potrivit căreia "Partidul sunt eu" face victime și printre democrații domnilor Roman și Băsescu.

Se vorbește tot mai stăruitor de o eventuală ruptură în PD în urma alegerii noului președinte. Pediștii deconțează de-abia acum rezultatele alegerilor din 2000. Atunci s-a văzut că dl Petre Roman nu mai poate aduce voturi partidului său. Cu cîteva luni în urmă, pediștii au fost martorii victoriei, cam de unul singur, al lui Traian Băsescu la primăria Capitalei.

Energic, bătaios, dl Băsescu a întors în favoarea sa alegerile pentru primărie, învingînd în turul doi, în ciuda pronosticurilor analiștilor care îl vedeau cîștigător pe candidatul PDSR, doctorul Oprescu.

Cu această victorie actualul primar general i-a făcut probabil să creadă pe colegii săi de partid, nemulțumiți de scorul la prezidențiale al experimentatului Petre Roman, că a sosit momentul unei schimbări la vîrf în partid. Dl Băsescu și-a cîștigat popularitatea gestionîndu-și cu multă atenție fiecare măsură pe care a luat-o ca ministru al transporturilor. Se asfalta un kilometru de șosea pe undeva? Dl Băsescu invita presa la eveniment pentru a tăia panglici imaginare, reușind să-i facă pe ziaristi să vadă lumina de la capătul șoselei în kilometrul de asfalt întins pe drum sub ochii lor. Duelurile sale verbale cu liderii de sindicat, în care, atunci cînd își epuiza argumentele, dl Băsescu nu ezita să recurgă la injurături, i-au sporit și acestea o popularitate oricum crescîndă.

Ajuns primar, dl Băsescu le-a promis bucureștenilor ordine și curățenie în limita posibilităților. În privința ordinii nu s-ar spune că a reușit mare lu-

cru pînă la această oră, dar primarul a dat satisfacție celor care nu puteau să vadă în ochi, la propriu, buticurile din București. Nu se știe dacă dl Băsescu a apucat să construiască ceva în București de cînd e primar, dar are un bogat palmares la demolări. Or, dacă modelul său e faimosul Pache Protopopescu, atunci dl Băsescu ar trebui să mai și ridice cîte ceva, nu numai să pună jos.

Controversat pentru măsurile sale de a scăpa Capitala de ciini vagabonzi, primarul izbutește să apară la televizor aproape la fel de des ca premierul Năstase, fiind de la distanță cel mai mediatizat primar din țară a avut Bucureștiul. Astfel că șansele sale în confruntarea cu dl Petre Roman sînt din ce în ce mai mari.

Avantajele cu care vine actualul președinte al PD - faptul că a izbutit să țină partidul laolaltă în perioada precedentă șederii în opoziție, calitățile sale de negociator răbdător în momentele de criză și nu în ultimul rînd experiența și relațiile sale internaționale dobîndite în timp - se pare că nu mai contează prea mult pentru cei care îl vor pe Băsescu.

Apariția în această competiție a dnei Simona Marinescu nu pare să conteze prea mult, cel puțin pînă la această oră.

Că în PD a sosit momentul înnoirii susținătorilor principalilor candidați nu e un semn bun pentru viitoarea unitate a acestui partid. Deși au trecut prin mai multe împreună și, de bine de rău, au o doctrină destul de coerentă, iată că pediștii par a nu fi nici ei vaccinați împotriva bolii de care suferă toate partidele din România în momente de criză, scindarea. Chiar dacă ar trebui ca experiența altor partide să îi facă să renunțe la radicalizarea disputei, reprezentanții celor două aripi alimentează de zor acest conflict care, indiferent cine va ieși cîștigător, ar putea duce la o gravă infringere pentru partidul lor.

Cristian Teodorescu

lansare s-au găsit și consilierul prezidențial Eugen Mihaescu, artistul grafician devotat dlui Ion Iliescu, și un secretar de stat în Ministerul Culturii și Cultelor, Mihai Antonescu. Presa n-ar fi sărit să atragă atenția publicului dacă n-ar fi existat niște poze în care consilierul prezidențial și secretarul de stat sînt animați de o tinără economicos îmbrăcată. • De la poze li s-a tras celor doi. Scandal în presă, scandal la televiziuni pornind de la ideea - ce-i drept adevărată - că țara arde de rău ce-i este și oficialitățile se energizează lăsîndu-se îmbrățișate de animatoare nici goale, nici îmbrăcate. Și unul și celălalt dintre ulterior nefericiții îmbrățișați în poze au declarat apoi că o făcuseră în timpul lor liber, nu ca oficialități. Dl Mihaescu a mai precizat că s-a dus la *Hustler*, ca artist. • Întîmplarea a avut o epică și întorsături de situație mai ales la guvern. Aici, spune presa, Ministrul Culturii și mai ales al Cultelor, dl Răzvan Theodorescu, s-a lepădat de omul său, luîndu-i de bună demisia și declarîndu-se răs_pîcat pentru această soluție, căci, a explicat dl Răzvan Theodorescu, nici în timpul liber un înalt oficial nu poate uita ce hram poartă. Demisionarul, după ce și-a luat nădejdea din partea ministrului său, dacă o fi avut vreuna, se duce la premier. Adrian Năstase, în loc să-i primească demisia, îl pune să alcătuiască în termen de o lună o lege împotriva pornografiei. Îndelung încercat de ACADEMIA CAȚAVENCU drept subiect de bancuri, aluzii și zicături fără perdea, dl Năstase a reacționat cu umor într-o situație în care altcineva ar fi tăiat numele secretarului de stat în carnea vie a echipei guvernamentale. Dar, dacă tot vorbim de revista *Hustler*, deosebirea

dintre poziția ministrului Culturii și cea a premierului îl lasă descoperit pe dl Răzvan Theodorescu. Acesta din urmă vrea să-și sacrifice omul - oripilat poate și de amintirea vechii afaceri a slițului care a dus la căderea unui ministru al Culturii din partea PDSR, dl Petre Salcudeanu, pe vremea *patrulaterului roșu*. Premierul însă își lasă ministrul într-un fel de ofsaid umoristic și nu numai și față de opinia publică și față de propriul său secretar de stat, refuzînd să vadă o grozăvie în participarea secretarului de stat la această lansare. Acesta din urmă scapă nastratineste din scandal, în vreme ce ministrul Culturii e silit să dea înapoi, declarînd presei că îl susține pe prim-ministrul Năstase. E aici un detaliu care probabil că nu va scăpa amatorilor de paralelisme între viața Cotroceniului și existența guvernului. Dacă dl Năstase ar fi luat o măsură a demisiei obligatorii în ceea ce îl privește pe secretarul său de stat, l-ar fi silit și pe președintele Iliescu să renunțe la consilierul său, artistul Eugen Mihaescu. Astfel că, dl Năstase a jucat prudent-umoristic pentru a nu-l sili pe președintele Iliescu la o mutare obligatorie, dar punîndu-l într-o situație de duș scoțian pe un alt apropiat al președintelui Iliescu, academicianul Răzvan Theodorescu. Inabil, ministrul Culturii s-a grăbit acceptînd o demisie, fără a-i cîntări consecințele politice la Cotroceni, ceea ce, zîmbind, a făcut premierul Năstase. • Sînt însă voci care afirmă că tot acest scandal, inclusiv pozele apărute în ziare, ar face parte dintr-un joc publicitar în care cine a riscat a cîștigat. Cronicarul preferă să se îndoiască de această ipoteză, dar nu o poate trece sub tăcere.

Cronicar

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69.
Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9, 30-13.
Abonamente în 2001: 3 luni - 104.000 lei; 6 luni - 208.000 lei;
1 an - 416.000 lei. ISSN 1220-6318

Imprimat la
NAȚIONAL ROM

24 pag - 8.000 lei
La redacție: 6.000 lei